

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ayşe SAĞDIÇ

TÜRKİYE'DE DÖVİZ KURU, ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ:
EKONOMETRİK ANALİZ (2003:1–2017:3)

İktisat Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ayşe SAĞDIÇ

TÜRKİYE'DE DÖVİZ KURU, ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ:
EKONOMETRİK ANALİZ (2003:1–2017:3)

Danışman

Doc. Dr. Yakup Koray DUMAN

İktisat Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Ayşe SAĞDIÇ'ın bu çalışması jürimiz tarafından İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Süreyya KOVACI (İmza)

Üye (Danışman) : Doç. Dr. Yakup Koray DUMAN (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Zafer Barış GÜL (İmza)

Tez Başlığı: Türkiye'de Döviz Kuru, Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Ekonometrik
Analiz (2003:1–2017:3)

Onay: Yukarıdaki İmzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi: 11/06/2018

Mezuniyet Tarihi : 28/06/2018

(İmza)

Prof. Dr. İhsan BULUT

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Döviz Kuru, Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Ekonometrik Analiz (2003:1–2017:3)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Ayşe SAĞDIÇ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ DÖNEM PROJESİ ORJİNALLİK
RAPORU BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Ayşe SAĞDIÇ
Öğrenci Numarası	20155208020
Enstitü Anabilim Dalı	İktisat
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(x) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı -Adı Soyadı	Doç. Dr. Yakup Koray DUMAN
Tez Başlığı	Türkiye’de Döviz Kuru, Enflasyon ve Ekonomik Büyüme ilişkisi: Ekonometrik Analiz (2003:1–2017:3)
TurnItIn Ödev Numarası	976954028

Yukarıda başlığı belirtilen dönem projesinin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d)Sonuç kısımlarından oluşan 78 toplam sayfalık kısmına ilişkin olarak 19/06/2018 tarihinde tarafımdan yapılan TurnItIn adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları’nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, dönem projesinin benzerlik oranı:

alıntılar hariç % 9

alıntılar dahil % 10’tür.

<p>Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir.</p> <p>(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;</p> <p>Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Orijinallik Raporu Beyan Raporu’nun doğruluğunu onaylarım.</p> <p>() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor; ancak tez/ dönem projesi intihal yapılmadığı kanısında ise;</p> <p>Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu’nun doğruluğunu onaylar ve uygulama esaslarında ve Uygulama esaslarında öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğunu beyan ederim.</p>

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun doğruluğunu beyan ederim.

19/06/2018

(imza)

Danışman Unvanı-Adı-Soyadı
Doç. Dr. Yakup Koray DUMAN

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	v
TABLOLAR LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENFLASYON EKONOMİK BÜYÜME VE DÖVİZ KURU

1.1.Enflasyon Nedir?	3
1.1.1.Enflasyonun Ölçülmesi: Fiyat Endeksi	3
1.1.2.Enflasyon Teorileri	4
1.1.2.1.Klasik İktisat Bakış Açısına Göre Yaklaşım	4
1.1.2.1.1.Fisher Denklemi	4
1.1.2.1.2.Cambridge Denklem.....	5
1.1.2.2.Keynesyen İktisat Bakış Açısına Göre Yaklaşım.....	5
1.1.2.3. Monetarist İktisat Bakış Açısına Göre Yaklaşım	6
1.1.2.4.Yapısal İktisat Bakış Açısına Göre Yaklaşım	6
1.1.2.5.Yeni Klasik İktisat Bakış Açısına Göre Yaklaşım	7
1.1.3.Enflasyonun Maliyeti	8
1.1.3.1. Enflasyonun Beklenen Maliyeti	8
1.1.3.2.Enflasyonun Beklenmeyen Maliyeti	8
1.1.4.Enflasyonun Etkileri	9
1.1.5.Enflasyonla Mücadele Politikaları	10
1.1.6.Türkiye‘de Enflasyonun Kısa Tarihçesi	11
1.2. İktisadi Büyüme ve Tanımı	12
1.2.1.İktisadi Büyüme Teorileri.....	13

1.2.1.1.Klasik İktisada Göre Büyüme.....	13
1.2.1.1.1.Adam Smith Teorisi	13
1.2.1.1.2.David Ricardo Teorisi	14
1.2.1.1.3.Malthus Büyüme Teorisi	15
1.2.1.2. Marksist Model.....	17
1.2.1.3.Schumpeter Modeli.....	18
1.2.1.4.Dışsal Ekonomik Büyüme Teorisi.....	18
1.2.1.4.1.Harrod –Domar Modeli	18
1.2.1.4.2. Solow Modeli	20
1.2.1.4.2.1.Durağan Durum Dengesi	21
1.2.1.5.İçsel Büyüme Teorileri	22
1.2.1.5.1.AK Büyüme Modeli	23
1.2.1.5.2.Paul Romer (Bilgi Birikimi) Büyüme Modeli.....	24
1.2.1.5.3.Lucas Modeli	24
1.2.1.5.4.Ar-Ge Modeli(Romer Modeli)	25
1.2.1.5.5.Kamu Politikası Modeli.....	25
1.3.Döviz Kuru	26
1.3.1.Döviz ve Döviz Kuru Tanımı	26
1.3.2.Döviz Kurunun Belirlenmesi.....	26
1.3.2.1.Döviz Arzı ve Döviz talebi.....	26
1.3.2.2.Denge Döviz Kuru.....	27
1.3.3.Döviz Kuru Çeşitleri.....	27
1.3.4.Döviz Kuru Sistemleri	28
1.3.4.1.Sabit Kur.....	28
1.3.4.2.Esnek Kur	29
1.3.5.Döviz Kuru Sisteminin Türkiye’de Uygulaması	29
1.3.6.Döviz Kurunu Etkileyen Faktörler	30

1.3.6.1.Ödemeler Dengesi	30
1.3.6.2.Satın Alma Gücü Paritesi	30
1.3.6.3.Faiz Oranları	31
1.3.6.4.Para ve Maliye Politikaları	31

İKİNCİ BÖLÜM

DÖVİZ KURUNUN ENFLASYON VE BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ

2.1.Döviz Kuru ve Enflasyon İlişkisi	32
2.1.1.Döviz Kurunun Fiyatlara Etkisi.....	33
2.1.1.1.Yansımanın İşleyiş Süreci	33
2.1.2.Türkiye’de Döviz Kurunun Enflasyon Üzerine Etkisi	34
2.2.Döviz Kurunun Büyümeye Etkisi	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI VE AMPİRİK UYGULAMA

3.1.Enflasyon, Ekonomik Büyüme ve Döviz Kuru Arasındaki İlişki ve Ampirik Çalışmalar.37	
3.1.1.Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisine Dair Literatür Taraması	37
3.1.1.1.Türkiye’de Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisine Dair Literatür Taraması	39
3.1.2.Döviz Kuru ve Büyüme İlişkisine Dair Literatür Taraması	41
3.1.2.1.Türkiye’de Döviz Kuru ve Büyüme İlişkisine Dair Literatür Taraması	42
3.1.3.Döviz Kuru ve Enflasyon ilişkisi Üzerine Yapılan Çalışmalar	43
3.1.3.1.Türkiye’de Döviz Kuru ve Enflasyon İlişkisine Dair Literatür Taraması.....	43
3.2.Türkiye’de Döviz Kuru, Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Uygulama	45
3.2.1.Ekonometrik Analiz.....	45
3.2.2.Kapsam ve Veri Seti	45
3.2.3.Ekonometrik Yöntem ve Ampirik Sonuçlar	46
3.2.3.1.Durağanlık Testi	46
3.2.3.1.1.ADF Birim Kök Testi	46

3.2.3.2.VAR Analizi	47
3.2.3.2.1.Etki Tepki Analizi	48
3.2.3.2.2.Varyans Ayırıştırması.....	50
3.2.3.3.Granger Nedensellik Analizi	52
SONUÇ	55
KAYNAKÇA.....	57
EK 1- Çalışmada Kullanılan Veriler	68
EK 2- Çalışmada Kullanılan Değişkenler	70
EK 3- Granger Nedensellik Testi İçin Gecikme Değerinin Belirlenmesi	71
EK 4- Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	72
EK 5- VAR Modeli	73
EK 6- AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri.....	75
EK 7- Etki-Tepki Fonksiyonları.....	76
EK 8- Varyans Ayırıştırma Sonuçları	77
ÖZGEÇMİŞ	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 İktisadi Büyüme	12
Şekil 1.2 Adam Smith'in Büyüme Modeli.....	14
Şekil 1.3 David Ricardo'nun Büyüme Modeli.....	15
Şekil 1.4 Toplam Üretim Fonksiyonu	16
Şekil 1.5 Doğum, Ölüm ve Kişi Başına Çıktı.....	16
Şekil 1.6 Neoklasik Üretim Fonksiyonu	21
Şekil 1.7 Durağan Durum Dengesi.....	22
Şekil 1.8 AK Tipi İçsel Büyüme Modeli.....	23
Şekil 2.1 Döviz Kuru-Enflasyon Aktarım Mekanizması.....	32
Şekil 2.2 Türkiye'de Döviz Kurunun Yurtiçi Fiyatlara Yansıması(Türkiye'nin İthalat Piyasası)	35
Şekil 2.3 Türkiye'de Döviz Kurunun Yurtiçi Fiyatlara Yansıması(Türkiye'nin İhracat Piyasası)	35
Şekil 3.1 AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri.....	48
Şekil 3.2 Değişkenler Arası Etki-Tepki Sonuçları	49

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Adam Smith'in İktisadi Büyüme Modeli.....	13
Tablo 1.2 ADF Birim Kök Test Sonuçları(Prob* Değerleri)	46
Tablo 1.3 Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi	47
Tablo 1.4 Varyans Ayırıştırma Sonuçları(Reel Efektif Döviz Kuru'nun Varyans Ayırıştırması)	50
Tablo 1.5 Varyans Ayırıştırma Sonuçları(Enflasyonun Varyans Ayırıştırması).....	51
Tablo 1.6 Varyans Ayırıştırma Sonuçları(Büyümenin Varyans Ayırıştırması)	52
Tablo 1.7 Granger Nedensellik Testi Sonuçları	53

KISALTMALAR LİSTESİ

- AR-GE: Araştırma Geliştirme
GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
ÜFE: Üretici Fiyat Endeksi
TÜFE: Tüketici Fiyat Endeksi
RDK: Reel Döviz Kuru
REDK: Reel Efektif Döviz Kuru
TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
EVDS: Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development
YTL: Yeni Türk Lirası
ARDL: Autoregressive Distributed Lag Sınır Testi
ADF: Argument Dickey Fuller
VAR: Vektör Autoregression Modeli
Doç: Doçent
Dr: Doktor

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye'deki döviz kuru, enflasyon ve büyüme ilişkisi zaman serileri analiziyle 2003:Q1–2017:Q3 dönemi üçer aylık veriler kullanılarak araştırılmıştır. Türkiye'de 2003:Q1–2017:Q3 dönemleri arasında 2008 küresel kriz dönemini içerdiği için bu dönem kukla değişken kullanılarak analize dâhil edilmiştir. Modelde kullanılan Tüketici Fiyat Endeksi(TÜFE) ve Reel Efektif Döviz Kuru(REDK) orijinal verileri Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden, GSYH Zincirlenmiş Hacim Endeks değerleri ise Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) sitesinden elde edilmiştir. Çalışmada VAR analizi yapılarak etki-tepki fonksiyonları, varyans ayrıştırması ve Granger nedensellik testi analizi yapılmıştır. Granger nedensellik analizinden elde edilen bulgulara göre, reel efektif döviz kurundan enflasyona doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu, reel efektif döviz kuru ile büyüme arasında ise herhangi bir nedensellik ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Döviz Kuru, Ekonomik büyüme, Enflasyon

SUMMARY
THE RELATION AMONG THE EXCHANGE RATE, INFLATION AND
ECONOMICAL GROWTH IN TURKEY: ECONOMETRIC ANALYSIS(2003:1–
2017:3)

In this study, the relationship among the exchange rates, inflation and economic growth in Turkey is examined with time series analysis by using quarterly period data of 2003:Q1–2017:Q3. This period is included to analysis using dummy variable because it contains 2008 global economic crisis period between 2003:Q1–2017:Q3 periods in Turkey. The original data of Consumer Price Index and Real Effective Exchange Rate used in the model is obtained from Central Bank of The Republic of Turkey Electronic Data Distribution system on the other hand Gross Domestic Product Chained Volume Index data is derived from the website of Turkish Statistical Institute. In this study, it is obtained Action and Reaction Functions, Variance Decomposition and analysis of Granger Casuality test by using VAR analysis. According to the results that is derived from Granger Casuality analysis, while it is found one way causality relation from real effective exchange rate to inflation, it is confirmed that there isn't any relation between real effective exchange rate and growth. Additionally, it is defined one way causality relation from inflation to growth.

Keywords: Exchange Rate, Economic Growth, Inflation

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında desteğini ve yardımını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doc. Dr. Yakup Koray Duman'a, diğer bölüm hocalarıma, beni her konuda destekleyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayşe SAĞDIÇ

Antalya, 2018

GİRİŞ

Enflasyon, ekonomik büyüme ve döviz kuru kavramları makro ekonominin en önemli göstergeleridir. Günümüze kadar enflasyon hakkında birçok tanım yapılmıştır. Ancak iktisat yazınında genel olarak enflasyon, fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artış ve paranın sürekli değer kaybetmesi şeklinde ifade edilmektedir. Ülkeler için önemli bir kavram olan ekonomik büyüme, belli bir dönemde üretim kapasitesindeki artışa bağlı olarak milli gelirden meydana gelen artış olarak tanımlanmaktadır. Döviz kuru ise, ulusal paranın yabancı para karşısındaki değeri olarak ifade edilmektedir. Döviz kuru türleri arasında yer alan reel efektif döviz kuru ise, nominal efektif döviz kurundaki nispi fiyatların arındırılmasını ifade etmektedir. Reel efektif döviz kuru, bir ülkenin dış ülkeler karşısında ticaret performansını belirleyen ve rekabet gücünü ölçen makro ekonomik göstergelerden biridir.

Ulusal paranın yabancı para karşısında değer kazanması ya da değer kaybetmesi döviz kurlarını değiştirmektedir. Döviz kurunda meydana gelecek değişimler ülkeler arasında mal, hizmet ve sermaye akımları yanında, ekonomik büyüme ve enflasyon gibi değişkenleri de etkilemektedir. Bu değişkenlere ilişkin ekonomi politikası amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için döviz kuru sisteminin seçimi gereklidir. Döviz kurunda meydana gelen değişimlerin enflasyon üzerindeki etkisi döviz kurunun fiyatlara geçiş etkisi yoluyla anlatılmaktadır. Döviz kurunun büyüme üzerindeki etkisi ise, esnek kur sisteminde döviz talebinde meydana gelen artış ile birlikte ulusal paranın değerini yitirmesi ihracatı artırırken ithalatı azaltacak ve böylece ekonomik büyüme olumlu etkileyecektir. Ülkedeki enflasyonu düşürmek için hükümetin sabit kur sistemini uygulaması sonucunda enflasyonun düşürülebilmesi ulusal paranın değer kazanmasına neden olacak ve bu da ithalatı artırırken ihracatı azaltacaktır. Böylece ekonomik büyüme olumsuz etkilenecektir.

Bu çalışmada, Türkiye ekonomisinin 2003:Q1–2017:Q3 dönemini kapsayan enflasyon, büyüme ve döviz kuru ilişkisi ampirik bir uygulamayla incelenmiştir. Türkiye’de 2003:Q1–2017:Q3 dönemleri arasında 2008 küresel kriz dönemini içerdiği için bu dönem kukla değişken kullanılarak analize dâhil edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, enflasyon, büyüme ve döviz kuru arasında bir ilişkinin olup olmadığı, böyle bir ilişki varsa yönünün ne olduğu, yönünün kullanılan yöntemlere göre gösterdiği değişkenliği ekonometrik bir analizle saptamaktır. Ayrıca Türkiye’de 2003:Q1–2017:Q3 dönemine ait üçer aylık verilerle ekonometrik analiz yapılarak enflasyon, büyüme ve döviz kuru ilişkisine dair iktisat yazınına katkıda bulunulmuştur.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde; enflasyon tanımı ve enflasyonun ölçülmesinden, fiyat endeks türlerinden, enflasyon teorilerinden, kaynağına göre, gelişme sürecine ve hızına göre enflasyon türlerinden, gerçekleşen, beklenen, beklenmeyen ve sürpriz enflasyon tanımlarından, enflasyon maliyetinden, enflasyon nedenlerinden, enflasyonun olumsuz etkilerinden, enflasyonla mücadele yollarından ve Türkiye’de enflasyondan bahsedilmiştir. Yine bu bölümde ekonomik büyümenin tanımı, ekonomik büyümede kullanılan bazı değişkenler, ekonomik büyümenin kaynakları, ölçülmesi, özellikleri ve ekonomik büyüme teorileri ele alınmıştır. Döviz ve döviz kuru tanımı, döviz kurunun belirlenmesi, döviz kuru çeşitleri, sistemleri, döviz kuru sisteminin Türkiye uygulaması ve döviz kurunu etkileyen faktörler ele alınmıştır.

İkinci bölümde; döviz kuru ile enflasyon ilişkisi, döviz kurunun fiyatlara etkisi, Türkiye’de döviz kurunun enflasyona etkisi ve döviz kurunun büyüme üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde; enflasyon ile ekonomik büyüme, döviz kuru ile büyüme ve döviz kuru ile enflasyon ilişkisini ortaya koymak için yapılan ampirik çalışmalara değinildikten sonra, Türkiye’de 2003:Q1–2017:Q3 dönemine ait üçer aylık verilerle enflasyon, büyüme ve döviz kuru arasındaki ilişki ekonometrik olarak incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENFLASYON, BÜYÜME VE DÖVİZ KURU

1.1.Enflasyon Nedir?

İktisat yazınında enflasyon, fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artış veya paranın sürekli değer kaybetmesi olarak ifade edilmektedir (Meral, 2005: 310). Bu tanımlamadan hareketle enflasyonun ne olduğunu belirtmekten çok nasıl sonuçlar ortaya çıkaracağı ele alınmıştır. Başka bir deyişle enflasyon, cari fiyatlarla toplam talebin toplam arzdan fazla olması şeklinde ifade edilmektedir (Kurnaz, 2009: 2).

Diğer bir tanımlama ile enflasyon, fiyatlar genel seviyesinin sürekli bir biçimde ve hissedilebilir artışını ifade eden iktisadi durumdur. Başka bir tanımlama ile enflasyon, bireylerin sürekli olarak tükettiği mal ve hizmet sepetinin ortalama fiyatının yükselmesi olarak ifade edilebilir. Makro iktisadın en önemli göstergelerinden biri olan enflasyonun varlığından söz edebilmek için iki hususun bir arada bulunması gerekmektedir. Bu hususlardan ilki, fiyatlar genel seviyesinin sürekli artıyor olmasıdır. Bu nedenle makro iktisadi analizlerde bir kereye mahsus fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen artış, enflasyon olarak adlandırılmamaktadır. Dolayısıyla enflasyon süreklilik arz eden fiyat artışlarını ifade etmektedir. İkinci husus ise, fiyatlar genel seviyesinin birikimli ve hissedilebilir derecede artıyor olmasıdır. Bu nedenle birikimli olmayan ve süreklilik göstermeyen fiyat artışları makro iktisadi analizlerde enflasyon olarak adlandırılmamaktadır (Özdurak, 2015: 155).

Bir ülke ekonomisinde herhangi bir nedenle ortaya çıkan enflasyon, ekonomide var olan dengesizliğin veya başka dengesizliklerin ortaya çıkmasında etkilidir. Buna bağlı olarak enflasyon ekonomide; tasarruf ve yatırımları önemli ölçüde sınırlar, gelir dağılımını ve kaynak dağılımını bozar, ekonomik gelişmeyi de yavaşlatır. Enflasyonun önüne geçilmediği ve durdurulamadığı durumlarda ekonomik daralmalar ve siyasal patlamalar oluşacaktır (Karaçor, 1999: 5–6).

1.1.1.Enflasyonun Ölçülmesi: Fiyat Endeksi

Bir ekonomide malların ve hizmetlerin sayısının oldukça fazla olması nedeniyle fiyat hareketlerinin tamamının izlenmesi imkânsızdır. Bu nedenle iktisatçılar, fiyat endekslerini kullanarak enflasyon oranını hesaplamaktadırlar. İktisatçıların enflasyon oranını hesaplariken belirli fiyat endeksleri oluşturarak kullanmalarının temel nedeni, ekonomideki tüm mal ve

hizmetlerin fiyatlarını tek tek tespit etmenin olanaksız olmasıdır. Bu nedenle iktisatçılar, enflasyon oranını hesaplariken, belirli bir mal ve hizmet sepeti oluşturarak, bu sepetlerden endeksler çıkartmaktadır(Özdurak, 2015: 157). Enflasyon hesaplanmasında kullanılan endeksler ise, Üretici Fiyat Endeksi(ÜFE), Tüketici Fiyat Endeksi(TÜFE) ve GSYH Deflatörüdür.

Herhangi bir mal sepetinin cari yıldaki fiyatıyla aynı sepetin temel yıldaki fiyatı arasındaki oranın 100 ile çarpımı sonucu elde edilen fiyat endeksi aşağıdaki gibi gösterilmektedir (Ünsal, 2011: 80).

$$\text{Fiyat Endeksi} = \frac{\text{Bir Sepetin Cari Yıldaki Fiyatı}}{\text{Aynı Sepetin Temel yıldaki Fiyatı}} \times 100 \quad (1.1)$$

1.1.2.Enflasyon Teorileri

1.1.2.1.Klasik İktisat Bakış Açısına Göre Yaklaşım

Klasik iktisatçılar, klasik iktisat teorisinde yer alan ekonominin her zaman tam istihdam seviyesinde dengeye geldiği, her arzın kendi talebini yarattığı, ücret ve fiyatların esnek olduğu, paranın tek fonksiyonu mübadele aracı olma fonksiyonu gibi varsayımlardan hareketle para arzındaki bir artışı enflasyon olarak nitelendirmektedir. Fiyatlar genel düzeyi aynı oranda olmak üzere para miktarına bağlı olarak değişmektedir. Buradan hareketle, para miktarı arttığı zaman enflasyon ortaya çıkmakta, para miktarındaki bu artış durunca enflasyon kendiliğinden durmaktadır. Bu teori aşağıda belirtilen iki yaklaşımla ele alınmaktadır (Erdaş, 2004: 9):

1.1.2.1.1.Fisher Denklemi

Miktar teorisine çağdaş şeklini veren Irving Fisher miktar teorisini açıklamak için mübadele denklemi olarak bilinen bir denklemden hareket etmiştir. Bu denklemi 1867 yılında ortaya koyan Fisher, 1911 yılında yayınladığı” Paranın Satın Alma Gücü” isimli eseriyle son şeklini ortaya koymuştur. Fisher’in ortaya koyduğu mübadele denklemi aşağıdaki gibi ifade edilmektedir(Erdaş, 2004: 10)

$$\mathbf{M*V=P*T} \quad (1.2)$$

Denklemden yer alan, M; Ekonomideki para miktarını, V; dolaşımdaki paranın hızını, P; nihai mal ve hizmetlerin ortalama fiyatını, T; mübadele edilen malların miktarını ya da işlem hacmini ifade etmektedir. Fisher’e göre V ve T parametreleri sabittir. T ve M ile arasında bir ilişki yoktur. Çünkü dolaşım hızı çok ağır değişen bireylerin alışkanlıklarına, iş hacmi ise doğal kaynaklara ve teknik koşullara bağlıdır (Erdaş, 2004: 10). Miktar teorisine

göre para miktarında meydana gelen değişime, paranın dolaşım hızını ve işlem hacmini etkilemeyecek, sadece fiyatlar genel düzeyini değiştirecektir. Dolayısıyla para arzındaki bir artış fiyatlar genel düzeyini aynı oranda artıracaktır (Karaçor, 1999: 7).

1.1.2.1.2. Cambridge Denklemi

Cambridge üniversitesinin ünlülerinden A. Marshall, Robertson ve J.M.Keynes tarafından açıklanan miktar teorisi Cambridge Teorisi ve formülünde Cambridge Denklemi olarak adlandırılmıştır. Cambridge denkleminde para talebi esas alınmış ve psikolojik öğelere daha fazla önem verilmiştir. Bu teoride tahmin ve psikolojik tepkilerden para talebinin etkileneceği öngörülmüştür. Fisher'ın mübadele denkleminde ise, para arzı yönüne ağırlık verilirken para talebini etkileyen faktörler göz ardı edilmiştir. Cambridge denklemi aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Erdaş, 2004: 11):

$$M_d = k * P * T \quad (1.3)$$

Denkleminde yer alan, M_d ; Ekonominin para talebini, k ; halkın nominal gelirlerinin para olarak elde tutulan oranını, T ; nihai tüketicilere satış hacmini, P ; nihai satışlarda ortalama fiyat seviyesini ifade eder. Formüldeki k , Fisher Denklemindeki paranın dolaşım hızının (V) tersinden ibarettir. Denkleminde öğeler arasındaki ilişkinin yönü de belirtilerek M 'deki artışın halkın elindeki parayı dolayısıyla harcamaları arttıracacağı öngörülmüştür. Bu gelişmenin de fiyatlar genel düzeyini arttıracacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomideki para miktarındaki azalış ise, halkın elindeki parayı dolayısıyla da harcamaları azaltacak ve bu da fiyatları düşürecektir (Erdaş, 2004: 11).

1.1.2.2. Keynesyen İktisat Bakış Açısına Göre Yaklaşım

Keynesyen teoride, toplam talep ve toplam arz arasındaki fark enflasyona yol açmaktadır. Özel nihai tüketim harcamaları, yatırım harcamaları ve kamu harcamalarının toplamı olarak ifade edilen efektif talep miktarı, tam istihdam düzeyinin üzerindeyse, oluşan enflasyonist açık nedeniyle fiyatlar yükselecektir (Yiğit, 2006: 18). Başka bir ifadeyle toplam talepte meydana gelen artışlar tam istihdam seviyesine kadar üretimi artıracak ve bu düzeyden sonra fiyatlar genel düzeyini yükselterek enflasyon yaratacaktır (Taban ve Şengür, 2016: 49). Bu fiyat artışlarını durdurulabilmek için maliye politikası araçları yardımıyla toplam talebin toplam arz seviyesine indirilmesi gerekmektedir. Burada daraltıcı maliye politikası uygulanarak (vergi oranlarında yapılan artış) toplam talep toplam arz seviyesine indirilebilir ve bu durumda istenilen denge durumuna ulaşılabilir (Ceylan, 2013: 4-5).

Keynes, talep yönlü yükselişlerin yanında arz yönlü yükselişlerin de yani ücret, faiz, rant artışlarının da enflasyona sebep olabileceğini, üretim faktörlerinin üretime katılma paylarını artırmak istemesinin maliyet enflasyonunu yaratabileceğini söylemektedir. Keynes'e göre enflasyonu oluşturan unsurlar arasında sadece para arzındaki artışlar değil, talep artışı, maliyet artışı ve dış ülkelerden kaynaklı fiyat yükselmeleri de yer almaktadır. Keynes enflasyonu engelleyebilmek için sadece para politikalarını yeterli görmemiş ve maliye politikalarının yanında uyumlu para politikalarının da uygulanmasıyla enflasyonu önlemeye yönelik girişimlerin başarılı olacağını belirtmiştir (Ceylan, 2013: 5).

1.1.2.3. Monetarist İktisat Bakış Açısına Göre Yaklaşım

Uyarlayıcı (adaptif) beklentilere dayalı Phillips eğrisi ve paranın yeni miktar teorisi kapsamında enflasyon teorisini geliştiren Monetarist yaklaşıma göre, enflasyon parasal bir olgu olarak ifade edilmektedir. Enflasyonun parasal bir gelişme ile desteklenmemesi durumunda devam etmesi olanaksızdır. Bununla birlikte piyasadaki gereksiz müdahaleler sonucu ortaya çıkan para arzındaki artışlar talep baskısına, fiyat ve ücret artışlarına neden olacaktır. Gerçekleşen ve beklenen enflasyon oranlarının birbirinden farklı olmasının nedeni beklentilerin uyarlayıcı olmasına dayanmaktadır. Monetarist yaklaşımda, sadece kısa dönemde söz konusu olan enflasyon ile işsizlik arasındaki negatif ilişki, negatif eğimli Phillips Eğrisi gösterilmektedir. İşçilerin para hayali içinde olmaları, işsizlik oranını doğal işsizlik oranının altına indirmekte ve para arzındaki artışlar reel ekonomi üzerinde etki yaratmaktadır. İşsizliğin doğal işsizlik haddine ulaştığı uzun dönemde ise, Phillips Eğrisi dik bir doğru şeklindedir. Doğal işsizliğin işsizlik oranına eşit olduğu bu noktada artık enflasyonla mücadelenin maliyeti yoktur. Dolayısıyla para politikaları uzun dönemde reel üretim ve istihdamı etkilememekte, sadece fiyatlar genel düzeyi üzerinde etki yaratmaktadır (Özcan, 2014: 36).

1.1.2.4. Yapısal İktisat Bakış Açısına Göre Yaklaşım

Yapısalcı Yaklaşıma göre, bütün ekonomilerde enflasyon, ekonomideki yapısal bozukluklardan kaynaklanmaktadır. Buradan hareketle, enflasyon ile mücadele ekonomideki yapısal bozuklukların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacaktır (Saraç, 2009: 16).

Yapısalcı iktisatçılara göre tüm ekonomilerde özellikle de az gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde enflasyonun sebebi; ekonominin tarıma dayalı olması, teknolojik yetersizlikler, hızlı nüfus artışı, hızlı şehirleşme, çarpık vergi sistemi, dışa bağımlı sanayi, yaygın tüketim anlayışı, ihracatın ithalatı karşılayamaması ve dengesiz gelir dağılımı gibi

ekonominin yapısındaki sorunlardır. Bu nedenle Yapısalcılar, enflasyonla mücadelede yapısal zayıflıkların giderilmesinin zorunlu olduğunu savunmuşlardır. Yapısalcılara göre yapısal aksaklıkların giderilmesinde para ve maliye politikaları gelişmiş sanayileşmiş ülkelerde başarılı olmaktadır. Enflasyon olgusu gelişme sorunuyla ilişkili olduğundan az gelişmiş ülkelerde bu politikalar yetersizdir. Yapısal değişme ekonominin kendiliğinden gelişmesini sağlayacak biçimde ve düzeyde olmadıkça enflasyon oluşacak ve fiyat istikrarı sağlanamayacaktır. Kendi kendine gelişen bir ekonomi gelişmiş bir ekonomi olduğundan ve az gelişmiş ülkeler kategorisine dâhil edilmediğinden Yapısalcı Yaklaşım kendi içinde tutarsız olacaktır. Bununla birlikte gelişmiş ülkelerde dahi ekonomi gelişmiş olmasına rağmen enflasyon sorunu yaşanmakta ve bu sorun sadece az gelişmiş ülke ekonomilerinde görülmemektedir (Çiftçi, 2015: 55).

1.1.2.5.Yeni Klasik İktisat Bakış Açısına Göre Yaklaşım

1970’li yıllarda Monetarizm içerisinde gelişen Yeni Klasik Okul, klasik kuramın temel ilkelerine dayanarak enflasyon konusunu farklı bir açıdan ele almıştır. Rasyonel Beklentiler hipotezini savunan Yeni Klasik İktisatçılar iktisat literatürüne Rasyonel Beklentiler Kuramı olarak girmişlerdir. Bu kuramının iktisat bilimine kazandırdığı en büyük yenilik beklentilerdir (Karaçor, 1999: 12).

Rasyonel beklentilerden hareket eden yeni klasik iktisatçılar, bireylerin sistematik olarak hata yapmayacağını ve piyasaların uyum kabiliyetinin yüksek olduğunu yani dengede olduğunu belirtmektedirler. Bireyler makroekonomik beklentilerini sahip olunan önemli bilgilere dayalı olarak rasyonel bir şekilde belirlemektedirler. Burada fiyat beklentileri ile ilgili hatalar tümüyle tesadüfî olup aralarında herhangi bir bağlantı söz konusu değildir. Bununla birlikte beklenen ve gerçekleşen enflasyon oranları daima birbirine eşit olacak, para politikasının kısa dönemde dahi reel gelir ve istihdam üzerinde etkisi olmayacak ve bu durumda işsizlik ortaya çıkmayacaktır. Diğer bir ifadeyle, hem kısa hem de uzun dönemde dik Phillips eğrileri mevcuttur. Merkez bankasının para arzındaki artışları önceden haber vermesi durumunda bireylerde, fiyatların yükseleceği beklentisi oluşmaktadır. Merkez bankası ancak beklenmeyen ani fiyat sürprizi oluşturma fırsatı bulduğunda reel üretim ve istihdamı etkileyecektir (Özcan, 2014: 37).

1.1.3.Enflasyonun Maliyeti

1.1.3.1. Enflasyonun Beklenen Maliyeti

Enflasyonun beklenen maliyeti, bir ekonomide beklenen ve gerçekleşen enflasyon birbirine eşit olduğunda ($\pi=\pi_e$) ortaya çıkan enflasyon maliyeti olarak tanımlanmaktadır. Makro iktisatta enflasyonun üç tane beklenen maliyeti vardır (Özdurak, 2016: 167).

Ayakkabı maliyeti: Enflasyon yaşayan ekonomilerde kişilerin sık sık bankaya gidip gelmek zorunda kalmaları nedeniyle ortaya çıkan zaman kaybı ve dolayısıyla ekonominin net bir üretim kaybına uğraması “ayakkabı maliyeti” olarak ifade edilmektedir. Ayakkabı maliyeti, enflasyon yaşanan ekonomilerde gelirlerinde meydana gelen aşınma nedeniyle kişilerin bankaya gidip hesaplarından para çekerek gelirlerindeki aşınmayı telafi etme çabasının doğal bir sonucudur. Bu durumda ayakkabı maliyeti, ortaya çıkan zaman kaybına bağlı olarak meydana gelen üretim düşmesini açıklamaktadır. Başka bir deyişle, ayakkabı maliyeti, kişilerin bankaya gidip gelmek zorunda kalmalarından ortaya çıkan üretim kaybını ifade etmektedir. Ayakkabı maliyeti kavramını Yeni Klasik İktisatçılar geliştirerek kullanmışlardır (Özdurak, 2016: 167).

Menü Maliyetleri: Firmaların fiyat kataloglarını sıkça değiştirmek zorunda kalması beklenen enflasyonun maliyetini oluşturmaktadır (Yıldırım vd., 2007:364). Firmaların fiyatları değiştirdiklerinde ve ürün kataloglarını yenilemek için kullandıkları her türlü girdiler ve emek enflasyonun “menü maliyetleri” olarak ifade edilir (Ünsal, 2011: 93).

Vergi bozulmaları: Bir ülke ekonomisinde nominal gelir üzerinden alınan vergi oranı arttıkça, enflasyon bireylerin reel vergi yüklerinin artmasına neden olacaktır (Ünsal, 2011: 93). Vergi kanunları enflasyonun etkilerini göz önüne alınarak uygulamaya konulmamışsa, bireylerin vergi yükümlülükleri kanun koyucunun kalıpları dışına çıkacaktır (Yıldırım vd., 2007: 364).

1.1.3.2.Enflasyonun Beklenmeyen Maliyeti

Enflasyonun beklenmeyen maliyeti, bir ekonomide beklenen ve gerçekleşen enflasyon birbirinden farklı olduğunda ($\pi\neq\pi_e$), diğer bir ifade ile sürpriz enflasyon ortaya çıktığında meydana gelen enflasyon maliyeti olarak tanımlanmaktadır (Özdurak, 2016: 168). Beklenmeyen enflasyonun en önemli sakıncası gelir - servetin bir gruptan diğerine adil olmayan bir biçimde dağılımına neden olmaktadır. Bu anlamda beklenmeyen enflasyon, gelirin çalışanlardan firmalara veya firmalardan çalışanlara transferine yol açar (Ünsal, 2011: 90). Başka bir ifadeyle enflasyonun beklenmeyen maliyeti kişiler ve kurumlar arasında adil olmayan bir satın alma transferinin ortaya çıkması olarak adlandırılır (Özdurak, 2016: 168).

1.1.4.Enflasyonun Etkileri

Enflasyonun ekonomi üzerindeki etkileri oldukça fazladır.

Enflasyonun gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkisi bulunmaktadır. Enflasyon gelir dağılımı adaletsizliği yaratmaktadır. Enflasyon dönemlerinde sabit gelirli bireyler değişen fiyatlara ayak uyduramadığından zarar görmektedir. Tüccar, esnaf gibi serbest meslek sahibi bireyler piyasada oluşan fiyatlara göre mal ve hizmet fiyatlarını ayarlayabildiklerinden enflasyon dönemlerinde kârlı çıkmaktadırlar. Yani enflasyon fakir kesimi daha da fakirleştirirken, zengin kesimi daha da zengin yapmaktadır. Bununla birlikte enflasyonun gelir dağılımı üzerindeki etkisi düşük gelir sahibi kişilere zarar vermekte ve yoksullaşmayı arttırmaktadır. Enflasyon yüksek gelir sahibi kişileri ise zenginleştirerek gelir dağılımı adaletini bozmaktadır (Kurnaz, 2009: 13).

Enflasyonun tasarruflar üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Enflasyon nedeniyle değer kaybeden ulusal paraya olan güven azaldığından bireyler mevcut parayla mal veya hizmet alışlarına yönelmektedir. Buna bağlı olarak talebi artan mal ve hizmetlerin fiyatları yükselmektedir. Bununla birlikte gelirleri azalan kişiler tüketimlerini daha da arttırarak gelirin tasarrufa ayrılan kısmını azaltmaktadır (Turhan, 2007: 13).

Enflasyonunun yatırımlar üzerinde de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bir ülkede enflasyon sebebiyle artan yatırım maliyetleri ülkedeki yatırım büyüklüğünde herhangi bir etki meydana getirmeyecektir. Bununla birlikte, ekonomide paranın sürekli değer kaybetmesi ülke ekonomisinde yaşanan belirsizlikleri artırarak yatırım planı yapan kararlarını olumsuz etkileyecektir (Kurnaz, 2009: 13).

Enflasyonun ödemeler dengesi üzerinde de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Enflasyon dönemlerinde bir malı yurtiçinden satın almak yurtdışından satın almaya göre daha pahalı hale gelir. Bu durumda ithalatta artış, ihracatta azalış yaşanır ve böylece dış ticaret açığı oluşur. İthalat ve ihracatın birbirine eşit olduğu durum “dış ticaret dengesi” olarak ifade edilir. Eğer ithalat yükselir ihracat azalırsa denge bozulur ve dış ticaret açığı ortaya çıkar. Bu durumda, bu açığı kapatmak için ya ithalatı kıstamak ya da devalüasyon yapmak gerekir. Devalüasyon nedeniyle ithalat pahalılaşırken ihracat ucuzlamaktadır. İthalat kısıtlaması yurtdışından satın alınan hammaddelerin teminini zorlaştırırken, devalüasyon ithalatı pahalılaştıracığından dolayı üretimde ithal ara mal ve girdi kullanan endüstrileri olumsuz etkileyecektir. Buna bağlı olarak artan girdi fiyatları toplam arzı düşürmekte ve fiyatların hızla artmasına neden olmaktadır (Abdou Baoua, 2016: 10).

Enflasyonun kaynak dağılımı üzerinde de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Enflasyon sebebiyle nominal satış gelirleri artan firmalar üretim sürecinde oluşan maliyet artışlarını,

satış fiyatlarına yansıtıklarında kârlarında bir artış meydana gelmeyecektir. Enflasyonun kârı yüksek göstermesinden dolayı, firmanın reel sermayesi azalacaktır. Enflasyonun olduğu dönemlerde maliyet hesabı yapmak güçleşmekte ve bu durum girişimcilerin geleceğe yönelik beklentilerini imkânsız hale getirmektedir. Enflasyon sebebiyle üretim faktörlerinin ne kadar gelir elde edeceği konusunda yaşanan belirsizlikler, endüstrilerin geleceğe yönelik üretim planlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Enflasyonist dönemlerde iç kaynak yetersizliği yaşayacak firmalar da birleşerek tekelleşme yoluna gideceklerdir (Kılıç, 2015: 28–29).

Enflasyonun vergi üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Enflasyon yükseldiğinde artan oranlı vergi sistemine göre, toplam gelir enflasyonla beraber yükselecektir. Böylece enflasyon toplam gelirden tüketime ayrılacak kısmı azaltacaktır. Öte yandan transfer harcamalarının da nominal olarak belirlenmesi, vergilerin yarattığı bu etkiye katkı sağlayacaktır. Enflasyonun olduğu dönemlerde reel gelirleri artmayan mükellefler de vergi ödemek zorundadır. Enflasyon sebebiyle yüksek oranlı vergi dilimlerine dâhil olan mükelleflerin satın alma gücü azalacağından elde ettikleri gelirlerin bir kısmını vergi idaresinden saklamaktadır. Bunun sonucu olarak azalan vergi hâsılatı nedeniyle Hazine kamu harcamalarını finanse etmek için dış borçlanma yoluna gitmektedir (Olgun, 2012: 19).

Enflasyonun olumsuz etkileri bunlarla da sınırlı olmayıp milli gelir, istihdam, rekabet ortamı üzerinde de etkileri bulunmaktadır.

1.1.5.Enflasyonla Mücadele Politikaları

Enflasyonla mücadele politikalarının bir kısmı toplam arzı arttırarak, bir diğer kısmı ise toplam talebi azaltarak enflasyonu kontrol altına alma şeklinde uygulama alanı oluşturmaktadır (Özdurak, 2015: 169).

Arz cephesini teşvik ederek enflasyonu kontrol altına almaya çalışan makro iktisat politikaları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Özdurak, 2015: 170):

- ✓ Üreticiler için vergi indiriminin yapılması,
- ✓ Yatırım teşviklerinin yapılması,
- ✓ Yatırımcılara girdi bulmada kolaylık sağlanması,
- ✓ Ayni ve nakdi ödemelerle üretimin çekiciliğinin artırılması,
- ✓ İthal girdilerden kaynaklı maliyet enflasyonu yaşanması durumunda, ithal girdi fiyatlarını azaltmaya yönelik döviz kuru politikalarının uygulamaya konulması,
- ✓ Ücretlerin işçi verimliliklerinin üzerinde arttırılmamasına yönelik politikaların uygulanması,

- ✓ Piyasada rekabeti arttırıcı önlemlerin alınması, rekabeti bozucu uygulamaların kaldırılmasıdır.

Toplam talebi azaltarak enflasyonu kontrol altına almaya yönelik olarak izlenen makro iktisat politikaları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Özdurak, 2015: 170):

- ✓ Hükümet harcamalarının azaltılması,
- ✓ Transfer harcamalarının azaltılması,
- ✓ Tüketicilere yönelik olarak otonom vergilerin ve vergi oranlarının arttırılması,
- ✓ Para arzında azalış yapılması,
- ✓ Kredi artışlarının önüne geçilmesi,
- ✓ Merkez bankası tarafından mevduat karşılık oranları arttırılarak para arzının azaltılması,
- ✓ Reeskont oranları arttırılarak para arzının azaltılması,
- ✓ Merkez bankası tarafından açık piyasa işlemleri ile devlet iç borçlanma senetlerinin piyasaya satılarak para arzının arttırılması.

1.1.6.Türkiye'de Enflasyonun Kısa Tarihçesi

Türkiye'de 1939'dan beri enflasyon görülmektedir. Bu göre Türkiye'de belli dönemlerde her ne kadar sürünen enflasyon görülüyor gibi olsa da basamaklı enflasyonun görüldüğüne dair bir geçmişinin olduğu vurgulanmaktadır. Bu dönemlerde, enflasyon iki haneli yüksek bir seyir izlediği halde hiperenflasyona geçilmemiştir (Meçik ve Karabacak, 2011: 180).

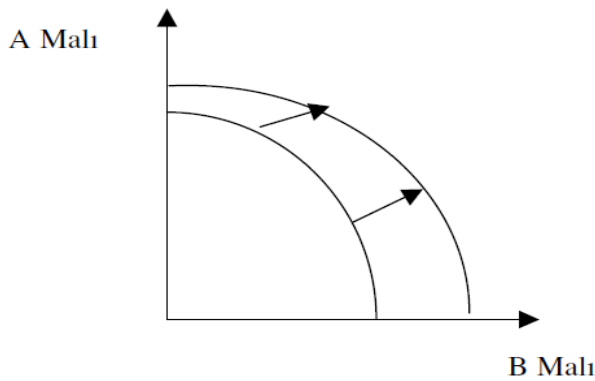
Türkiye'de 1960'lı yılların sonlarından itibaren yükselen enflasyon, 1995'te yıllık enflasyonun yüzde 80–85 düzeyinde devinimsizlik kazandığı bir sürece dek, artış göstermiştir. Buradan hareketle enflasyonda meydana gelen düşüş, 2001 krizinden sonra gerçekleşmiştir (Meçik ve Karabacak, 2011: 180).

Türkiye 2005–2016 arasında, çok yüksek enflasyonlu ülkeler, yüksek enflasyonlu ülkeler ve ılımlı enflasyonlu ülkeler kategorileri arasında geçişler yaşayarak bugünkü görünümüyle yüksek enflasyonlu ülkeler kategorisinde yer almaktadır(<http://www.mahfiegilmez.com/2017/10/enflasyon-hızlar-ve-ulke-kategorileri.html>, (erişim tarihi:05.09.2017)). Türkiye'de enflasyonun yüksek olmasının nedeni ise, ulusal paranın yabancı paralara karşı aşırı değer kaybına uğraması ve gıda fiyatlarının hızlı artış göstermesidir. Ulusal paranın yabancı paralara karşı ne kadar değer kaybına uğradığı ise reel efektif kur endeksindeki değişimler yardımıyla

ölçülmektedir(<http://www.mahfiegilmez.com/2017/05/turkiyedeki-enflasyonun-analizi.html>, (erişim tarihi:05.09.2017)).

1.2. İktisadi Büyüme ve Tanımı

Ekonomik büyüme, kişi başına düşen reel gelirdeki artış olarak ifade edilmektedir. Genellikle uzun vade sorunu olarak karşımıza çıkan ekonomik büyümenin kaynağını, bir ülkenin üretim olanakları eğrisinin paralel olarak sağa doğru kaymasına yol açan sebepler, oluşturmaktadır. Ülkenin üretim olanakları eğrisinde sağa doğru kayma şeklinde ifade edilen iktisadi büyüme aşağıdaki şekil yardımıyla gösterilebilir (Güvercin, 2007: 25).

Şekil 1.1 İktisadi Büyüme

Kaynak: Güvercin, 2007: 25

Üretim olanakları eğrisindeki kayma üç nedenle ortaya çıkmaktadır:

1. Üretim teknolojisindeki gelişmeler,
2. Emek verimliliğindeki artış,
3. Sanayi dallarının kapasite kullanımındaki artışlar.

Üretim kapasitesindeki artış olarak tanımlanan ekonomik büyüme aynı zamanda Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH), GSYH (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla) ya da kişi başına GSMH veya GSYH'da meydana gelen artış olarak ifade edilmektedir(Yalçın, 2005: 4).Kişi başına düşen gelirin artması sonucu bireyin refah seviyesinde artış görülmektedir. Bu durumun gerçekleşmesi ise üretim miktarının arttırılması ile olur. Bundan dolayı, bir ülke ekonomisinde herhangi bir dönemde mal ve hizmet üretiminde ortaya çıkan artışlar ekonomik büyüme şeklinde ifade edilmektedir (Özer, 2014: 37).

Ekonomik büyümenin kaynaklarını oluşturan sermaye, doğal kaynaklar, işgücü gibi ekonomik değerlerdeki kişi başına yüksek gelir sağlayacak artışlar olarak da tanımlanabilir (Çiftçi, 2015: 3). Bir ekonominin büyüüp büyümediğine veya küçülüp küçülmediğine reel

gayri safi yurtiçi hâsılan artışları izlenerek ulaşılabilir. Herhangi bir dönem içinde reel GSYH’da meydana gelen artış sonucu ekonomik büyüme gerçekleşmiştir (Ok, 2008: 3).

1.2.1.İktisadi Büyüme Teorileri

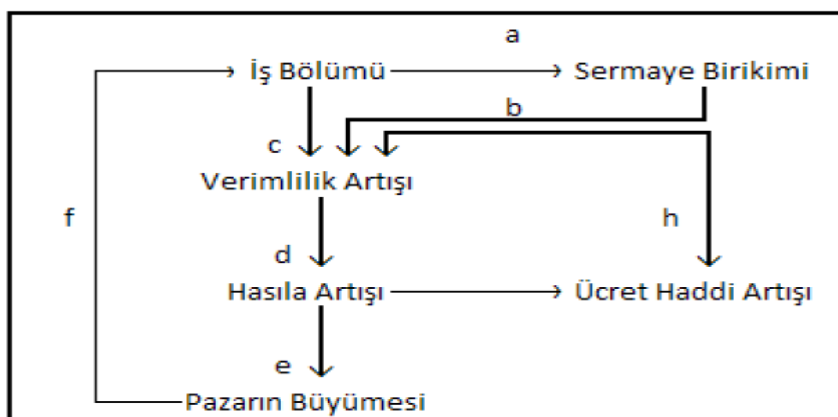
1.2.1.1.Klasik İktisada Göre Büyüme

Robert Malthus, Adam Smith, Karl Marx ve David Ricardo tarafından geliştirilen teori klasik büyüme teorisidir (Çetin, 2010: 54). Bu teoriye en büyük katkıyı D.Ricardo yapmıştır. David Ricardo’yla anılan klasik büyüme teorileri aşağıda başlıklar halinde verilmiştir (Muratoğlu, 2011: 3).

1.2.1.1.1.Adam Smith Teorisi

Adam Smith’in görüşlerini yazdığı “Milletlerin Zenginliği” adlı eserde milletlerin zenginleşmesine en büyük katkıyı uzmanlaşma ve işbölümü yapmaktadır(Muratoğlu, 2011: 3). Firmalar arası ve firma içini kapsayan işbölümü ile piyasanın büyüklüğü arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Smith, emek verimliliğinin en önemli belirleyicisinin işbölümü olduğunu söyleyerek işbölümündeki artışın kişi başına üretim miktarında artışa ve emek verimliliği neden olacağını belirtmektedir. Adam Smith’in büyüme modeli Tablo 1.4’deki gibi açıklanabilir (Kader, 2013: 14–15):

Tablo 1.1 Adam Smith'in İktisadi Büyüme Modeli

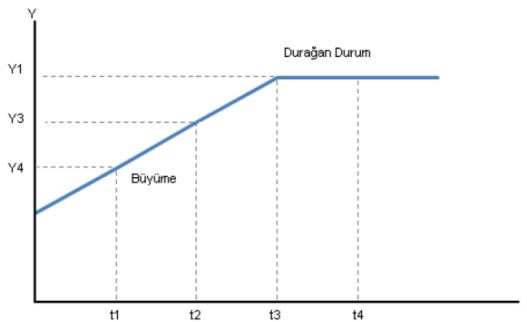

Kaynak: Kader, 2013: 15

Adam Smith büyüme modeline göre işbölümünün teknolojik gelişmeyi beraberinde getirmesi emek verimliliğini arttıracaktır. Buna bağlı olarak da emek verimliliğindeki artış ülkenin zenginleşmesine neden olmaktadır. Hâsıla artışı talep artışı yaratarak pazarın büyümesine yol açar. Bu büyüme de tekrar işbölümü oluşumuna neden olur (Kader, 2013: 5).

Adam Smith’in büyüme modelinde sermaye hareketlerinin yanı sıra teknoloji ve sosyal faktörlerde büyümede etkilidir. Smith, ülke ekonomisinin sürekli büyüemeyeceği

belirterek duraklama sürecinin de yaşanacağını söylemekte ve büyüme modelini aşağıdaki şekil yardımıyla açıklamaktadır (Kader, 2013: 5):

Şekil 1.2 Adam Smith Büyüme Modeli

Kaynak: Kader, 2013: 16

İş bölümü ile büyüme sürecini gösteren Şekil 1.4'te dikey eksen hâsıla (Y), yatay eksen zaman (t) verilmektedir. t_1 döneminde hâsıla Y_4 iken t_2 döneminde hâsıla Y_3 olmuştur. Buradaki hâsıla artışı ekonomik büyümeyi göstermektedir. t_3 döneminde Y_1 'de hâsıladaki artış sona ermiştir. t_4 döneminde bile hâsıla Y_1 olduğundan ekonomi Y_1 hâsıla düzeyinde duraklamıştır (Kader, 2013: 16).

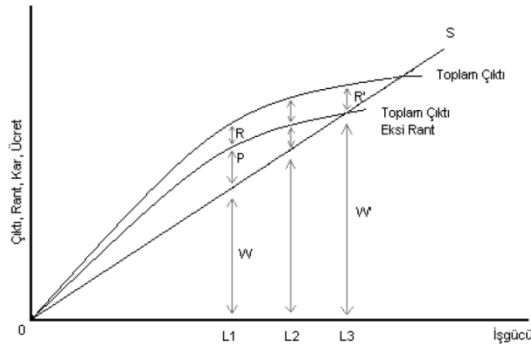
1.2.1.1.2. David Ricardo Teorisi

Klasik iktisadi büyüme teorilerine en büyük katkıyı yapan David Ricardo olduğundan klasik büyüme denildiğinde ilk akla gelen David Ricardo'nun büyüme teorisidir. Makro ekonomik gelir dağılımı modeli olarak da adlandırılan bu model, 19.yüzyılın başında İngiltere'nin ekonomik durumu göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur (Çöğür, 2011: 61).

Klasik iktisatçı David Ricardo, toprak ürünlerinin üç sınıf arasında ücret, rant ve kâr olarak paylaşımının yasalarını belirlemeye yönelik çalışmalar düzenlemiştir (Muratoğlu, 2011: 4).

Ricardo'ya göre kâr elde etme amacı olan kapitalistler, üretimi arttırmaya yönelik gayret göstermektedirler. Üretimi artırma amacıyla işgücü talep edilecek ve bu da ücreti arttıracaktır. Ücretlerdeki artış nüfus artışı yaratarak tarımsal ürünlere olan talebi arttıracaktır. Böylece ekonomide büyüme sağlanacaktır (Muratoğlu, 2011: 4).

Ricardo'nun iktisadi büyüme modeli aşağıdaki şekilde gösterilmektedir:

Şekil 1.3 David Ricardo'nun Büyüme Modeli

Kaynak: Kader, 2013: 18

Şekil 1.5'te görüldüğü gibi dik eksen hâsılayı, yatay eksen de işgücünü göstermektedir. Şekilde toplam ürün eğrisinde de görüldüğü gibi Ricardo'nun iktisadi büyüme modeli azalan verimler yasasına dayanmaktadır. Ücret ödemelerini gösteren OS eğrisinin orijiniyle yaptığı açıl reel ücreti vermektedir. İşgücünün L_1 olduğu durumda; R kadar rant, W kadar ücret, P kadar kâr vardır. Ortaya çıkan kâr sebebiyle işverenler daha fazla işçi çalıştıracak, işgücü artacak ve L_1 düzeyinden L_2 düzeyine çıkacaktır. L_2 düzeyinde; rant ve ücret artacak, kâr ise azalacaktır. L_2 düzeyinde kâr olduğundan işçi alımı devam edecek ve işgücü L_3 düzeyine çıkacaktır. İşgücü L_3 düzeyine yükseldiğinde rant ve ücret artacak ancak kâr elde edilmeyecektir. Buna bağlı olarak ekonomi büyüme sürecinden çıkarak durağan duruma girecektir (Kader, 2013: 18).

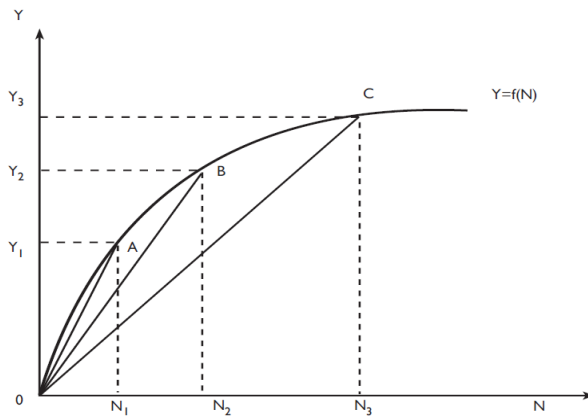
1.2.1.1.3. Malthus Büyüme Teorisi

1738 yılında "Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme (An Essay on the Principle of Population)" adlı eserini yayımlayan klasik iktisatçılardan Thomas R. Malthus (1766- 1834), eserinde nüfusun sürekli artmasının gelecekte gıda arzının yetersizliğine neden olacağını söylemektedir. Malthus'a göre nüfus geometrik, gıda maddeleri ise aritmetik bir hızla artmaktadır. Malthus'un gıda maddelerinin nüfusa göre daha yavaş artması tarım sektöründe azalan verimler kanununun geçerli olduğunu ortaya koymaktadır (Apaydın, 2013: 23). Bu modelde üretim fonksiyonunda yer alan reel hâsıla (Y), işgücü ve toprak faktörlerinin kullanımıyla sonucu ortaya çıkmaktadır. Üretim faktörü olan toprak sabit olduğundan reel hâsıla nüfusa göre değişmektedir (Taban vd., 2013: 59).

$$Y = f(N) \quad (1.4)$$

Malthus'a göre, toplam üretim fonksiyonunda emek girdisine bağlı olarak üretimde azalan verimler yasası geçerli olduğundan, toprağın miktarı ve teknoloji veri iken nüfusun

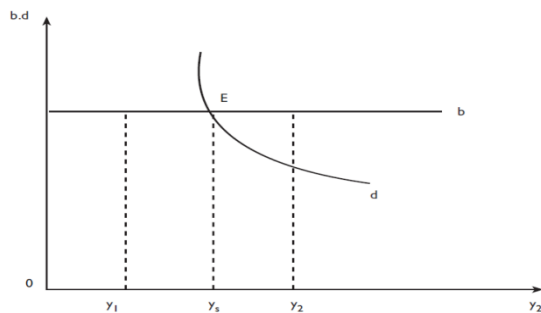
artması çıktıyı aynı oranda arttırmayıp daha az oranda arttırmaktadır. Bunun sonucu olarak kişi başına çıktıda azalmaktadır. Bu durum Şekil 1.6'da görülmektedir. Şekil 1.6'da yatay eksen nüfusu, dikey eksen ise çıktı(hâsıla) düzeyini göstermektedir. Teknoloji ve toprak veri iken belli bir miktardaki nüfusla üretilebilecek maksimum çıktı miktarını belirleyen toplam üretim fonksiyonu gösteren $Y=F(N)$ eğrisi ise, nüfus arttıkça kişi başına çıktı azaldığı için sürekli yatıklaşmaktadır. Şekilde N_1 , N_2 ve N_3 nüfus düzeyinde kişi başına hâsıla düzeyi sırasıyla y_1 , y_2 ve y_3 kadardır ve bunlar OA, OB, OC eğrilerinin eğimlerine eşittir. OC eğrisinin eğimi OB eğrisinin eğiminden küçüktür. Bunun nedeni, nüfus iki kat arttığı zaman kişi başına çıktının azalması olarak ifade edilen azalan verimler yasasıdır (Taban vd., 2013: 59–60).

Şekil 1.4 Toplam Üretim Fonksiyonu

Kaynak: Taban vd., 2013: 60

Malthus'un büyüme modelinde nüfus büyüme hızını, doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark belirlemektedir. Kişi başına çıktı düzeyi, doğum oranındaki değişimlerden etkilemezken, ölüm oranındaki değişimlerden negatif bir şekilde etkilenmektedir. Kişi başına çıktı miktarındaki artış insanların refah seviyesinin artmasına bağlı olarak ölüm oranını düşürür. Kişi başına çıktı miktarında azalış ise, insanların refah seviyesini azalttığından ölüm oranını artırır (Apaydın, 2013: 24).

Şekil 1.5 Doğum, Ölüm ve Kişi Başına Çıktı

Kaynak: Taban vd., 2013: 61

Doğum, ölüm ve kişi başına çıktı düzeyini gösteren Şekil 1.7’de dikey eksen doğum ile ölümü (b, d), yatay eksen ise kişi başına çıktı (y) düzeyini göstermektedir. Doğum oranını gösteren b eğrisi, kişi başına çıktıdan bağımsızdır. Ölüm oranını gösteren d eğrisi ise, negatif eğimli olduğu için ölüm oranı ile kişi başına çıktı düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre b eğrisi ile d eğrisinin kesiştiği y_s kişi başına hâsıla düzeyini gösteren E noktasında denge sağlanmıştır. Buna göre, E noktasının altındaki noktayı gösteren y_1 kişi başına çıktı düzeyinde nüfus artış hızı negatiftir. Dengenin üzerindeki noktayı gösteren y_2 kişi başına çıktı düzeyinde ise, nüfus artış hızı pozitifdir (Taban vd., 2013: 60).

1.2.1.2. Marksist Model

Marksist büyüme modelinin oluşturulmasında en büyük katkıyı Karl Marx yapmıştır. Marksist büyüme modeli, kapitalist sistemde var olan çelişkilerin sürekli bir büyüme sağlayacağını, ancak büyüme süreci içerisinde sistem içi çelişkilerin artışının sistemi çökerteceğini ortaya koymaktadır (Eker Celebcioğlu, 2011: 62).

Kapitalist büyüme teorisini inceleyen Marksist Büyüme Modeli, var olması düşünülen bir sosyalist düzende büyümenin nasıl gerçekleşeceğini incelememiştir. Klasik okulun düşüncelerine tepki olarak doğan bu model, kapitalist ilişkiler ağı içinde kapitalizmin büyüme sürecinin detaylı olarak incelenmesidir (Eş, 2014: 8).

Marksist teoride, kapitalistin kârını işçilere çalışma saatlerine göre düşük ücret ödenmesi ve işçilerin fazla çalışmaları sonucu ortaya çıkan değer oluşturmaktadır (Taban vd., 2013: 67).

Marx’ın ekonomik kanunları içerisinde en önemlisi emek değer teorisidir. Buradan hareketle üretilen bir malın değeri, üretiminde kullanılan emek zamana göre belirlenir.

P: Yıl içinde işçi başına yaratılan değeri,

C:Aynı yıl içinde üretilen sabit sermayeyi

V: Yıl içinde üretilen değişken sermayeyi

S: İşçi başına artı değeri ifade etmek üzere

$P=C+V+S$ şeklinde ifade edilir (Eker Celebcioğlu, 2011: 63)

Marx teorisinde, sermayeyi sabit ve değişken olarak iki farklı şekilde ele almıştır. Sabit sermaye, makineler, aletler, araçlar, gereçler, binalar ve çeşitli mallardan, değişken sermaye ise emek istihdam etmek için kullanılan sermayeyi ya da kullanılan emeğe yapılan ücret ödemelerinden oluşmaktadır. Sabit sermaye değer yaratan bir unsur değilken, değişken sermaye değer yaratan bir unsurdur. Artı değer teorisi ise, toplam değer ile toplam değeri yaratmak için yapılan harcamalar arasındaki farkı ifade eder (Eker Celebcioğlu, 2011: 63).

Marx'ın modelinde büyüme hızını üç oran belirlemektedir:

1. Kâr oranı: $S/C+V$
2. Artı değer oranı: S/V
3. Sermayenin organik bileşimi: C/V

Yukarıda yer alan ifadelerden S, işçiye ödenmeyen ücreti (artı değeri), C sabit sermayeyi, V işçiye ödenen ücreti (değişken sermayeyi) gösterir. Büyümeyi üretim sonucunda elde edilen kâr ile sabit sermaye ve değişken sermaye (işçiye ödenen ücretler) arasındaki ilişkiyi ifade eden kâr oranı belirler. Kapitalist ekonomi bir bütün olarak incelendiğinde toplam kâr ile toplam artı değer eşit olur ($P=S$). Bu eşitlikten yola çıkılarak kâr oranı $S/(C+V)$ olarak bulunur. Buradan elde diledik sonuçlara bakacak olursak; artı değer oranı sabit olduğunda teknolojik yenilikler nedeniyle sermayenin organik bileşimi artacak ve buna bağlı olarak kâr oranı düşecektir. Kâr sıfır olduğunda yeni yatırımlar yapılmayacak, talep azalışından dolayı ekonomideki durgunluk süreklilik kazanacaktır (Eker Celebcioğlu, 2011: 63).

1.2.1.3.Schumpeter Modeli

Schumpeter, toplumların gelişmesini ve ekonomik dalgalanmaları açıklarken girişimcinin rolünü ve yenilikleri ele almıştır (Olgun, 2012: 33).

Schumpeter'e göre, ekonomi başlangıçta durgun bir yapıdadır. Girişimci, faiz veya kâr düştüğünde yeni bir ürün ve üretim tekniği bularak ekonomide hareketlilik yaratır. Schumpeter, yenilikler ve yatırımlar üzerinde yoğunlaşarak ekonomik dalgalanmaları açıklamaya çalışmaktadır (Demir, 2015: 92). Bu büyüme modelinde ekonomik değişim mekanizmasını sağlayan temel faktör ise yeniliktir (Basılğan, 2011: 40).

Modelde büyüme, girişimcilerin yarattıkları yenilikler sonucunda ortaya çıkan "yaratıcı yıkım" sayesinde gerçekleşmektedir (Eş, 2014: 14) Yaratıcı yıkım kavramı, eskisini sürekli yıkmak ve yenisini yaratmak suretiyle ekonomik yapıyı içten değiştirmek olarak ifade edilmektedir (Basılğan, 2011: 41). Büyümede teknolojinin önemi anlaşılmalı çalışılmalı da bu modelde teknolojik gelişme yeterince açıklanamamış ve teknolojinin büyümeye katkısı içsel büyüme modelleriyle birlikte açıklık kazanmıştır (Eş, 2011: 14).

1.2.1.4.Dışsal Ekonomik Büyüme Teorisi

1.2.1.4.1.Harrod –Domar Modeli

Harrod-Domar Modeli, yatırımların kapasite yaratma ve talep yönlerinin bir arada ele alınması sonucu ortaya çıkmıştır (Şiriner ve Doğru, 2005:164). Bu büyüme modeli, toplam

üretim fonksiyonu kullanarak ekonomik büyüme ve sermaye stoğu arasındaki ilişkinin yönünü inceler. Bu nedenle, Harrod-Domar büyümenin motoru olarak sermaye birikimini ekonomik büyümenin merkezine koyar (Aydın, 2008: 14–15).

Harrod-Domar büyüme modeli iki önemli varsayımdan oluşmaktadır (Aydın, 2008: 15):

1. Toplam üretim, sermaye birikiminin fonksiyonudur. Buna göre, toplam üretimdeki artışlar (ΔY), sermaye stokundaki artış ile (ΔK) marjinal sermaye hâsıla oranının (v) çarpımı şeklinde ifade edilir:

$$\Delta Y = (1/v) \Delta K \quad (1.5)$$

$$v = \Delta K / \Delta Y$$

2. Sermaye birikimi, toplam gelir ve tasarruf oranına bağlı olarak değişir:

$$S = s.Y \quad (1.6)$$

Bu denklemde yer alan tasarruf oranını, Y toplam geliri, S toplam tasarrufları ifade eder.

İlk varsayıma göre, bir ekonomideki sermaye artışı, sermaye-hâsıla oranı ölçümüne konu olan sermayenin etkinliğine göre toplam üretimi arttırır. Bu oranının düşük olduğu ekonomilerde, düşük bir sermaye artışı ile yüksek hâsıla elde edilebilir. İkinci varsayıma göre ise, sermaye birikimi iç tasarruflara bağlı olarak gerçekleşmektedir. Dışa kapalı bir ekonomide toplam yurtiçi tasarruflar (S), toplam yurtiçi yatırımlara (I) ve bu da toplam sermaye artışına (ΔK) eşittir. Buna bağlı olarak ilk denklem yeniden yazılırsa aşağıdaki denkleme ulaşılır (Aydın, 2008: 15):

$$\Delta Y = (1/v) s.Y \quad (1.7)$$

$$\Delta Y / Y = s/v$$

Yukarıda yer alan denkleme göre, bir ekonominin büyüme oranı ($\Delta Y / Y$), tasarruf oranı (s), ile sermaye-hâsıla katsayısına (v) bağlı olarak değişmektedir.

Roy Harrod, 1939 yılında yayımlanan makalesinde ekonomik büyümenin kaynaklarından bahseder. Harrod'a göre, gerekli büyüme hızı (G_w) doğal nüfus artış hızına (n), nüfus artış hızı ise, marjinal tasarruf eğiliminin (s), sermaye hâsıla katsayısına (v) eşit olmalıdır (Aydın, 2008: 16):

$$G_w = n = s/v \quad (1.8)$$

Harrod büyüme modelinde, gerekli ekonomik büyümenin sağlanması için bu eşitliğin sağlanması gereklidir. Fakat modeldeki nüfus artışı ile sermaye hâsıla katsayısı değişkenleri birbirinden bağımsız olduğu için, gerekli büyüme oranına ulaşmak zordur. Diğer bir ifadeyle,

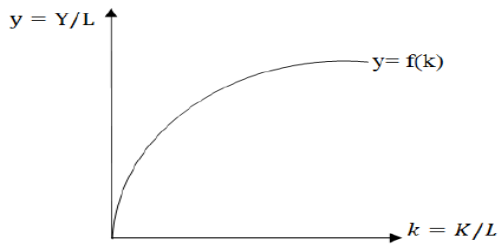
Harrod modeli dengesiz bir büyüme öngörmektedir. Ekonomik büyüme tam istihdamın üzerine çıktığında veya yüksek işsizlik sınırına ulaştığında, dengeyi sağlayacak piyasa mekanizması bulunmamaktadır. Bu büyüme modelinin öngördüğü durağan durum seviyesi dengeye ulaşmak yerine bıçak sırtında olmak gibi tehlikeli bir durumu içermektedir. Ekonomi kararlı durum dengesinden bir kez saptığında tekrar kendiliğinden dengeye gelmeyecek, bu sapma daha büyük sapsmalara neden olarak ekonomiyi içinden çıkılmaz hallere sürükleyecek ve bu durumu çözebilecek piyasa mekanizması oluşturulamayacaktır. Bu model, ekonomik büyüme ile sermaye birikimi arasındaki ilişkiyi irdelemek amacıyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sık sık kullanılmıştır (Aydın, 2008: 16).

1.2.1.4.2. Solow Modeli

Solow(1956) ve Swan(1956) makaleleri ile tanıtılan neoklasik büyüme modeli, klasik üretim fonksiyonundan hareketle matematiksel ve ekonomik varsayımlarla toplamsal üretim faktörlerinin yardımıyla büyüme sürecinin anlaşılması kolaylaştırılmıştır (Güvercin, 2007: 27). Robert M. Solow'un 1956 yılında yayınladığı "A Contribution of The Theory of Economics Growth" (Ekonomik Büyüme Teorisine bir Katkı) adlı makalede anlatılan büyüme modeli Solow Modeli olarak bilinmektedir(Gürçan, 2010: 11). Solow modelinde tasarruf oranlarındaki artışların, nüfus artışının ve teknolojik gelişmelerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir (Hepkarşı, 2013:9).

Neoklasik büyüme modelinin temel çıkış noktası, Harrod-Domar'da olduğu gibi, Keynes'in eksik istihdamın olmadığı dengeli büyümenin sağlanıp sağlanmadığı konusundaki klasik iktisat görüşlerine yaptığı eleştirilerdir. Neoklasik büyüme taraftarları, Harrod-Domar Büyüme Modelini iki farklı şekilde eleştirmektedirler. Birincisi Harrod-Domar Modelinde, üretim faktörlerinin ikame edebilirliğinin olmaması ve üretim faktörleri arasında sabit bileşim oranının düşünülmesidir. İkincisi ise, Harrod-Domar Modelinde kısa dönem analiz araçları(çoğaltan, hızlandıran ve sermaye-hâsıla oranı) kullanılmış ve uzun dönem büyüme analizi yapılmamıştır. Bununla birlikte Harrod ve Domar Modeli talep analizlerine önem verirken, üretim fonksiyonunun özellikleri arka planda bırakılmıştır. Neoklasik büyüme modeli ise, Cobb-Douglas üretim fonksiyonuna önem verirken, talep analizi arka planda bırakılmıştır (İnce, 2006: 27).

Neoklasik büyüme modeli üretim fonksiyonu ve sermaye birikimi olmak üzere iki denklemden oluşmaktadır. Ölçeğe göre sabit getirinin söz konusu olduğu Cobb-Douglas üretim fonksiyonunda($Y=F(K,L)=K^\alpha L^{(1-\alpha)}$) yer alan eşitliğin her iki tarafının işgücüne(L) bölünmesi sonucu $y=k^\alpha$ eşitliği elde edilir (Köksal, 2016: 36):

Şekil 1.6 Neoklasik Üretim Fonksiyonu

Kaynak: Hepkarşı, 2013: 11

Şekil 1.8’de gösterilen neoklasik üretim fonksiyonunda işgücü başına sermayedeki bir birimlik artış işgücü başına gelirdeki artışı azaltmasından dolayı azalan verimler yasası geçerlidir. Üretime katılan sermaye artıka sermayenin katkısı giderek azalmakta ve uzun dönemde işgücü başına sermaye artışı durmaktadır. Bunun nedeni işgücü başına sermaye miktarının sabit kalmasıdır (Hepkarşı, 2013: 11–12).

Neoklasik modelde yer alan ikinci denklem olan sermaye birikimi denklemi aşağıdaki gibi gösterilmektedir (Akbulut, 2013: 15).

$$\Delta k = sy - (d+n)k \quad (1.9)$$

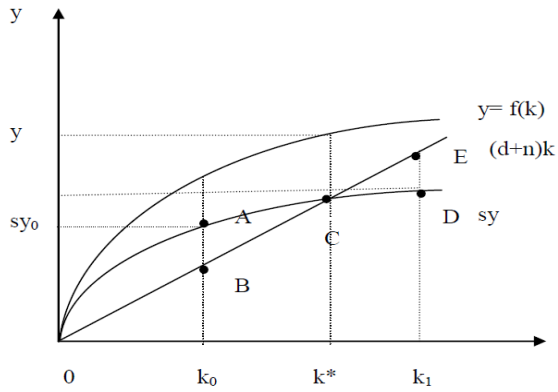
Bu denklemde yer alan işçi başına yatırımın (sy) işçi başına sermayeyi arttırdığı mevcut sermaye stokundaki yıpranma ve işgücü artışının işçi başına sermayeyi azalttığı görülmektedir. Bu duruma göre bir ülkede tasarruf ne kadar yüksekse durağan durum gelir düzeyi o kadar yüksek olacaktır (Akbulut, 2013: 15).

Solow büyüme modeli farklı ekonomilerin gelir düzeylerinin birbirine yakınsama eğiliminin olup olmadığına da yer vermiştir. Bu büyüme modeli, fakir ülke ya da bölgelerin daha hızlı büyüyerek zamanla kişi başına düşen gelirlerinin birbirine yakınlaşacağını öngörmektedir. Buradan hareketle sermaye birikimi az olan ülkelerin sermaye birikimi fazla olan ülkelere göre daha hızlı bir büyüme gösterecektir. Bu durum gelişmiş ülkelere az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere doğru sermaye akışına neden olacaktır. Sonuç olarak bu büyüme modeli zamanla ülkelerin gelirlerinin birbirine yakınlaşacağını vurgulamaktadır (Gürcan, 2010: 30–31).

1.2.1.4.2.1. Durağan Durum Dengesi

İşçi başına düşen hâsılanın (y) ve işçi başına düşen sermayenin (k) değişmediği durum durağan durumu ifade eder ($\Delta k = \Delta y = 0$). Bu durumun sağlanması için sermayenin nüfus artış hızı ve yıpranmayla beraber artması gereklidir. Durağan durum koşulu olarak ifade edilen $\Delta k = 0$ olduğunda aşağıdaki denkleme ulaşılabılır (Akbulut, 2013: 15):

$$sy = (d+n)k \quad (1.10)$$

Şekil 1.7 Durağan Durum Dengesi

Kaynak: Akbulut, 2013: 16

Şekil 1.9’da görüldüğü gibi başlangıçta sermaye k_0 seviyesinde olduğunda ekonomide işçi başına yapılan yatırım miktarı (sy) işçi başına sermayeyi sabit tutmak için gerekli iş başına yatırım miktarını gösteren $(d+n)k$ doğrusunu aşmaktadır. Bu durumda sermayedeki değişim (k) değişim pozitif olacağından işçi başına sermaye miktarı artarken işçi başına büyüme gerçekleşerek sermaye derinleşmesi oluşacak, sermaye değeri $sy=(n+d)k$ olana kadar artacaktır. $sy=(d+n)k$ koşulunun sağlandığı C noktasında sermayedeki (k) değişim sıfıra eşit olacak ve durağan durum denge koşulu sağlanacaktır. Sermaye hâsıla oranı k^* ’in üzerindeyse işçi başına yapılan yatırım (sy) işçi başına sermayeyi sabit tutmak için gerekli işçi başına yatırım miktarını gösteren $(d+n)k$ doğrusunun altında kalacaktır. Bu durumda sermayedeki (k) değişim negatif olacağından durağan durum denge düzeyini gösteren k^* ’a kadar işçi başına sermaye miktarı azalacaktır. Durağan durum koşulu sağlandığında işçi başına hâsıla (y) ve işçi başına düşen sermaye (k) değişmemektedir. İşçi başına sermayenin (k) değişmemesinin nedeni sermayenin (K) ve işgücünün (L) büyüme oranının nüfus artış hızına (n) eşit olması durumudur. Aynı şekilde işçi başına hâsılada (y), nüfus artış hızı kadar artmaktadır. Yani ekonomik büyüme nüfus artış hızı oranında gerçekleşmektedir (Akbulut, 2013: 16).

1.2.1.5. İçsel Büyüme Teorileri

Neoklasik büyüme modelinde dışsal olarak kabul edilen teknolojik gelişme büyümenin nasıl meydana geldiğini yeterince açıklayamaması içsel büyüme teorisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Ünsal, 2011:648). Bu büyüme teorisi ilk defa 1986 yılında Paul Romer’in “Increasing Returns and Long Run Growth” adlı makalesinde ele alınmıştır. Daha sonra teori Romer (1986) ve Lucas (1988) tarafından gerçekleştirilmiştir (Yanpar, 2007: 14).

Neoklasik büyüme kuramından hareketle geliştirilen içsel büyüme modellerinde teknoloji içsel hale getirilmiştir. Neoklasik büyüme modelinin varsayımları değiştirilerek iktisat literatürüne katkıda bulunulmuştur (Yılmaz, 2008: 62).

Özetleyecek olursak, içsel büyüme modellerinin ekonomik büyümeyi sistem içerisinde aradığından sistemi dışarıdan etkileyen bir unsurun olmadığı varsayımına dayanmaktadır (Kutlu, 2013: 31). İçsel büyüme modelleri, AK Modeli, Paul Romer Modeli, Ar-Ge Modeli, Lucas Modeli ve Kamu Politikası Modeli'dir (Çiftçi, 2015: 25).

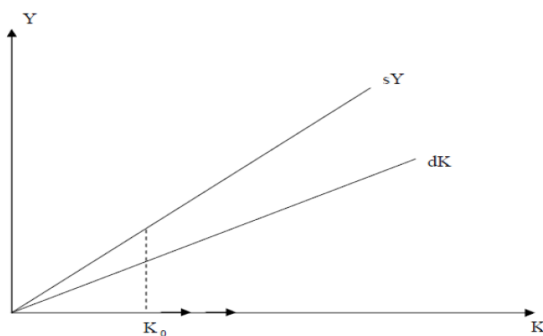
1.2.1.5.1. AK Büyüme Modeli

İçsel büyüme modellerinde yer alan AK modelinde, sermaye stoku artarken sermayenin marjinal getirisi azalmamaktadır. Bu model teknoloji sabit ve dışsal olduğunda bile uzun dönemde kişi başına büyümenin sürdürülebileceğini ileri sürmektedir (Abdou Baoua, 2016: 27). Rebelo'nun (1991) geliştirdiği bu modelde tek sektörden ve tek üretim faktöründen oluşan bir ekonomi varsayımı geçerlidir (Taşar, 2015: 6)

$$Y = AK \quad (1.11)$$

Yukarıda yer alan denklemde sermaye faktörü ile çıktı arasında doğru yönlü bir ilişkinin olduğu varsayılmaktadır. Bu modelde K ile gösterilen sermaye faktörü içinde beşeri sermaye faktörüne de yer verilmiştir (Yardımcı, 2006: 50). Ölçeğe göre sabit getiri varsayımına göre Cobb-Douglas üretim fonksiyonundan elde edilen bu denklemde yer alan A parametresi, teknolojik gelişme seviyesini ifade eden pozitif bir sayıdır. Üretim fonksiyonun bu şekilde yazılması AK tipi model olarak adlandırılmaktadır. Modelde yer alan sermaye birikimi aşağıdaki denklemle gösterilmektedir. Denklemde yer alan ifadeler kişi başına düşen değerleri göstermektedir (Çöğürçü, 2011: 107).

$$K = sY - dK \quad (1.12)$$

Şekil 1.8 AK Tipi İçsel Büyüme Modeli

Kaynak: Çöğürçü, 2011: 108

Şekil 1.13'te yer alan dK doğrusu, gerekli yatırım miktarını, sY doğrusu ise, toplam yatırımı göstermektedir. K_0 noktasından harekete başlayan bir ekonomi ele aldığı anda toplam yatırımlar toplam amortismandan büyük olacak ve buna bağlı olarak sermaye stoku büyüyecektir. Bu büyüme sürekli devam edeceğinden K_0 'ın sağında yer alan noktalarda yatırımlar toplam amortismandan fazla olacaktır. Böylelikle, sermaye sürekli artış gösterecektir (Çöğür, 2011: 107).

1.2.1.5.2.Paul Romer (Bilgi Birikimi) Büyüme Modeli

İçsel büyüme modellerinin içinde yer alan Romer modelinin temelinde Arrow'un ileri sürdüğü "yaparak öğrenme" fikri yer almaktadır (Muratoğlu, 2011: 15). Romer'in bu fikirle üretim ve yatırım süreci sonucunda ürettiği teknik bilginin taşınması nedeniyle diğer firmalar tarafından da kullanıldığını öngörmektedir (Üçler, 2011: 85). Diğer bir ifadeyle, ekonomide teknik bilgi birikimi arttıkça firmalar bu artan bilgiden faydalanacak, dışsallıkların piyasadaki diğer firmalar tarafından kullanılması sonucu içselleşmesine neden olacak ve bu durumdan tüm ekonomiler fayda sağlayacaktır. Burada ortaya çıkan bilginin göstergesi olarak sermaye stoku kabul edildiğinden yapılan yatırımlardaki artış kadar teknolojik bilginin de artacağı ortaya atılmıştır. Bu durum sermayenin artan verimliliğini ortaya çıkaracaktır (Kar ve Taban, 2006: 162). Başka bir deyişle, yapılan yatırım miktarı arttıkça ortaya çıkan yatırımın verimi daha önceki yatırıma göre daha fazla olacaktır (Yülek, 1997: 8).

1.2.1.5.3.Lucas Modeli

Beşeri sermayenin öncülerinden R.E.Lucas 1988 yılında yayımlanan "On the Mechanics of Economic Development" (Ekonomik Kalkınmanın Mekanikliği) isimli makalesinde büyüme modelini, beşeri sermaye üzerine kurmuştur (İnci, 2009: 56). Kısaca beşeri sermaye, kısaca üretime katılan işgücünün sahip olduğu bilgi ve becerilerin toplamı olarak ifade edilmektedir (Eser ve Ekiz Gökmen, 2009: 43). Bir ülkenin beşeri sermaye birikiminin fazla olması kişilerin, daha çabuk öğrenmesine ve daha verimli olmasına yol açar. Bununla birlikte beşeri sermaye birikiminin fazla olması fiziki sermayeyi de artırmaktadır (Yediparmak, 2014: 75). Bu büyüme modelinde beşeri sermayenin, fiziksel sermaye faktöründen ayrı tutulmuş ve beşeri sermaye birikiminin iktisadi büyümeyi etkilediği ortaya konulmuştur. Bununla birlikte Lucas'a göre, bireyin beşeri sermayesinde meydana gelen artış diğer üretim faktörlerinin verimliliğini de artıracaktır. Modele göre beşeri sermaye eğitim yoluyla elde edilebilir. Burada devlet bireylerin beşeri sermayesini artıracak politikalar izleyerek ekonomik büyümenin hızını arttırabilir (Çetin, 2010: 68–69).

1.2.1.5.4.Ar-Ge Modeli(Romer Modeli)

Romer(1990) tarafından ortaya atılan AR-GE'ye dayalı ekonomik büyüme modeli Grosman&Helpman(1991), Aghion&Howitt (1992) ve Rivera-Betiz & P.M.Romer (1991) tarafından geliştirilmiştir (Kaya ve Altın, 2009:252). Bu model, buluş yaparak kâr elde etmeyi amaçlayan araştırmacılar yeni fikir arayışlarını modelleyerek teknolojik gelişme değişkenini içselleştirmişlerdir (Alan, 2008: 27).

Romer modelinde, firmaların fiyat belirleyici olduğu tekelleri rekabet piyasaları esas alınmıştır. Tekelleri rekabet ortamında firmalar tarafından belirlenen fiyatlar Ar-Ge maliyetlerini veya harcamalarını da kapsayacak şekilde belirlenir. Yeni fikirler, teknik bilgi ve ürün geliştiren dolayısıyla kâr maksimizasyonu amaçlayan firmalar Ar-Ge yatırımı yaparak, diğer kurumlarla tekelleşmeye gitmektedirler. Buna bağlı olarak kârını maksimize firmalar üretimlerini artırarak ekonomik büyümeyi teşvik etmektedirler. Romer'e göre Ar-Ge faaliyetlerindeki gelişmeler yeni ürünler ya da süreçler ortaya çıkararak, bunların sektördeki diğer firmalar tarafından kullanılması sonucu "yayıma etkisi" yaratacaktır. Bu durum ekonomik büyümeyi teşvik edecektir (Taban ve Şengür, 2014: 357).

1.2.1.5.5.Kamu Politikası Modeli

Barro(1990) tarafından geliştirilen modelde vergilerle finanse edilen kamu harcamaları üretim faktörü olarak üretim fonksiyona dâhil edilmiştir (Konya, 2012: 22). Bu modelde, faktörler ölçeğe göre artan getiri ve artan marjinal getiri varsayımına dayanmaktadır. Bundan dolayı kamu kesiminin ürettiği mal ve hizmetler üretim faktörü olarak ele alınmıştır. Modele göre yapılan yatırımlar hem sermaye stokunun hem de devletin vergi hâsılatının artmasına yol açacaktır. Modelde üretim artışına bağlı olarak artan vergi hâsılatı, üretim sebebiyle ortaya çıkan bir dışsallık olarak değerlendirilmiş olup vergi hâsılatına bağlı olarak artan kamu harcamalarının modele bağımlı değişken olarak katılmasıyla dışsallık içsel hale getirilmiştir. Bu modelin amacı devletin ekonomik büyümeyi etkileyip etkilemediğini ortaya koymaktır. Devletin ekonomik büyümeyi hızlandırmada uygulayabileceği politikalar bulunmaktadır. Ayrıca devletin vergi gelirlerinin arttığı kamu politikalarının hızlanmadığı durumda ekonomideki üretim düzeyi etkin üretim düzeyinin altında gerçekleşecektir ve bu durum ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyecektir. Bu nedenle, ekonomide etkinliğin sağlanması için devlet ekonomiyeye müdahale etmesi şarttır (Yıldırım Bayraktar, 2009: 48).

1.3.Döviz Kuru

1.3.1.Döviz ve Döviz Kuru Tanımı

Geniş anlamda yabancı ülke paralarına veya para yerine geçen her türlü ödeme araçları döviz olarak adlandırılmaktadır (Kardaşlar, 2013: 5). Efektif veya kaydi olarak iki farklı şekilde ele alınan dövizin, kaydi olarak taşınması daha az maliyetli ve daha az riskli olduğu için uluslararası işlemlerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Ayhan, 2016: 4).

Uluslararası ödemelerde genel kabul görülen bir para birimi döviz olarak ifade edilir. Uluslararası işlemlerde en çok işlem gören para birimi ABD Doları ve Euro olup, zaman zaman kendi para birimleri olmasına rağmen yurt içi işlemlerde de bu para birimlerini kullanan ülkeler vardır (Ayhan, 2016: 4).

Döviz kuru ise, bir birim yerli para karşılığında satın alınabilecek yabancı para miktarını ifade etmektedir. Yabancı paranın ulusal para karşısındaki değerini ifade eden döviz kuru, dolaylı ve dolaysız kotasyon olarak iki farklı şekilde belirlenmektedir. Dolaysız kotasyon(Avrupa Yöntemi), yabancı para birimi başına düşen ulusal para miktarı olarak ifade edilirken, dolaylı kotasyon(Amerikan Yöntemi) bir birim ulusal paraya karşılık gelen yabancı para miktarı şeklinde döviz kuru belirlenmektedir (Seyidoğlu, 2003: 298- 299).

Ulusal para birimlerinin birbirleri karşısında değer kazanması ya da değer kaybetmesi sonucu döviz kurları değişecektir. Örneğin; döviz kuru bir birim yabancı paraya karşılık gelen ulusal para olarak belirleniyorsa, kurun yükselmesi halinde yabancı para birimi başına daha çok ulusal para ödeneceğinden ulusal para değer kaybedecek, kur düştüğünde ise, ulusal para daha çok yabancı paraya karşılık gelerek değer kazanacaktır (Ayhan, 2016: 5).

1.3.2.Döviz Kurunun Belirlenmesi

1.3.2.1.Döviz Arzı ve Döviz talebi

Herhangi bir ülke tarafından elde edilen döviz gelirleri döviz arzı olarak tanımlanmaktadır. Döviz kuru ile pozitif yönlü bir ilişki içerisinde olan döviz arz eğrisi pozitif eğilimli bir eğridir. Bu duruma göre döviz kurundaki düşüş döviz arz miktarını azaltacak, döviz kurundaki yükseliş de döviz arz miktarı arttıracaktır. Ülkenin ihraç mallarına olan talebine bağlı olarak döviz arzı değişmektedir. Buna göre, ihracatı artıkça, döviz arz miktarı artacaktır (Aral, 2015: 4).

Döviz kurunun düştüğünde ülkenin ihraç mallarının döviz cinsinden fiyatlarında artış meydana gelecek ve buna bağlı olarak ihracat azalacaktır. Böylelikle ülkeye girecek olan döviz miktarında azalış meydana gelecek ve döviz arzı düşecektir. Döviz kuru yükseldiğinde ise, ülkenin ihraç mallarının döviz cinsinden fiyatlarında azalış meydana gelecek ve buna

bağlı olarak ülkenin ihracatı artacaktır. Bu durumda ülkeye girecek olan döviz miktarında artış meydana gelecek ve döviz arzı artacaktır. Buradan da anlaşıldığı gibi, döviz arzını belirleyen faktör ihracattır (Aral, 2015: 4- 5).

Bir ülkenin ticaret yaptığı yabancı ülkelere yapacağı ödemeler nedeniyle yabancı ülke parasına olan talebi döviz talebi olarak ifade edilmektedir. Bir ülke ekonomisinin döviz talebi ithal ettiği mal ve hizmet talebine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Döviz kuru ile döviz talebi ters orantılı olduğundan döviz talep eğrisi negatif eğimli bir doğrudur. Döviz kuru arttığında yabancı para değer kazanacağından yurtdışı mal ve hizmetler pahalılaşacaktır. Bu durum yurtdışı mallara olan talep azaltarak dövize duyulan gereksinimin azalması sebebiyle döviz talebi düşecektir. Döviz kurunda meydana gelen düşüş ile birlikte yabancı para değer kaybederek ithalatı ucuzlatacaktır. Bu durumda ithalat artacağından döviz talebi de artacaktır. Buradan anlaşıldığı gibi döviz talebinin belirleyici faktör ithalattır (Aral, 2015: 5).

1.3.2.2.Denge Döviz Kuru

Denge döviz kuru, hükümet müdahalesinin olmadığı serbest piyasa koşulları altında döviz arzı ve döviz talebinin eşitlendiği noktadaki döviz kuru düzeyi “denge döviz kuru” olarak adlandırılmaktadır (Aral, 2015: 5).

1.3.3.Döviz Kuru Çeşitleri

Ulusal paranın yabancı para karşısındaki değeri nominal döviz kuru olarak tanımlanmaktadır. Yani iki ülke parasının nispi fiyatı nominal döviz kurunu vermektedir. Döviz kurundaki azalışlara bağlı olarak yerli paranın değerinin yabancı paranın değerine oranla artışı ulusal paranın değer kazanması olarak ifade edilirken, döviz kurundaki artışlara bağlı olarak ulusal paranın değerinin yabancı paranın değerine oranla azalışı ulusal paranın değer kazanması şeklinde ifade edilmektedir (Kızılkaya, 2012: 5).

Reel döviz kuru ise nominal kurların belli zaman aralığında yurtiçi ve yurtdışı enflasyon orandan arındırılması sonucu ulaşılan kur olarak tanımlanmaktadır (Gedik, 2014:6). Diğer bir ifadeyle, ticari ilişki içinde bulunan bir ülkenin veya birden çok ülkenin ortalama değerleri reel döviz kuru olarak adlandırılmaktadır (Alper, 2010: 12). Uluslar arası rekabeti ölçmede kullanılan reel döviz kuru (RDK), ülkeler arasındaki enflasyon farklılıkları göz önüne alınarak hesaplanır. Reel döviz kuru aşağıdaki gibi ifade edilir (Kaplan, 2009: 3):

$$RDK = eP^* / P \quad (1.13)$$

P^* : Yurtdışı fiyatı

P : Yurtiçi fiyatı

e: Nominal döviz kuru

Nominal döviz kuru iki ülke parasının nispi fiyatını, reel döviz kuru ise, bir ülkenin malının diğer bir ülke malıyla ticaretinin yapıldığı oran olarak ifade edilmektedir (Kaplan, 2009: 3).

Uluslararası rekabette rekabet gücünü ölçmede kullanılan reel döviz kurunun düşmesi ve yükselmesi oldukça önemlidir. Reel döviz kurunun yükselmesi reel değer kaybı olarak ifade edilirken, reel döviz kurunun düşmesi ise reel değer kazancı olarak ifade edilir. Reel döviz kurunun yükselmesi sonucu yurtiçi mallar ucuzlarken yurtdışı mallar pahalılaşacaktır. Böylelikle yabancı tüketicilerin yerli mallara olan talebi artacağından ihracatı artacaktır. Ülke vatandaşları ise daha az yabancı mal talep edeceğinden ithalat azalacaktır. Bunun sonucu olarak reel döviz kurunun yükselmesi net ihracatı ($NX=X-N$) artıracaktır. Reel döviz kuru düşmesi sonucu ise, yabancı mallara göre yerli mallar daha pahalılaşacaktır. Böylelikle ülke vatandaşları daha fazla ithal mal satın almak isteyeceğinden ithalat artacaktır. Yabancılar ise daha az yerli mal satın almak isteyeceğinden ihracat azalacaktır. Bunun sonucu olarak reel döviz kurunun düşmesi net ihracatı (NX) azaltacaktır (Kılıçarslan, 2016: 4).

1.3.4.Döviz Kuru Sistemleri

1.3.4.1.Sabit Kur

Sabit kur sistemi, Merkez Bankası tarafından herhangi bir ülke parasının başka bir ülke parasına bağlandığı kur sistemi olarak tanımlanır. Bu kur sisteminde döviz kuru döviz arz ve talep koşulları dikkate alınmadan hükümetlerce belirlenir ve buna bağlı olarak döviz kurunun belirlenen sınırların dışına çıkmasına izin verilmemektedir. Ancak uzun dönemde denge düzeyinin sürdürülebilmesi amacıyla zorunlu durumlarda kurlarda değişiklik yapılmasına izin verilebilir. Ulusal paranın gerçek denge değerinden uzaklaştığı durumlarda resmi otoriteler tarafından yapılan müdahalelerle resmi kurda ayarlama yapılabilmektedir. Sabit kur sisteminde devalüasyon ulusal paranın değerinin düşürülmesi olarak tanımlanırken, revalüasyon ulusal paranın değerinin artırılması olarak tanımlanmaktadır (Kardaşlar, 2013: 9).

Sabit kur sisteminde merkez bankası istikrarı sağlamak için piyasada alıcı ve satıcı konumunda bulunarak piyasaya müdahale eder. Bunu yapabilmek için merkez bankasının elinde kambiyo istikrar fonu olarak adlandırılan altın ve döviz stokunun olması gerekmektedir. Bununla birlikte merkez bankasının kurları sabit tutabilmesi için ödemeler bilançosunun açık vermemesi şarttır. Açık vermesi durumunda merkez bankasının elindeki rezervlerin tükenmesi söz konusudur (Gedik, 2014: 19). Böylelikle merkez bankası piyasada

geçerli olan kurları olduğu gibi tutmak isterse piyasadaki serbestliği kaldırarak döviz kontrol sistemine geçebilir (Ordu, 2013: 19- 20).

1.3.4.2.Esnek Kur

Merkez bankasının piyasaya müdahale etmediği, döviz kurlarının piyasa tarafından belirlendiği kur sistemi esnek kur sistemi olarak ifade edilmektedir. Denge arz ve talep koşullarına göre piyasada serbestçe oluşan bu sistemin işleyişi oldukça basittir. Bu sistemde döviz piyasalarına müdahale olmadığından dış denge kendiliğinden sağlanır (Gök, 2006: 133).

Esnek döviz kuru sisteminde bir ülkenin ödemeler bilançosunda oluşan dengesizlikler ülke parasının değer kaybı ya da değer kazancıyla hükümet müdahalesi olmadan otomatik olarak düzeltilmektedir. Diğer yandan döviz kurunun belli bir düzeyde tutulması yabancı para için arz ya da talep fazlası oluşturacaktır. Bu kur sistemi serbest piyasa mekanizmasının dövize uygulanmış biçimi olarak da ifade edilmektedir (Ulaş, 2010: 33).

1.3.5.Döviz Kuru Sisteminin Türkiye’de Uygulaması

Türkiye’de 1980’li yıllara kadar uygulanan sabit döviz kuru sisteminin amacı Merkez Bankası tarafından belirlenen ulusal paranın değerinin sabit tutulmasıdır. Ulusal paranın değerinde çoğunlukla değer kaybı biçiminde ortaya çıkan değişiklikler devalüasyon biçimindeki müdahalelerle düzeltilmesi sonucu oluşan yeni parite sabit kur olarak belirlenmiştir. 1980’li yıllara gelindiğinde Türkiye döviz kurlarının piyasadaki döviz arz ve talep koşullarına göre belirlendiği ancak Merkez Bankası’nın sürekli müdahaleleriyle yön verdiği müdahaleli dalgalı kur sistemine geçmiştir. Ancak bu sistem 2000’lere kadar sürmüştür. Türkiye 2000’lerde ya da 2001 krizi öncesinde ise bant içinde dalgalanma sistemini uygulamıştır. 2001 kriziyle birlikte çöken bu sistem sonrasında Türkiye dalgalı kur sistemine geçmiştir(<http://www.mahfiegilmez.com/2012/10/kur-rejimleri-ve-turkiye-uygulaması.html>, (erişim tarihi:26.11.2017)).

Günümüzde devam eden esnek döviz kuru sisteminde merkez bankasının reel ya da nominal bir kur hedefi bulunmamaktadır. Ayrıca merkez bankası piyasada olası bir durum meydana geldiğinde ulusal paranın aşırı değerlenmesi veya aşırı değer kaybetmesi sonucu piyasaya müdahale etmektedir (TCMB, 2017: 2).

1.3.6.Döviz Kurunu Etkileyen Faktörler

1.3.6.1.Ödemeler Dengesi

Ödemeler bilançosunda meydana gelen dengesizlikler döviz arz ve talebi üzerinde etki yaratacaktır. Herhangi bir ülkede belli bir dönemde oluşan ithalatın ihracattan fazla olması ödemeler dengesi açığının oluşmasına neden olacaktır. Söz konusu ülkenin, ithalatının karşılığını döviz cinsinden ödemesi gerektiğinden ülkenin ihracat ettiği mal ve hizmetlerden elde ettiği dövizler ithalat ettiği mal ve hizmetlerin ödemelerini karşılayamayacaktır. Bu durumda ülkede döviz yetersizliği oluşacaktır. Diğer faktörlerin sabit olduğu varsayımı altında, bu durum ülkenin parasının değerinin düşmesine neden olacaktır. Eğer ihracattan elde ettiği gelirler ithalat sebebiyle ödediği giderlerden fazla ise ülke de döviz bolluğu oluşacaktır ve bu da ülke parasının değerini artacaktır (Tunaboğlu, 2008: 24).

Ödemeler dengesi ile döviz kurları arasındaki ilişki aşağıdaki denklem ile gösterilmektedir(Mühsürler Özdemir, 2005: 9).

$$\text{Ödemeler Dengesi} = (X-M) + (CI*CO) + \Delta XR \quad (1.14)$$

X: mal ve hizmet ihracatını,

M: mal ve hizmet ithalatını,

CI: sermaye girişini,

CO: sermaye çıkışını,

ΔXR : resmi rezervlerdeki değişmeyi gösterir.

Döviz kurlarındaki değişme sayesinde denge sağlandığı için esnek kur sistemini esas alan ülkelerde ödemeler dengesi devamlı sifıra eşit olacaktır. Eğer ülke dış ticaret açığı veriyorsa bu açığı kapatılana kadar o ülkenin ulusal parası değer kaybedecektir. Söz konusu olan ülke sabit kur sistemini uyguluyorsa, bu açıkları ortadan kaldırılabilmeleri için rezervlerini kullanır. Bu durumda kullanılan rezervler de bu açıkları kapatamazsa açıklar kapatılana kadar ulusal paranın değeri düşürülecektir (Mühsürler Özdemir, 2005: 9–10).

1.3.6.2.Satın Alma Gücü Paritesi

1920’li yıllarda İsveçli Gustov Cassel tarafından ileri sürülen bu kuram döviz kurlarının fiyatlar üzerindeki etkisini ve fiyatların döviz kurlarını nasıl ayarlayabileceğini göstermektedir. Bu kuram farklı para birimleri arasındaki ilişkiyi açıklamaya yarayan başlıca teorilerden biridir (Tunaboğlu, 2008: 27).

Farklı para birimlerine sahip olan ülkeler arasında mal ve hizmetlerin fiyat düzeyleri de farklı olmaktadır. Bu fiyat farklılıklarını ortadan kaldırmayı amaçlayan teori satın alma gücü paritesidir. Satın alma gücü paritesi teorisi, belirli mal ve hizmet sepetinin satın

alınabilmesi için gereken ulusal para birimlerinin oranlanması şeklinde hesaplanmaktadır (Gedik, 2014: 33). Bu parite mutlak ve göreceli(nisbi) olmak üzere iki ayrı şekilde incelenmektedir. Mutlak satın alma gücü paritesi, ulusal para biriminin hem yurtdışında hem de yurtdışında aynı satın alma gücüne sahip olması olarak ifade edilirken, göreceli (nisbi) satın alma gücü paritesi, döviz kurunun yurtdışı ve yurtiçi enflasyon oranlarının farkını yansıtacak biçimde değişmesi şeklinde ifade edilmektedir (Mühsürler Özdemir, 2005: 10).

1.3.6.3.Faiz Oranları

Döviz kurunu etkileyen faktörler arasında yer alan faiz oranları, para piyasalarında belirlenmektedir. Birçok ülkede faiz oranları para piyasalarındaki para arzı ve para talebine göre belirlenir. Buna göre, herhangi iki ülkenin faiz oranları söz konusu iki ülkenin para birimleri arasındaki oran döviz kurunu belirlemektedir (Tunaboşlu, 2008: 27).

1.3.6.4.Para ve Maliye Politikaları

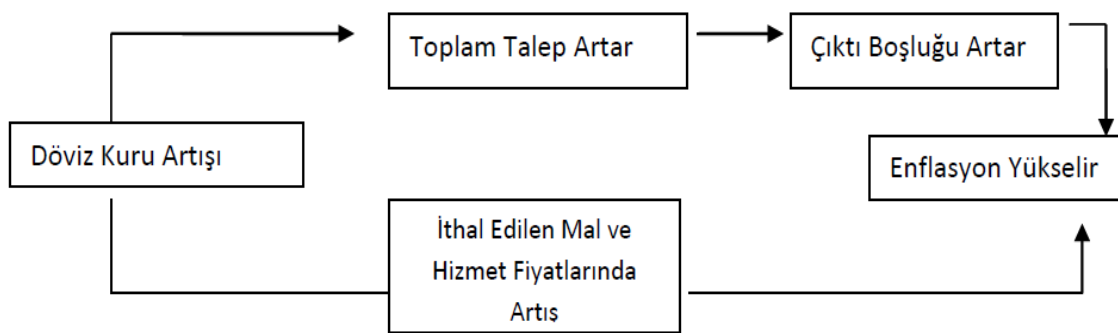
Döviz kurlarını etkileyen faktörler arasında para ve maliye politikaları da yer almaktadır. Para arzında meydana gelen artışların döviz kuru üzerinde olumsuz etkileri vardır. Bir ülkede ortaya çıkan mali düzenlemeler, o ülkede yaşayan vatandaşların satın alma gücünün azalmasına ya da artmasına neden olur. Bir ülkede yaşanan uzun süreli deflasyon vergi oranlarında düşüş meydana getirerek ulusal paranın değerini olumlu yönde etkilemektedir. Enflasyon oranlarının yüksek olduğu ülkelerde ise, vergi oranlarının artması ulusal paranın değerini olumsuz etkileyecektir (Arslan, 2005: 62).

İKİNCİ BÖLÜM

DÖVİZ KURUNUN ENFLASYON VE BÜYÜME ÜZERİNE ETKİLERİ

2.1.Döviz Kuru ve Enflasyon İlişkisi

Döviz kurunda meydana gelen bir değişimin farklı kanallar yoluyla yurtiçi fiyat düzeyini etkilemesi iktisat yazınında geçiş etkisi olarak ifade edilmektedir. Döviz kuru-enflasyon ilişkisi Şekil 2.1’de gösterilmektedir (Ergin, 2015: 14).

Şekil 2.1 Döviz Kuru-Enflasyon Aktarım Mekanizması

Kaynak: Ergin, 2015: 15

Şekil 2.1’de görüldüğü gibi döviz kurundaki artışlar veya azalışlar yurtiçi piyasa fiyatlarına da yansiyacaktır. Bilhassa gelişmekte olan ülkelerin üretimlerinin ithalata bağımlı olması sebebiyle döviz kurlarında meydana gelen değişiklik hem tüketici fiyatlarını hem de üretim maliyetlerini etkilemektedir (Ergin, 2015: 15). Döviz kuru yurtiçi fiyatlar düzeyini dört farklı biçimde etkilemektedir (Kılıçarslan, 2016: 35):

- ✓ İthal edilen tüketim mallarının fiyatları,
- ✓ Yurtiçi üretim maliyetlerini etkileyen ithal girdi fiyatları,
- ✓ İthal edilen ürün fiyatları artışının yurtiçinde üretilen ithal ikame ürün fiyatlarını arttırması,
- ✓ Ticarete konu olan ürün fiyatlarını arttırması.

Döviz kuru değişikliklerinin yurtiçi fiyat düzeylerinde meydana getirdiği değişiklik olarak bilinen geçiş etkisi, iktisat literatüründe ithalat fiyatlarına geçiş, ihracat fiyatlarına geçiş ve yurtiçi fiyatlara geçiş olarak üç farklı boyutta ele alınmaktadır. (Ergin, 2015: 15).

2.1.1.Döviz Kurunun Fiyatlara Etkisi

Döviz kurunun fiyatlara etkisi, nominal döviz kurunda meydana gelen değişimin ithalat ve ihracat fiyatlarında yarattığı etki olarak ifade edilmektedir. Diğer bir ifadeyle, dış ticaret yapan ülkeler arasındaki döviz kurundaki %1’lik değişikliğin ithal mal ve hizmet fiyatlarının ulusal para cinsinden değerinde yarattığı değişim olarak tanımlanmaktadır. Kısaca geçiş etkisi, döviz kurundaki artışların veya azalışların yarattığı ulusal para birimdeki değişimin enflasyonu nasıl etkilediğini gösteren makro ekonomik parametre olarak adlandırılmaktadır (Alptekin vd., 2016: 2).

2.1.1.1.Yansımanın İşleyiş Süreci

Nominal döviz kurundaki değişimlerin ithalat ve ihracat fiyatlarında meydana getirdiği etki “yansıma veya geçiş etkisi” olarak ifade edilmektedir. Döviz kurlarındaki dalgalanmaların yurtiçi fiyatlar düzeyine etkisi ithal tüketim malları, ithal ara malları ve yurtiçinde üretilen malların yabancı para cinsinden fiyatı olmak üzere üç ana kanaldan oluşmaktadır (Bal vd., 2017: 246).

Yansıma etkisi, doğrudan ve dolaylı etki olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Doğrudan etki; ulusal paranın değerinde meydana gelen düşüş ithal edilen nihai mallar ve ara malların fiyatlarını artırarak yurtiçi fiyatlar düzeyini yükseltmektedir. İthal edilen girdi mallarının fiyatları arttığı için, ithal edilen mallardaki fiyat değişimi tüketici fiyatlarına da yansımaktadır. Toplam talep kanalını oluşturan dolaylı etki ise, döviz kurunda ortaya çıkan bir artış sonucu yurtiçindeki malların yabancı tüketiciler açısından ucuzlamasına neden olacaktır. Bu durumda artan ihracat toplam talebi artırarak fiyatlar genel seviyesini yükseltecektir. Döviz kurlarında meydana gelen değişim ithalat, ihracat ve yurtiçi fiyatları tam olarak etkileyebileceği gibi kısmi bir şekilde de etkileyebilir. Döviz kurundaki dalgalanmaların ithal mallar aracılığıyla yurtiçi fiyatlara yansıması ihracatçı firmaların fiyatlama davranışlarına bağlıdır. Söz konusu olan firmalar döviz kurundaki değişimleri satış fiyatlarına tamamen yansıtarak tam yansıma etkisine veya bir kısmı yansıtarak kısmi yansıma etkisine yönelebilir. Firmalar, döviz kurunda meydana gelen değişimler sonucunda satış fiyatlarını değiştirmezlerse geçiş etkisinden bahsetmek mümkün değildir. Ülkelerin rekabet yapısı, enflasyon koşulları, döviz kuru dinamikleri, beklentileri ve dış ticarete konu olan malların piyasa payları yansıma etkisinin derecesini değiştirebilmektedir (Bal vd., 2017: 246–247).

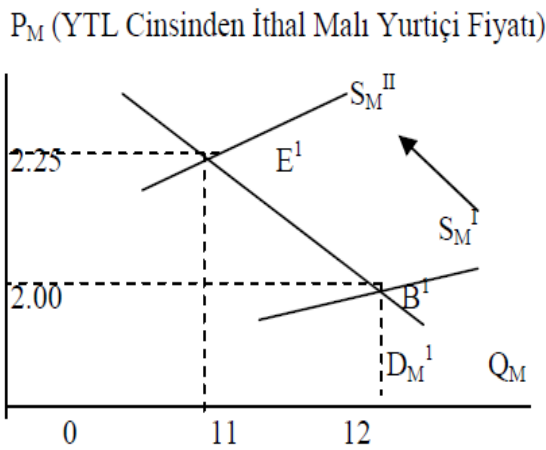
Döviz kurlarındaki dalgalanmaların büyüklüğü ve hızı, döviz kuru sistemleri, ülkelerin dışa açıklık derecesi döviz kurlarının fiyatlara yansıma etkisini etkilemektedir. Eğer

kurlardaki dalgalanmalar küçük olursa firmalar genellikle bu değişimi fiyatlara yansıtımayabilir. Esnek kur sistemi ile sabit döviz kur sistemi kıyaslandığında esnek kur sisteminde döviz kuru ile fiyatlar arasındaki ilişki önemini yitirmektedir. Dışa açıklık derecesi yüksek olan ülkelerin döviz kuru hareketleri ara ve nihai mal fiyatlarında daha büyük dalgalanmaya yol açacaktır (Bal vd., 2017: 247).

2.1.2. Türkiye’de Döviz Kurunun Enflasyon Üzerine Etkisi

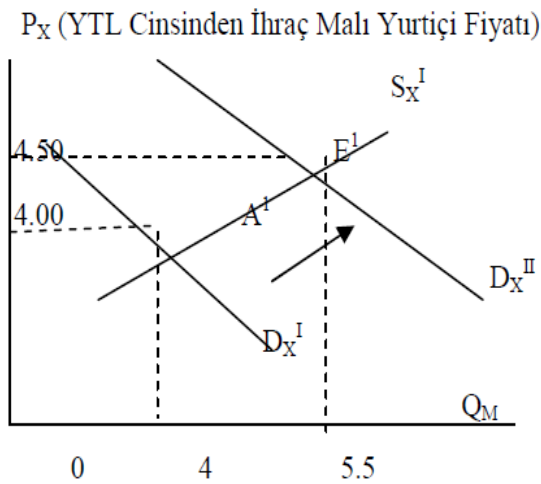
Döviz kurlarının yüksek olması ihracatı artırırken ithalatı azaltacaktır. Bunun yanı sıra turizm gelirlerini de artıracaktır. Bunun sonucunda ödemeler bilançosu açığı azalma eğilimine girecektir. Hammadde ve ara mal ithal eden Türkiye bu olumlu değişmeden kısa süreli yarar sağlayacaktır. Döviz kurunda meydana gelen yükselişler daha sonra cari işlemler açığının oluşmasına yol açacaktır (Dilbaz Alacahan, 2011: 54).

Ulusal paranın değerinin düşürülmesi ithal ikame ve ihracat mallarının üretimini teşvik ederek yurtiçi fiyatların artmasına neden olmaktadır. Şekil 2.1’de S_M^I İngiltere’nin YTL cinsinden ithalat arz eğrisini, D_M^I Türkiye’nin ithal talep eğrisini göstermektedir. Başlangıçta B^I denge noktasında döviz kuru $R=2$ YTL /1£ iken ithal mal fiyatı $P_M =2$ YTL ve ithal malı miktarı $Q_M=12$ birimdir. Ulusal paranın %20 oranında değer kaybetmesi sonucu döviz kurunun $R=2.40$ YTL /1£ yükselmesi ile birlikte İngiltere’nin dolar cinsinden ithalat arz eğrisi sola doğru kayarak S_M^{II} konumuna gelmiştir. İngiltere ihracatçılarının Türkiye’de kazandığı ulusal paranın(YTL) kendi para birimlerinden(Pound) %20 daha az değerli olması nedeniyle kazançları azalmaktadır. İthal edilen 12 birimlik mal için artık 2 YTL değil, 2.40 YTL ödenmesi gerekmektedir. İthal edilen malın YTL cinsinden değerinin artarak $P_M=2.25$ YTL olması ile birlikte yeni denge noktası ithal edilen 11 birimlik mal ile E^I noktasında olacaktır. İthal edilen malın yurtiçi fiyatının devalüasyon ile birlikte artması sonucu tam yansıma etkisi oluşacaktır. Yansıma etkisinin 1 olması için ithal malı arz eğrisinin tam esnek olması veya ithal malı talep eğrisinin esnek olmaması gerekmektedir (Dilbaz Alacahan, 2011: 54–55).

Şekil 2.2 Türkiye'de Döviz Kurunun Yurtiçi Fiyatlara Yansımaları (Türkiye'nin İthalat Piyasası)

Kaynak: Dilbaz Alacahan, 2011: 55

Şekil 2.3 Türkiye'de Döviz Kurunun Yurtiçi Fiyatlara Yansımaları (Türkiye'nin İhracat Piyasası)

Kaynak: Dilbaz Alacahan, 2011: 55

Şekil 2.3'de görüldüğü gibi D_X^I İngiltere'nin Türkiye'nin ihracat mallarına olan talep eğrisini ($R=2$ YTL /1£), S_X^I ise Türkiye'nin ihracat malı arz eğrisini göstermektedir. Başlangıçta A^1 denge noktasında ihracat malı fiyatı $P_X = 4.00$ YTL iken, ihracat malı miktarı $Q_X=4$ birimdir. Ulusal paranın %20 oranında değer kaybetmesi sonucunda döviz kurunun $R=2.40$ YTL /£1 yükselmesi ile birlikte D_X^I talep eğrisi sağa doğru kayarak D_X^{II} konuma gelecektir. Bu durumda oluşan E^1 yeni denge noktasında ihracat malının YTL cinsinden yurtiçi fiyatı $P_X=4.50$, ihracat malı miktarı $Q_X=5.5$ olacaktır. Türkiye'de mal arzının artması yurtiçi fiyat düzeyini yükseltirken ihracat malının yurtdışı fiyatı ulusal paranın değer kaybetmesi ile birlikte ucuzlayacaktır (Dilbaz Alacahan, 2011: 55).

2.2.Döviz Kurunun Büyüme Etkisi

Döviz kurunda meydana gelen değişimler iktisadi büyüme etkilemektedir. Esnek kur sistemi ödemeler bilançosunda ortaya çıkan dengesizliklerin döviz arz ve talep koşullarına bağlı olarak herhangi bir hükümet müdahalesi olmadan kendiliğinden sağlanmasıdır. Esnek kur sisteminde döviz arzı sabitken, döviz talebinde bir artış meydana geldiğinde döviz kuru yükselerek ulusal paranın değer kaybetmesine neden olacaktır. Buna bağlı olarak ülke mal ve hizmet ihraç ederek kısa süreli sermaye girişlerinin ülkeye girmesini teşvik edecektir. Eğer ülke mal ve hizmet ithal ederse kısa süreli sermaye çıkışlarına engel olacaktır. Böylelikle esnek kur sisteminde döviz talebinin artması sonucu yerli para değer kaybına uğrayarak ihracatın artmasına ithalatın azalmasına neden olacaktır. Bu da ekonomik büyüme olumlu etkileyecektir (Koçak, 2006: 62).

Sabit kur sisteminde ise döviz kuru, döviz arz ve talep koşullarındaki değişimlerden etkilenmeksizin belirli düzeyde sabitlenmektedir. Ülkede enflasyonla mücadele için hükümet tarafından sabit kur sisteminin uygulandığında, enflasyonda belli bir düşüş oluşturulamaması ulusal paranın değer kazanmasına yol açacaktır. Bu durum ithalatın artmasına ihracatın azalmasına neden olacaktır. Bu da ekonomik büyüme olumsuz etkileyecektir (Koçak, 2006: 62).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI VE EKONOMETRİK UYGULAMA

3.1.Enflasyon, Ekonomik Büyüme ve Döviz Kuru Arasındaki İlişki ve Ampirik Çalışmalar

3.1.1.Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisine Dair Literatür Taraması

Enflasyon ile büyüme arasındaki ilişkiyi belirleyen ampirik uygulama sonuçları enflasyonun iktisadi büyümeyi negatif yönde, eşik değer çerçevesinde ve pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Bunu takiben Türkiye’de enflasyon ve büyüme ilişkisine dair yapılan ampirik çalışmalara da yer verilmektedir.

Enflasyon ile iktisadi büyüme ilişkisinin pozitif yönlü olduğuna dair ulaşılan ampirik çalışmalar veya sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Mallik ve Chowdhury (2001), dört Güneydoğu Asya ülkesini ele alarak enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisi için yaptığı ekonometrik analiz sonucu pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Lucas (1973), 1951–1967 dönemine ait 18 ülkenin yıllık verilerini kullanarak yaptığı ekonometrik analiz sonucu fiyatların istikrarlı olduğu ülkelerde ekonomik büyüme ile enflasyon ilişkisinin pozitif yönlü olduğu saptanmıştır.

Romer (1996), 1942–1951 yılları hariç ABD’de 1884–1994 dönemi yıllık verilerinin kullanıldığı en küçük kereler yöntemine göre enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin pozitif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Enflasyondaki %0.10 oranındaki bir artışın ekonomik büyümeyi %1 oranında arttırdığı tespit edilmiştir.

Raza ve arkadaşları (2013), Pakistan için 1972–2011 dönemi arasındaki yıllık zaman serisi verilerini kullanarak yaptıkları ekonometrik analiz sonucunda uzun dönemde enflasyon ile büyüme arasında pozitif bir ilişkinin var olduğu sonucu elde edilmiştir.

Enflasyon ile iktisadi büyüme ilişkisinin negatif yönlü olduğuna dair ulaşılan çalışmalar veya sonuçlar aşağıdaki gibidir:

De Gregorio (1996), Latin Amerika ülkeleri için 1950–1985 yılları arasındaki verilerle çalışarak, yaptıkları panel veri analizine göre iktisadi büyüme ile enflasyon ilişkisinin negatif yönlü olduğu saptanmıştır.

Anders ve Hernando (1997), OECD ülkeleri için 1960–1992 dönemi kapsayan yıllık verilerle enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkisini belirlemek için ekonometrik

analiz yapmışlardır. Yapılan analize göre enflasyon ile iktisadi büyüme ilişkisinin negatif yönlü ilişki olduğu saptanmıştır.

Burdekin ve arkadaşları (2000), 21 gelişmiş ve 51 gelişmekte olan ülke için 1961–1992 yıllarına ait verileri kullanarak enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri zaman serisi analizine göre incelemişlerdir. Bunun sonucu olarak enflasyonun yükselmeye başladığı dönemlerde iktisadi büyümeyi ters yönde etkilediği saptanmıştır.

Faria ve Cneiero (2001), Brezilya için 1980–1995 yıllarını kapsayan verileri kullanarak ekonometrik analiz yapmışlardır. Bunun sonucu olarak kısa dönemde enflasyon ile iktisadi büyüme ilişkisinin ters yönlü olduğu saptanmıştır.

Arai ve arkadaşları (2002), 115 ülkenin 1960–1995 arasındaki yıllık verileri kullanarak yaptıkları panel veri analizi sonucunda enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisinin negatif yönlü olduğu saptanmıştır.

Enflasyon ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkinin belli bir eşik değer çerçevesinde etkilediğine dair yapılan ampirik çalışmalar aşağıdaki gibidir:

Haslag (1997), 82 ülke için 1965–1990 dönemini kapsayan verilerle yaptığı analize göre enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde etkili olan eşik değer noktasının %10 olduğu çalışma sonucunda belirlenmiştir.

Christoffersen ve Doyle (1998), geçiş ekonomisi olarak tanımlanan 22 ülke için 1990–1997 dönemini kapsayan yıllık verilerle yaptığı panel veri analiz sonucuna göre enflasyonun eşik değeri %13 olarak tespit edilmiştir. Enflasyonun %13 seviyesinin üzerine çıktığında ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği saptanmıştır.

Gokal ve Hanif (2004), Fiji ekonomisi için 1970–2003 dönemindeki veriler kullanılarak yaptıkları analiz sonucuna göre, enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisine dair belirlenen eşik değer noktasının %5 olduğu tespit edilmiştir. Bu eşik değer üzerindeki her noktada enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sweidan (2004), Ürdün’de 1970–2000 yılları arasındaki verileri kullanarak yaptığı analize göre, enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki için eşik değer noktası %2 olarak tespit etmişlerdir. Analiz sonucuna göre belirlenen ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır.

Mubarik (2005), Pakistan için 1973–2000 yılları arasındaki verileri kullanılarak Granger nedensellik yöntemine göre analiz yapılmıştır. Analiz sonucuna göre enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisi için eşik değer noktası %9 olarak tespit edilmiştir. Enflasyonun %9’un üzerine çıkması halinde ekonomik büyümenin %8 oranında azaldığı saptanmıştır.

Ahmad ve Mortaza (2005), Bangladeş için 1980–2005 dönemini kapsayan yıllık verilerle yaptığı ekonometrik analiz sonucuna göre enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin negatif olduğu belirlenmiştir. Yapılan kırılma testi ile tespit edilen enflasyonun eşik değeri %6' yı geçmesi halinde enflasyon ile iktisadi büyüme ilişkisinin negatif yönlü olduğu saptanmıştır.

Pollin ve Zhu (2005), 80 ülke için 1961–2000 yılları arasındaki verileri kullanarak yaptıkları çalışma sonucunda yüksek enflasyonun ekonomik büyümedeki ılımlı kazançlarla %15-%18 enflasyon eşiğine kadar birleştiği tespit edilmiştir.

Hodge (2006), Güney Afrika ekonomisi için 1950–2002 ile 1970–2003 dönemini kapsayan verilerle yaptığı çalışma sonucunda enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi belirlemek için eşik değer noktasının %3-%6 arasında olduğu tespit edilmiştir.

Hussain ve Mallik (2011), Pakistan için 1960- 2006 yılları arasındaki verilerle iktisadi büyüme ve enflasyon ilişkisini belirlemek için eş bütünleşme ve hata düzetme modeli analizleri yapılarak eşik değer noktası %9 olarak tespit edilmiştir. Enflasyonun %9 seviyesinin üzerine çıktığında ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği saptanmıştır.

Tung ve Thanh (2015), çalışmasında Vietnam için 1986–2013 dönemine ait yıllık verileri kullanarak yaptığı regresyon analizi sonucuna göre enflasyonun eşik değeri %7 olarak belirlenmiştir. Bu eşik değer üzerindeki her noktada enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle, Vietnam'daki politika yapıcılar ekonomik büyümeyi istikrara kavuşturmak için bu seviyeden daha düşük bir hedef enflasyon oranı belirlemelidir.

Aydın ve arkadaşları (2016), beş Türk cumhuriyetinde (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan) enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisini belirlemek için panel veri analizi teknikleri uygulamışlardır. Analiz sonucu enflasyonun büyümeyi etkilemesi için %7,97 olarak belirlenen eşik değer üzerindeki enflasyon oranlarının ekonomik büyümeyi negatif etkilediği görülmektedir.

3.1.1.1. Türkiye'de Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişğine Dair Literatür Taraması

Karaca (2003), Türkiye ekonomisi için 1987–2002 dönemini kapsayan üçer aylık verilerle enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisi için yaptığı zaman serisi analizi sonucuna göre enflasyon ile iktisadi büyüme ilişkisinin negatif yönlü bir nedensellik ilişkisine dayandığı belirlenmiştir. Buna bağlı olarak enflasyonda meydana gelen artışın ekonomik büyümeyi %0,37 oranında azaltacağı tespit edilmiştir.

Berber ve Artan (2004), Türkiye için 1987:1–2003:2 dönemini kapsayan üçer aylık verileri kullanarak yaptığı ekonometrik analiz sonucuna göre enflasyon ile büyüme ilişkisinin negatif yönlü olduğu saptanmıştır. Buna bağlı olarak enflasyonda meydana gelen %10'luk artışın büyümeyi %1,9 azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Terzi (2004), Türkiye için 1924–2002 dönemi yıllık verilerini kullanarak enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisi için yaptığı zaman serisi analizi sonucuna göre enflasyonla büyüme arasındaki ilişkinin negatif olduğu tespit edilmiştir.

Yapraklı (2007), Türkiye ekonomisi için 1987:1–2007:1 dönemine ait üçer aylık verilerle enflasyon ve iktisadi büyüme ilişkisini belirlemek için Granger nedensellik analizi uygulamıştır. Analiz sonucunda enflasyondan iktisadi büyümeye doğru tek yönlü nedenselliğe rastlanılmıştır.

Türkekul (2007), çalışmasında Türkiye için 1988:1–2005:4 dönemine ait üçer aylık verilerle enflasyon ile iktisadi büyüme ilişkisini VAR modeli ve Granger nedensellik analizi yapmıştır. Analize göre enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedenselliğin varlığına ulaşılmıştır.

Kurnaz (2009), Türkiye ekonomisi için yaptığı çalışmasında 2000–2008 dönemi ait üçer aylık verileri kullanarak enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisini zaman serisi analizini uygulayarak test etmiştir. Granger nedensellik analizinde büyümeden enflasyona doğru tek yönlü nedenselliğe rastlanılmıştır. Ayrıca çalışmadaki regresyon analizi sonucuna göre enflasyonun büyüme üzerinde negatif etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Saraç (2009), çalışmasında Türkiye için 1988:1–2004:4 dönemini kapsayan verilerle enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisini belirlemek için ARDL Eş Bütünleşme yaklaşımı yöntemine göre analiz yapmıştır. Analiz sonucuna göre hem uzun hem kısa dönemde enflasyon ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu görülmektedir.

Turhan (2009), Türkiye ekonomisi için yaptığı çalışmasında 1988:1–2005:4 dönemine ait üçer aylık verilerle enflasyon ve iktisadi büyüme ilişkisini Granger nedensellik analizi yöntemiyle incelemiştir. Analiz sonucunda enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü nedenselliğe rastlanılmıştır.

Karaçor ve arkadaşları (2009), Türkiye ekonomisi için 1990:1–2005:4 dönemini kapsayan üçer aylık verilerle enflasyon ile iktisadi büyüme ilişkisini belirlemek için yaptıkları eş bütünleşme analizi sonucuna göre enflasyon ile iktisadi büyüme ilişkisi negatif yöndedir.

Karaçor ve arkadaşları (2011), Türkiye ekonomisi için 1988:1–2007:4 dönemine ait verilerle enflasyon ile büyüme ilişkisini ARDL Modeli Eş Bütünleşme Yaklaşımı yöntemiyle

incelemişlerdir. Yapılan analiz sonucunda enflasyon ile iktisadi büyüme ilişkisi negatif yöndedir.

Emsen ve arkadaşları (2012), Türkiye ekonomisi için 1968–2008 dönemi yıllık verilerle enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisini ARDL Modeli Eş Bütünleşme Yaklaşımı(Sınır Testi)'na göre analiz yapmışlardır. Analiz sonucunda enflasyonla büyüme ilişkisinin negatif yönlü olduğu gözlemlenmiştir.

Korkulu ve Yılmaz (2017), çalışmasında Türkiye ekonomisi için 1939–2013 arasındaki yıllık verilerle enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisini Granger nedensellik analizine göre incelemiştir. Analiz sonucunda enflasyon ile büyüme ilişkisinin negatif yönlü olduğu gözlemlenmiştir.

3.1.2.Döviz Kuru ve Büyüme İlişkisine Dair Literatür Taraması

Cheung ve Lai (1998), 5 Asya ülkesi için yaptığı analiz sonucunda döviz kuru ile ekonomik büyüme ilişkisinin pozitif yönde olduğu saptanmıştır.

Javed ve Farooq (2009), Pakistan için 1982:1–2007:4 yılları arasındaki verileri kullanarak yaptığı ARDL modeli analizine göre uzun dönemde döviz kuru oynaklığı ile iktisadi büyüme ilişkisinin pozitif yönlü olduğu tespit edilmiştir.

Tarawalie (2010), çalışmasında Sierra Leone için 1996–2006 yılları arasındaki üçer aylık verileri kullanarak ekonomik büyüme üzerinde reel döviz kurunun etkisini Granger nedensellik testi yöntemiyle analizi yapmıştır. Yapılan analize göre ekonomik büyüme ile reel döviz kuru ilişkisinin pozitif yönlü olduğu görülmektedir.

Musyoki ve arkadaşları (2012), çalışmasında Kenya için 1993:1–2009:4 yılları arasındaki verilerle reel döviz kuru oynaklığı ile ekonomik büyüme ilişkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda reel döviz kurundaki dalgalanmaların iktisadi büyüme üzerinde ters yönlü etkisi olduğu belirlenmiştir.

Yolcu Karadam (2015), çalışmasında reel döviz kurlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini geniş bir panel veri seti kullanarak incelemektedir. Elde edilen bulgulara göre, reel döviz kurundaki değişimler gelişmiş ülkelerde uzun dönemde anlamlı değilken, gelişmekte olan ülkeler için reel kur değer kayıplarının tutarlı olduğu tespit edilmiştir.

Habib ve arkadaşları (2016), 150'den fazla ülkenin yer aldığı 1970–2010 yılları arasındaki beş yıllık dönemden oluşan çalışmalarında, bir örnek veri seti üzerinden reel döviz kurundaki hareketlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışma sonucuna göre sadece gelişmekte olan ülkelerde reel döviz kuru ile ekonomik büyüme ilişkisinin negatif yönlü olduğu saptanmıştır.

Çelik ve arkadaşları (2017), çalışmasında Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerindeki 12 geçiş ekonomisi için 2006–2014 dönemine ait çapraz kesit verilerle yaptığı panel veri analizine göre reel döviz kurundaki azalmanın ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra büyümenin ana kaynağının özel tüketim harcamaları olduğunu belirtmiştir.

3.1.2.1. Türkiye’de Döviz Kuru ve Büyüme İlişkisine Dair Literatür Taraması

Uğurlu (2006), çalışmasında Türkiye için 1989:1–2005:2 dönemini kapsayan üçer aylık verileri kullanarak reel döviz kuru ve büyüme ilişkisini belirlemek için yaptığı analiz sonucunda reel döviz kurundaki artışın GSYH üzerinde kısa dönemde pozitif etki yarattığı fakat uzun dönemde negatif etki yarattığı tespit edilmiştir.

Kızılkaya (2012), çalışmasında Türkiye ekonomisi için 1989:1–2011:1 dönemine ait üçer aylık verileri kullanarak reel döviz kuru, ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı yatırımlar ilişkisi için ARDL yöntemine göre analiz yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda reel döviz kuru ile ekonomik büyüme ilişkisinin negatif yönlü olduğu gözlemlenmiştir.

Ünlü (2015), çalışmasında Türkiye için 1998–2014:3 yılları arasındaki üçer aylık verileri kullanarak döviz kuru oynaklığı ile ekonomik büyüme ilişkisini ARDL yaklaşımına göre incelemiştir. Analiz sonucunda reel döviz kurunda meydana gelen dalgalanmaların ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkileri olduğu saptanmıştır.

Pekmezci ve Bozkurt (2016), çalışmasında Türkiye için Ocak 2005- Haziran 2015 dönemine ait verileri kullanarak Türk turizm sektörü için döviz kurları ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi zaman serisi analizine göre test etmiştir. Analiz sonucunda ABD Doları ile turizm geliri arasında herhangi bir nedenselliğin ve eş bütünleşmenin olmadığı, Euro(€) ile turizm gelirleri ilişkisinin uzun dönemli olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, turizm gelirlerinden Euro kuruna doğru tek yönlü bir nedenselliğin bulunduğu tespit edilmiştir.

Han ve Sever (2016), çalışmasında Türkiye ekonomisi için 1987:1–2015:1 dönemini kapsayan üçer aylık veriler kullanarak döviz kuru dalgalanmalarının ve petrol fiyat şoklarının büyüme üzerine etkisini analiz yapmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre petrol fiyatları ve reel döviz kuru dalgalanmalarının artması milli gelir seviyesini olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca döviz kurundaki bir birimlik değişme gayri safi yurtiçi hâsıla seviyesini %5 oranında negatif yönde etkilediği, petrol fiyatlarındaki bir birimlik değişme de gayri safi yurtiçi hâsıla düzeyini %3 oranında negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

3.1.3.Döviz Kuru ve Enflasyon ilişkisi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Ito ve Sato (2006), çalışmasında Endonezya, Güney Kore, Tayland, Malezya ve Singapur' dan oluşan 5 Güneydoğu Asya ülkesi için 1993-2005 yılları arasında döviz kurunun geçişkenliğinin VAR analizi ile incelemiştir. 1998 Ekonomik krizinin yaşandığı ülkelerde döviz kurunun ithalat fiyatları üzerindeki geçişkenliğin yüksek olduğu, Endonezya ülke ekonomilerinde döviz kurunun tüketici fiyat endeksine geçişliliği ise düşük olduğu tespit edilmiştir.

Beirne ve Bijsterbosch (2009), Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan, Macaristan, Estonya, Litvanya, Polonya, Letonya, Slovakya ve Romanya'dan oluşan 9 Doğu ve Orta Avrupa ekonomisi için döviz kuru geçişkenliğini 1995–2008 yılları arasında VAR analizi yöntemiyle incelemiştir. Analiz sonucunda döviz kurunun tüketici fiyatlarına geçişlilik derecesi uzun dönemde ortalama olarak 0,6 olarak hesaplanmış ve sabit döviz kuru rejiminin çeşitli formlarını kullanan Bulgaristan, Estonya, Litvanya ve Letonya'da geçişlilik derecesinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sheefeni ve Ocran (2014), çalışmasında Namibya ekonomisi için 1993- 2011 yılları arasındaki döviz kurunun yurtiçi fiyatlara geçişkenliğini VAR analizi yöntemiyle incelemiştir. Analiz sonucuna göre, döviz kurundaki değişimlerin yurtiçi fiyatlar üzerinde önemli bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, etkinin uzun dönemde artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kumar (2014), Hindistan ekonomisi için döviz kuru geçişkenliğini 1995–2013 dönemini kapsayan verileri kullanarak VAR analizi ile incelemiştir. Bunun sonucuna göre, döviz kuru geçişkenliğinin oldukça düşük olduğu fakat küresel enerji ve emtia fiyatlarındaki dalgalanmanın yurtiçi fiyatlara etkisinin oldukça etkili olduğu saptanmıştır.

Helali ve arkadaşları (2014), Tunus ekonomisi için 1993–2011 yılları arasında Var analizini kullanarak döviz kurunun uzun ve kısa dönemdeki geçişkenliğini incelemiştir. Analiz sonucuna göre döviz kurunun ithalat fiyatları ve fiyatlar genel düzeyi üzerinde güçlü bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca döviz kuru rejimindeki değişim sürecinde önemli finansal riskler ortaya çıktığı saptanmıştır. Bu dönemlerde, Merkez Bankasının fiyatlar genel düzeyindeki kontrol gücünün azaldığı ifade edilerek, bu dönemlerdeki geçişlilik düzeyinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.1.3.1.Türkiye’de Döviz Kuru ve Enflasyon İlişkisine Dair Literatür Taraması

Işık, Acar ve Işık (2004), çalışmasında Türkiye ekonomisi için 1982:1–2003:4 dönemini kapsayan aylık verilerle enflasyon ile döviz kuru ilişkisini belirlemek için

Johansen'in çoklu eşbütünleşme analizi yöntemini uygulamışlardır. Analiz sonucuna göre enflasyon ile döviz kuru ilişkisinin uzun dönemli olduğu tespit edilmiştir. Buna göre döviz kuru ile enflasyon ilişkisinin pozitif yönlü olduğu belirlenmiştir.

Gül ve Ekinci (2006), Türkiye için 1984–2003 dönemine ait aylık verileri kullanarak enflasyon ile döviz kuru ilişkisini belirlemek için yapılan analiz sonucuna göre döviz kurundan enflasyona doğru tek yönlü nedenselliğe rastlanılmıştır.

Mızrak ve Sever (2007), çalışmasında Türkiye ekonomisi için 1987–2006 yılları arasındaki verileri kullanarak döviz kuru geçişkenliğini VAR analizi yöntemine göre test etmişlerdir. Analiz sonucunda döviz kuru değişimlerinin enflasyon üzerinde etkili olduğu saptanmıştır.

Peker ve Görmüş (2008), çalışmasında Türkiye için 1987:1–2006:3 dönemine ait verileri kullanarak döviz kurunun enflasyona geçiş etkisi için yaptığı VAR modeli analizine göre fiyatlar genel düzeyindeki değişimlerin döviz kuru hareketlerine %72 oranında duyarlılığı görülmektedir.

Dilbaz Alacahan (2011), Türkiye için enflasyon ile döviz kuru ilişkisini belirlemek için yaptığı çalışma sonucunda döviz kurundaki değişikliklerin yurtiçi fiyatları etkilediği tespit edilmiştir.

Ayvaz Güven ve Uysal (2013), çalışmasında Türkiye için 1983–2012 dönemini kapsayan yıllık verilerle reel efektif döviz kuru ile enflasyon ilişkisini Granger Nedensellik ve Eş bütünleşme analizine göre incelemiştir. Analize göre reel efektif döviz kuru ile enflasyon ilişkisinin çift yönlü olduğu gözlemlenmiştir.

Ayvaz Güven ve Selim (2014), çalışmasında Türkiye için 1990–2012 dönemine ait yıllık verileri kullanılarak enflasyon, reel efektif döviz kuru ve işsizlik ilişkisini belirlemek için ekonometrik analiz yapmıştır. Analiz sonucuna göre Uygulanan Granger nedensellik analizi sonucuna göre reel döviz kurundan, işsizlik ve enflasyona doğru bir nedenselliğin olduğu saptanmıştır.

Çetinkaya ve Türk (2015), çalışmasında Türkiye için döviz kurundan fiyatlara geçiş etkisini 1987–2013 dönemine ait verileri kullanarak Granger Nedensellik analizi ile incelemiştir. Analiz sonucunda döviz kurundan enflasyona doğru tek yönlü nedenselliğe rastlanılmıştır.

Korkmaz ve Bayır (2015), çalışmasında Türkiye için 2008:1–2014:11 dönemine ait aylık verileri kullanılarak nominal döviz kurunda meydana gelen oynaklığın yurt içindeki fiyatlara yansımalarını analiz yaparak incelemiştir. Analiz sonucunda tüketici fiyat endeksinden

döviz kuruna doğru ve döviz kurundan üretici fiyat endeksine doğru tek yönlü nedenselliğe rastlanılmıştır.

Yılmaz (2016), çalışmasında Türkiye için 1994:1–2014:2 dönemini kapsayan aylık verilerle döviz kuru ile enflasyon ilişkisini belirlemek için yapılan çalışma sonucunda nominal döviz kurundan enflasyona doğru tek yönlü nedenselliğin olduğu görülmektedir.

Şentürk ve Dücan (2017) Türkiye için 2003 Ocak–2016 Aralık ayına ait aylık verileri kullanarak döviz kuru, ithalat ve enflasyon arasındaki etkileşimi VAR modeli ile Granger nedensellik testi analizine göre incelemiştir. Her üç analiz sonucunda döviz kurunda meydana gelen artışın ithalat; döviz kuru ile beraber ithalatın enflasyonu olumlu yönde etkilediği bulgusu elde edilmiştir.

Tümtürk (2017), çalışmasında Türkiye ekonomisi için 1994:1–2016:9 dönemine ait aylık verileri kullanarak döviz kurlarında meydana gelen şokların, yurtiçi fiyatlar genel düzeyi üzerindeki etkisinin, enflasyon hedeflemesi öncesi ve sonrasında nasıl değiştiğini araştırmıştır. Çalışma sonucunda döviz kuru değişimlerinin yurtiçi fiyatlara geçiş etkisinin enflasyon hedeflemesi ile birlikte azalma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Enflasyon hedeflemesi öncesinde 0,64 olarak tespit edilen döviz kuru geçiş katsayısı, enflasyon hedeflemesi sonrası 0,28'e düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

3.2. Türkiye’de Döviz Kuru, Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Uygulama

3.2.1. Ekonometrik Analiz

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye ekonomisindeki reel efektif döviz kuru, büyüme ve enflasyon arasındaki ilişki zaman serileri yardımıyla ekonometrik analiz yöntemleriyle incelenmiştir.

3.2.2. Kapsam ve Veri Seti

Çalışmada kullanılan orijinal veriler 2003:Q1–2017:Q3 dönemine ait üçer aylık TÜFE bazlı (2003=100) Reel Efektif Döviz Kuru ve TÜFE (2003=100) serileri Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS)’den elde edilmiştir. Üçer aylık 2009 bazlı GSYH zincirlenmiş hacim endeks değerleri Türkiye İstatistik Kurumu sitesinden alınmıştır. Elde edilen GSYH Zincirlenmiş Hacim Endeks değerleri 2003=100 olacak şekilde dönüştürülmüştür. Çalışmada esas ilgilendiğimiz kur, büyüme ve enflasyon serilerini temsilen mevsimsellik etkisi görülmediğinden mevsimsel olarak düzeltilmemiş REDK, mevsimsel

olarak düzeltilmiş TUFE ve GSYH verilerinin logaritmaları alınarak analiz yapılmıştır. Yapılan ekonometrik analizlerde Ewievs 7.0 paket programı kullanılmıştır.

3.2.3.Ekonometrik Yöntem ve Ampirik Sonuçlar

Çalışmanın bu kısmında teorik olarak anlatımına yer verilen ve değişkeler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla uygulanan ekonometrik analizlere ve ampirik sonuçlara yer verilmiştir. Yapılan analizde Reel Efektif Döviz Kuru serisini temsilen LNREDK, enflasyonu temsilen Tüketici Fiyat Endeksi(TÜFE) serisi LNTÜFE ve büyümeyi temsilen GSYH serisi LNGSYH şeklinde kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla ADF Birim Kök Testi, VAR analizi ve Granger Nedensellik Testi Analizi uygulanmıştır.

3.2.3.1.Durağanlık Testi

3.2.3.1.1.ADF Birim Kök Testi

Durağan olmayan değişkenlerle yapılan ekonometrik analiz sonuçları sahte regresyona neden olmaktadır. Bu nedenle analizde kullanılacak değişkenlerin durağan olması gerekmektedir. Kullanılan değişkenlerin durağanlığının belirlenmesi için birim kök analizleri uygulanmaktadır (Özçelik ve Uslu, 2017: 37). Bir zaman serisinin durağan olup olmadığı genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron birim kök testi uygulaması ile tespit edilmektedir (Çöğürçü, 2011: 188).

Bu çalışmada değişkenlerin durağanlığının belirlenmesinde Augmented Dickey Fuller (ADF) birim kök testi kullanılarak ulaşılan sonuçlar Tablo 3.1’de gösterilmektedir.

Tablo 3.1 ADF Birim Kök Test Sonuçları(Prob* Değerleri)

DEĞİŞKEN	SABİTLİ	SABİTLİ -TRENDLİ
LNREDK	0.0985**	0.0399*
LNTÜFE	0.8933	0.0988**
D(LNTÜFE)	0.0000*	0.0000*
LNGSYH	0.9494	0.1636
D(LNGSYH)	0.1341	0.3929
D2(LNGSYH)	0.0000*	0.0000*
D; serilerin farklarını, **, %10 düzeyinde anlamlılığı, *,%1,%5 ve%10 düzeyinde anlamlılığı belirtmektedir.		

Değişkenlerin düzey değerlerinin durağanlığı tespit edildikten sonra farkları alınmış değerlerine ADF Birim Kök Testi uygulanmıştır. Tablo 3.1’de belirtilen ADF Birim Kök Test

sonuçlarından elde edilen bulgulara göre reel efektif döviz kuru serisinin düzey değerlerinde durağan olduğu, enflasyon(LNTÜFE) serisinin birinci dereceden ve ekonomik büyümenin(LNGSYH) ise ikinci dereceden durağan olduğu tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak reel efektif döviz kurunun düzey değerinde, enflasyon(LNTÜFE) serisinin birinci farkı ve ekonomik büyüme(LNGSYH) serisinin ikinci farkı alınarak analizler sürdürülmüştür.

3.2.3.2. VAR Analizi

VAR modeli zaman serisi değişkenlerinin içsel ve dışsallığın belirlenmesinde kullanılmaktadır. Bu modelde kullanılan tüm değişkenler içsel kabul edilmektedir (Yılmaz, 2016: 44).

Durağan olmayan ve eşbütünleşme ilişkisi tespit edilemeyen değişkenlerin birbirleri arasında bir nedensellikliğin olup olmadığını incelemek için VAR analizi yapılmaktadır (Yılmaz, 2016: 44). Zaman serileri için oldukça sık kullanılan VAR modelindeki bağımlı değişkenlerin gecikmeli değerlerine yer verilmesi bu modelden elde edilen sonuçlarla geleceğe yönelik yapılan tahminleri güçlendirmektedir (Özçelik ve Uslu, 2017: 41).

VAR modeli için ilk yapılması gereken gecikme uzunluklarının belirlenmesidir. Çalışmada gecikme uzunluğunun belirlenmesi için maksimum gecikme uzunluğu 4 olacak şekilde seçilmiştir. Aşağıdaki tabloda yansıtılan sonuçlara göre en uygun gecikme uzunluğu 3 olarak belirlenmiştir.

Tablo 2.2 Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	317.4595	NA	1.58e-09	-11.75319	-11.53014	-11.66741
1	344.5255	49.02512	8.00e-10	-12.43492	-11.87729	-12.22049
2	364.2315	33.46304	5.37e-10	-12.83892	-11.94672	-12.49582
3	401.4139	58.93066*	1.87e-10*	-13.90241*	-12.67563*	-13.43065*
4	405.9951	6.742068	2.26e-10	-13.73566	-12.17430	-13.13524

* Ölçüt tarafından seçilen gecikme uzunluğunu göstermekte

LR: Ardışık modifiye Olabilirlik Oranı Testi istatistiğini göstermekte,

FPE: Nihai tahmin hatasını göstermekte,

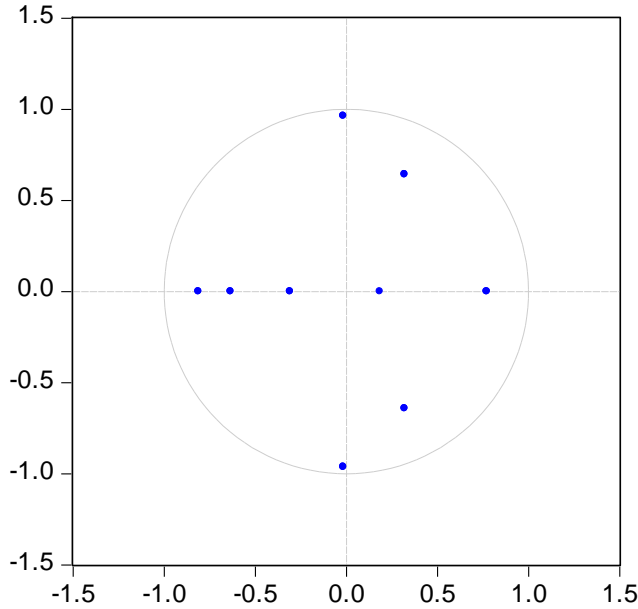
AIC: Akaike bilgi kriterini göstermekte,

SC: Schwarz bilgi kriterini göstermekte,

HQ: Hannan-Quinn bilgi kriterini göstermektedir.

VAR modelinde kullanılan değişkenlerin durağan halleriyle oluşturulan VAR modelinin istikrarlı olup olmadığı AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri yardımıyla incelenmiş ve bu durum Şekil 3.1’de gösterilmiştir.

Inverse Roots of AR Characteristic Polynomial

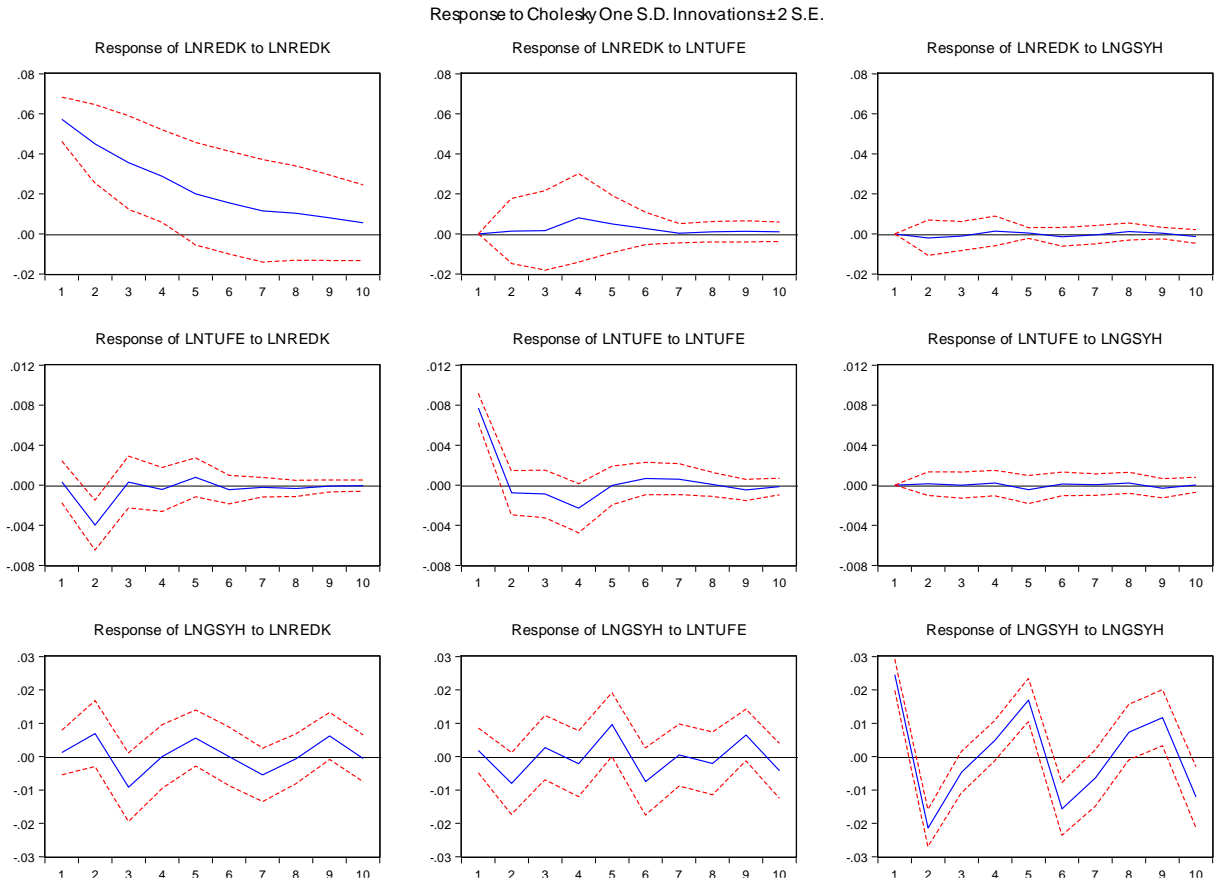
Şekil 3.1 AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri

VAR modeline ait AR Karakteristik Polinomunun Ters Köklerini gösteren Şekil 3.1’de hiçbir AR kökünün birim çemberin dışında bulunmaması kurulan var modelinin durağan olduğunu destekler niteliktedir. Bu durum 3 gecikmeli VAR modelinin istikrarlı olduğunu göstermektedir.

3.2.3.2.1.Etki Tepki Analizi

Etki-tepki fonksiyonunda VAR modelinde kullanılan değişkenlerin hata terime verilen bir birimlik rassal şok karşısındaki tepkisi ölçülmektedir. Burada kullanılan değişkenlerin durağanlık koşulunu sağlaması gerekmektedir(Sevüktekin ve Çınar, 2014: 510).

Bu çalışmada, durağan halleri ile kurulan VAR modelinde kullanılan değişkenlerin hata terimlerindeki bir birimlik rassal şoklara karşı diğer değişkenlerin nasıl tepki gösterdiklerini incelemek için Etki Tepki Analizi uygulanmıştır. Analize ilişkin sonuçlar Şekil 3.2’de gösterilmiştir.

Şekil 3.2 Değişkenler Arası Etki-Tepki Sonuçları

Şekil 3.4'te reel efektif döviz kuru, enflasyon ve büyüme değişkenlerine bir birimlik şok uygulandığında ilgili değişkenlerin hem kendi hem de diğer değişkenin şoklarına karşı gösterdikleri tepkiler ölçülmeye çalışılmıştır. Buna göre; şeklin başında yer alan reel efektif döviz kuru serisinde ortaya çıkan bir birimlik şokun reel efektif döviz kuru üzerindeki etkisi temelde reel efektif döviz kurunun modelde yer almayan değişkenler tarafından etkilendiği kısmı göstermektedir. Modelde yer almayan bu değişkenlerden reel efektif döviz kurunda meydana getirdiği etkilerin istatistiksel olarak anlamlı ve reel efektif döviz kurunu azaltıcı düzeyde olduğu ifade edilebilir. Şekil 3.4'e göre reel efektif döviz kurunun enflasyon üzerine etkisi 12 ayda ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu etkinin 12 aya kadar istikrarlı bir seyir izlediği söylenebilir. Etki yaklaşık olarak 12 ay sürerek sürekli artış yönlü olmaktadır. 12 aydan sonra enflasyonun artış trendi azalış göstermektedir. Şekil 3.4'te reel efektif döviz kurunun büyüme üzerine etkisinin belirsiz olduğu görülmektedir. Bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde reel efektif döviz kurundaki değişmelerle büyümeyi açıklayabilmek oldukça güç olmaktadır.

Enflasyon serisinde ortaya çıkan bir birimlik şokun reel efektif döviz kuru üzerine etkisi ilk 6 ayda azalış yönlü, 6 aydan sonra artış yönlüdür. Daha sonra bu etki inişli çıkışlı bir

seyir izlemektedir. Etki 9 aydan sonra zayıflamaktadır. Enflasyonda ortaya çıkan bir birimlik şokun kendi üzerindeki etkisi ilk 6 ayda azalış yönlüdür. Daha sonraki dönemlerde artış ve azalış göstererek dalgalı ve etkisi giderek zayıflayan bir seyir izlemektedir. Diğer taraftan enflasyonun büyüme üzerine etkisi 5'inci ve 9'uncu dönemler hariç, diğer dönemlerde çok az olmakla birlikte pozitif yönlü olduğu görülmektedir. Enflasyonda meydana gelen bir artış büyüme etkilemektedir. Bu etki teorik ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Büyümede ortaya çıkan bir birimlik şokun reel efektif döviz kuru üzerindeki etkisi ilk 6 ayda artış yönlüdür. Bu etki 6 aydan sonra dönem boyunca dalgalı ve inişli çıkışlı bir seyir izlemektedir. Diğer taraftan büyümenin enflasyon üzerine etkisi dönem boyunca artış ve azalış yönünde dalgalı bir seyir izleyerek devam etmektedir. Büyümede ortaya çıkan bir birimlik şokun büyüme üzerine etkisi ilk 6 ay azalış yönlü, sonraki 6 ayda artış yönlüdür. Bu etki dönem boyunca artış ve azalış yönünde dalgalı bir seyir izleyerek devam etmektedir.

3.2.3.2.2.Varyans Ayrıştırması

Modelde yer alan değişkenin kendi şoklarından ve diğer değişkenlerin şoklarından kaynaklanan değişimlerin birbirine oranını göstermek için Varyans Ayrıştırma Analizi yapılmıştır. Varyans ayrıştırma sonuçları reel efektif döviz kuru, enflasyon ve büyüme sıralamasını temel alan Çoleski Ayrıştırması ile oluşturulmuştur. Bu analiz sonucu ulaşılan değerler Tablo 3.3'de gösterilmiştir.

Tablo 3.3 Varyans Ayrıştırma Sonuçları(Reel Efektif Döviz Kuru'nun Varyans Ayrıştırması)

LNREDK 'UN VARYANS AYRIŞTIRMASI				
DÖNEM	S.E.	LNREDK	LNTÜFE	LNGSYH
1	0.057279	100.0000	0.000000	0.000000
2	0.072872	99.88643	0.038339	0.075230
3	0.081134	99.84525	0.075207	0.079541
4	0.086490	98.97491	0.926787	0.098304
5	0.088927	98.71915	1.185497	0.095354
6	0.090331	98.64187	1.238928	0.119204
7	0.091063	98.66005	1.220258	0.119693

8	0.091663	98.64839	1.217076	0.134532
9	0.092027	98.63934	1.226154	0.134503
10	0.092210	98.1244	1.233644	0.153916
Cholesky sıralama: LNREDK LNTÜFE LNGSYH				

Tablo 3.3’de reel efektif döviz kurunun varyans ayrıştırma sonuçları verilmektedir. Dikkat edilirse birinci dönemde reel efektif döviz kurunda meydana gelen değişimin %100 kendisinden kaynaklanmaktadır. İkinci ve daha sonraki dönemlerde bu oran değişmektedir. Başka bir ifadeyle ikinci dönem ve sonrası dönemlerde reel efektif döviz kurunda meydana gelen değişimin çok az kısmı enflasyon ve büyümeden kaynaklanmaktadır. 10’uncu dönem sonunda reel efektif döviz kurunda meydana gelen değişimin %98’i kendisinden, %1.23’ü enflasyondan, %0.15’i ise büyümeden kaynaklanmaktadır.

Tablo 3.4 Varyans Ayrıştırma Sonuçları(Enflasyonun Varyans Ayrıştırması)

LNTÜFE’ NİN VARYANS AYRIŞTIRMASI				
DÖNEM	S.E.	LNREDK	LNTÜFE	LNGSYH
1	0.007718	0.199497	99.80050	0.000000
2	0.008715	20.94478	79.02338	0.031839
3	0.008765	19.84201	79.12646	0.031534
4	0.009075	20.66053	80.25483	0.084638
5	0.009120	20.22071	79.45290	0.326383
6	0.009157	20.28734	79.36827	0.344393
7	0.009179	20.23998	79.41417	0.345848
8	0.009188	20.32757	79.26409	0.408340
9	0.009206	20.25617	79.22167	0.522166
10	0.009207	20.25335	79.22297	0.523686
Cholesky sıralama: LNREDK LNTÜFE LNGSYH				

Enflasyonun(LNTÜFE) varyans ayrıştırma sonuçları Tablo 3.4’ de gösterilmektedir. Bu sonuçlara göre birinci dönemde enflasyonda meydana gelen değişimin %99’u kendisinden kaynaklanmaktadır. Bu durum sonraki dönemlerde değişmektedir. 10’ncu dönem sonunda enflasyonda(LNTÜFE) meydana gelen değişimin %79,22’si kendisinden, %20.25’i reel

efektif döviz kurundan, %0.52'si büyümeden(LNGSYH) kaynaklanmaktadır. Tablo 3.4'te görüldüğü üzere enflasyonda meydana gelen artışın büyük bir kısmı reel efektif döviz kurundaki artışlardan kaynaklanmaktadır.

Tablo 3.5 Varyans Ayrıştırma Sonuçları(Büyümenin Varyans Ayrıştırması)

LNGSYH' nin VARYANS AYRIŞTIRMASI				
DÖNEM	S.E.	LNREDK	LNTÜFE	LNGSYH
1	0.024661	0.241576	0.582236	99.17619
2	0.034331	4.181315	5.830016	89.98867
3	0.035935	10.30268	5.875193	83.82213
4	0.036330	10.08017	6.104453	83.81538
5	0.041584	9.470006	9.976998	80.55300
6	0.045043	8.071175	11.23850	80.69033
7	0.045821	9.241024	10.87043	79.88855
8	0.046456	9.009983	10.77625	80.21376
9	0.048728	9.802731	11.57045	78.62682
10	0.050394	9.177851	11.53418	79.28797
Cholesky sıralama: LNREDK LNTÜFE LNGSYH				

Tablo 3.5'te büyümenin(LNGSYH) varyans ayrıştırması sonuçlarına göre birinci dönemde büyümede meydana gelen değişimin %99'u kendisinden kaynaklanmaktadır. İkinci ve sonraki dönemlerde bu oran azalmaktadır. Diğer bir ifadeyle büyümede meydana gelen değişimin bir kısmı reel efektif döviz kurundan ve enflasyondan(LNTÜFE) kaynaklanmaktadır. 10'ncü dönem sonunda büyümede meydana gelen değişimin %79.28'i kendisinden, %9.17'si reel efektif döviz kurundan, yaklaşık %11.53'ü enflasyondan(LNTÜFE) kaynaklanmaktadır. Tablo 3.5'te görüldüğü üzere büyümede(LNGSYH) meydana gelen artışların büyük bir kısmı enflasyondaki artışlardan kaynaklanmaktadır.

3.2.3.3.Granger Nedensellik Analizi

Ampirik çalışmalarda zaman serileri arasındaki nedenselliğin tespit edilebilmesi için yaygın bir şekilde kullanılan yöntem Granger(1969) tarafından geliştirilen nedensellik analizi uygulamasıdır(Karaca, 2003: 250). Bu çalışmada döviz kuru, enflasyon ve ekonomik büyüme değişkenleri arasındaki nedenselliğin araştırılmasında ve değişkenler arasındaki ilişki

yönünün belirlenmesinde “Granger Nedensellik Analizi” kullanılmıştır. Bu analizden elde edilen sonuçlar aşağıdaki Tablo 3.6’da yer almıştır.

Tablo 3.6 Granger Nedensellik Testi Sonuçları

VAR Granger Nedensellik Testleri			
Bağımlı Değişken: LNREDK			
Excluded	Chi-sq	Gecikme Uzunluğu	Prob. Değeri
LNTÜFE	0.732537	3	0.8655
LNGSYH	0.695790	3	0.8742
All	1.338985	6	0.9695

VAR Granger Nedensellik Testleri			
Bağımlı Değişken: LNTÜFE			
Excluded	Chi-sq	Gecikme Uzunluğu	Prob. Değeri
LNREDK	11.62700	3	0.0088
LNGSYH	0.305441	3	0.9590
All	12.24712	6	0.0567

VAR Granger Nedensellik Testleri			
Bağımlı Değişken: LNGSYH			
Excluded	Chi-sq	Gecikme Uzunluğu	Prob. Değeri
LNREDK	7.333445	3	0.0620
LNTÜFE	7.573697	3	0.0055
All	12.24712	6	0.0394

Granger Nedensellik Testi'nde elde edilen olasılık değerleri 0,05 anlamlılık düzeyinden büyükse “ H_0 : Granger anlamında nedeni değildir” şeklinde oluşturulan sıfır hipotezi kabul edilmekte, küçükse oluşturulan sıfır hipotezi reddedilmektedir. Tablo 3.6'daki değerlendirmelere göre %5 anlamlılık düzeyinde reel efektif döviz kurundan(LNREDK) enflasyona(LNTÜFE) doğru tek yönlü nedensellik ilişkisine rastlanılırken reel efektif döviz kuru(LNREDK) ile büyüme (LNGSYH) arasında herhangi bir nedenselliğe rastlanılmamıştır. Reel efektif döviz kurudan enflasyona doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır(Ayvaz Güven ve Selim, 2014:137). Ayrıca elde edilen bulgulara göre enflasyondan(LNTÜFE) büyümeye(LNGSYH) doğru tek yönlü nedenselliğe rastlanılmıştır.

SONUÇ

Döviz kurunda meydana gelen değişimler(yükseliş veya düşüşler) ülkeler açısından büyük önem taşımaktadır. Döviz kurundaki değişimler ithalat, ihracat, dış ticaret açığı, cari açık, enflasyon ve ekonomik büyüme gibi birçok makro ekonomik göstereyi etkilemektedir. Türkiye ekonomisi dışa açık yapıda olduğundan döviz kurundaki yükselişler veya düşüşler ekonomi üzerinde ciddi etkiler yaratmaktadır.

Döviz kurları ithal ve ihraç edilen girdi, ara mal ve hizmet fiyatlarını etkilemektedir. Döviz kurunda meydana gelen değişimler ithal girdi kullanımına bağlı olarak doğrudan yurtiçi tüketici fiyatlarına yansımaktadır. Buna bağlı olarak üretim ve dağıtım süreci zaman aldığından bu yansıma mekanizmasının etkisi hemen görülmemektedir. Ayrıca döviz kurları ülkelerin dış rekabet gücünün önemli bir göstergesi olduğundan ihracat kanalıyla ekonomik büyümeyi de etkilemektedir.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşanan ekonomik istikrarsızlık Klasik iktisatçılardan bu yana iktisat literatüründe tartışma konusu olmuştur. Her ülkeyi krize götüren nedenler farklı olsa da krizlerle birlikte somutlaşan ekonomik istikrarsızlık küresel bir sorun haline gelmiştir. Özellikle 2008 küresel ekonomik kriz başta ABD ve AB ülkeleri olmak üzere diğer ülkelere de yayılarak birçok ekonomiyi durgunluğa sürüklemiştir. Tüm dünyayı etkisi altına alan bu kriz Türkiye ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. Yaşanan kriz Türkiye'yi en çok dış ticaret kanalı üzerinden etkileyerek ülkenin bölge ülkelerine olan ihracatında azalmaların yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum Türkiye'nin üretim ve milli gelirinde azalmalar ortaya çıkarak ekonomik büyümesini olumsuz etkilemiştir. Ayrıca krizlerle birlikte döviz kurlarında yaşanan artışlar sonucu ulusal paranın değer kaybetmesi, kriz sonrasında yüksek enflasyon oranlarının ve durgunlukların yaşanmasına ortam hazırlamıştır. Ekonomik krizlerin yaşandığı globalleşen dünyada krizlerden daha az etkilenilmesi için makro ekonomik politikaların sağlam temellere dayandırılması gerekmektedir.

Bu çalışmada, reel efektif döviz kuru, enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi ekonometrik analiz yapılarak incelenmiştir. Türkiye'de reel efektif döviz kuru, enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin tahmin edilebilmesi amacıyla 2003:Q1–2017:Q3 dönemine ait üçer aylık veriler kullanarak zaman serisi analizi yapılmıştır. Analizde öncelikli olarak, oluşturulan ekonometrik modeldeki değişkenlere ilişkin serilerin durağan olup olmadığı ADF birim kök testleriyle incelenmiştir. Birim kök testi sonuçlarına göre reel efektif döviz kuru serisinin düzey değerlerinde durağan olduğu, ekonomik büyüme ve enflasyon

serilerinin düzey değerlerinin durağan olmadığı fakat enflasyon serisinin birinci dereceden, ekonomik büyüme serisinin ise ikinci dereceden durağan olduğu tespit edilmiştir. Farklı düzeylerde durağan olan serilerin durağan halleri ile VAR analizi kullanılarak Etki-Tepki ve Varyans Ayırıştırması Analizi yapılmıştır. Türkiye’de 2003:Q1–2017:Q3 dönemleri arasında 2008 küresel kriz dönemini içerdiği için bu dönem kukla değişken olarak analize dâhil edilmiştir. Bu analizin sonuçları, enflasyon ve reel efektif döviz kuru arasında güçlü bir ilişkiye işaret ederken, reel efektif döviz kuru ile büyüme ilişkisinin zayıf olduğunu göstermektedir. Buna bağlı olarak uygulanan Granger Nedensellik Testi sonuçları Etki-Tepki Analizi ile Varyans Ayırıştırması Analiz sonuçlarını desteklemektedir. Granger Nedensellik Testinden elde edilen sonuçlara göre reel efektif döviz kurundan enflasyona doğru tek yönlü nedenselliğin olduğu, reel efektif döviz kuru ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir nedenselliğin olmadığı görülmektedir. Ayrıca enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü nedenselliğin olduğu tespit edilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde reel efektif döviz kurundaki artışlardan enflasyonun etkilendiği ve ekonomik büyümenin yavaşladığı çalışma sonuçlarına göre belirlenmiştir. Buradan hareketle çalışmaya kukla değişken olarak eklenen 2008 küresel krizin etkilerinin günümüzde hala etkilerinin devam ettiği gözlemlenmektedir. Türkiye’de teknoloji ve bilgi yoğun yüksek katma değerli ürünler üretilmesi, ithalata bağlı olmayan ve dış piyasaya yönelik üretim yapılması gibi döviz arttırıcı politikalarla enflasyon kontrol altında tutulabilir. Kısa dönemli sermaye girişlerinin özendirilmesi, uzun dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ve ihracatı arttırıcı teşviklerin yapılması enflasyonu kontrol altına almada önemli tedbirler arasında sayılabilir.

KAYNAKÇA

Tezler, Makaleler ve Kitaplar

- Abdou Baoua, M. (2016). Enflasyon Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nijer İçin Zaman Serisi Analizi(1971–2014). Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Ahmed S. ve Mortaza G. (2005). “Inflation and Economic Growth in Bangladesh: (1981–2005)”. Policy Analysis Unit. Working Paper Series, WP:0604
- Akbulut, H. (2013). Transfer Harcamaları Ve Büyüme İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler için Dinamik Panel Veri Analizi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Alan, Ş. (2008). Sınai Mülkiyet Haklarının Ekonomik Büyüme Etkisi. Uzmanlık Tezi. Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Ankara
- Alper, A. M. (2010). Sürdürülebilir Reel Döviz Kuru Türkiye Örneği. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Alptekin V., Yılmaz, K. Ç. ve Taş, T.(2016). “Döviz Kurundan Fiyatlara Geçiş Etkisi: Türkiye Örneği”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (35):1–9
- Anders, J. ve Hernando, I. (1997). “Does Inflation Harm Economic Growth? Evidence For The OECD”. NBER Working Paper, No.6062
- Apaydın, F. (2013). Büyümenin Ekonomi Politikası: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum
- Arai, M., Kinnwall, M. ve Thourse, P. S. (2002). ”Cyclical and Causal Patterns of Inflation and GDP Growth”. Research Papers in Economics
- Aral, A. (2015). Türkiye’de Döviz Kuru ve Dış Ticaret İlişkisi:1992–2013 Dönemi Eş Bütünleşme Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın
- Arslan, C. (2005). Döviz Kuru Riski ve Yönetimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Aydın, C., Esen, Ö., ve Bayrak, M. (2016). “Inflation and Economic Growth: A Dynamic Panel Threshold Analysis for Turkish Republic in Transition Process”. Procedia-Social and Behavioral Sciences, (229):196–205

- Aydın, N. (2008). Türkiye’de Ekonomik Büyüme (1968–2005): Solow Büyüme Muhasebesi ve Regresyon Modeli. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara
- Ayhan, F. (2016). Döviz Kuru Oynaklığı, Dış ticaret ve İstihdam İlişkisi: Türkiye Uygulaması. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Ayvaz Güven, H. T. ve Uysal, D. (2013). “Türkiye’de Döviz Kurlarındaki Değişme İle Enflasyon Arasındaki İlişki (1983–2012)”. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 5(9)
- Ayvaz Güven, E. T. ve Selim, S.(2014). “Türkiye’de Enflasyon, Döviz Kuru ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analiz”. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(1):127–146
- Bal, H., Demiral, M. ve Yetiz, F.(2017). “Döviz Kurunun Yurtiçi Fiyatlara Yansımaları: OECD Ülkelerinden Bulgular”. International Conference On Eurasian Economies, SESSION 3B:Finans I
- Basılğan, M.(2011). “Ekonomik Gelişmenin Yaratıcı Yıkımı: Schumpeteryan Girişimci”. Amme İdaresi Dergisi, 44(3):27–56
- Beirne, J. ve Bijsterbosch, M. (2011). “Exchange Rate Pass-Through In Central and Eastern European Member States”. European Central Bank. Working Paper Series, NO:1120
- Berber, M. ve Artan, S. (2004). “ Türkiye’de Enflasyon-Ekonomik Büyüme İlişkisi (Teori, Literatür ve Uygulama)”. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18:3–4
- Burdekin, R. C. K., Denzau, A. T., Keil, M. W., Sitthiyot, T. and Willet, T. D. (2002). “When Does İnflation Hurt Economic Growth? Different Nonlinearities for Different Economies”. Claremont McKenna Collage ve Claremont Graduate School, No:2000–22
- Ceylan, İ. M. (2013). Fiyat İstikrarını Sağlamaya Yönelik Enflasyon Hedeflemesi Politikaları: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Cheung, Y. W. ve Lai, K. S. (1998). “Economic Growth and Stationarity of Real Exchange Rates: Evidence from Some Fast-Growing Asian Countries”. Pasific Basin Finance Journal, 6: 61–76
- Christoffersen, P. ve Doyle P. (1998). “From İnflation to Growth: Eight Years of Transition”. IMF Working Paper, No: WP/100/98
- Chowdhury, A ve Mallik G. (2001). “Does İnflation Affect Economic Growth? The Relevance of The Debate for Indonesia”. Journal of Asia Pasific Ecoltomy, No:1/2001

- Çelik , T., Çelik, B. ve Barak, D. (2017). "Geçiş Ekonomilerinde Reel Döviz Kuru ve Ekonomik Büyüme İlişkisi". Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(3):877-890
- Çetin, M. (2010). Finansal Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Çetinkaya, A. T. ve Türk, E. (2015). "Döviz Kurundan Fiyatlara Geçiş Etkisinin Granger Nedensellik Testi ile İncelenmesi "Türkiye Örneği" ". Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1)
- Çiftçi, E. (2015). Türkiye’de Enflasyon İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama(1980–2014). Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Çöğürçü, İ. (2013). Dış Borçların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme(1980–2009). Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- De Gregorio, J. (1996). "Inflation, Growth and Central Banks". Policy Research Working Paper. The World Bank Policy Research Department Macroeconomics and Growth Division, No.1575
- Dilbaz Alacahan, N. (2011). Enflasyon Hedeflemesi Uygulayan Ülkelerde Enflasyon Döviz Kuru İlişkisi ve Türkiye Uygulaması. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul
- Demir, S. (2015). Bireysel Kredilerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Eker Celebcioğlu, M. (2011). Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir
- Emsen S., Turan, S. A. ve Aksu, H. (2012). "Sınır Testi İle Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Türkiye Üzerine İncelemeler". Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(2):25–40
- Erdaş, H. (2004). Enflasyon ve Para Arzının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkisinin Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne
- Ergin, A. (2015). "Döviz Kuru ve Enflasyon Arasındaki Geçiş Etkisi: Türkiye Örneği". Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8(3):13–29

- Eser, K. ve Ekiz Gökmen Ç.(2009). “Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler”. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 1(2)
- Eş, G. (2014). Teori ve Uygulama Bağlamında Vergilemenin İktisadi Kalkınma ve Büyüme İle İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Faria, J. R. ve Carneiro, G. F. (2001). “Does High Inflation Affect Growth in the Long and Short Run?”. Journal of Applied Economics. Universidad del CEMA, 4(1):89–105
- Gedik, A. (2014). Reel Efektif Döviz Kurunun Dış Ticaret Üzerine Etkisi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Gokal, V. ve Hanif, S. (2004). “Relationship Between Inflation and Economic Growth”. Economics Department Reserve Bank of Fiji, No:2004/04
- Gök, A. (2006). “Alternatif Döviz Kuru Sistemleri”. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 21(1).
- Gül, E. ve Ekinci, A. (2006). “Türkiye’de Enflasyon ve Döviz Kurur Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1984–2003”. Sosyal Bilimler Dergisi, 2006/1
- Gürcan, Ö. (2010). Türkiye’de İl Bazında Dış Ticaretin Ekonomik Büyümeye Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Güvercin, D. (2007). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ekonomik Büyüme İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Habib, M. M., Mileva, E. ve Stracca, L. (2016). “The Real Exchange Rate and Economic Growth: Revisiting the Case Using External Instruments”. European Central Bank Working Paper Series, No. 1921
- Han V. ve Sever E. (2016). “Döviz Kuru Dalgalanmaları ve Petrol Fiyatı Şoklarının Türkiye’nin Ekonomik Büyümesi Üzerine Etkisi”. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(3)
- Haslag, J. H. (1997). ”Output, Growth, Welfare and Inflation: A Survey”. Federal Reserve Bank of Dallas Review, Second Quarter
- Helali, K., Kalai, M. ve Boujelben, T. (2014). “Exchange Rate Pass-Through to Domestic Prices in Tunisia: A Short and Long Run Analysis”. University of Sfax. Faculty of Economics and Management of Sfax. MPRA Paper, No:62204
- Hepkarşı, N. (2013). İhracat- Büyüme İlişkisi: Yapısal Kırılmalı Bir Analiz. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın
- Hodge, D. (2006). “Inflation and Growth in South Africa”. Cambridge Journal of Economics, 30(2):163–180

- Hussian, M. ve Mallik S. (2011). "Inflation and Economic Growth: Evidence from Pakistan". *International Journal of Economics and Finance*, 3(5)
- Işık, N., Acar, M. ve Işık, H.B. (2004). "Enflasyon ve Döviz Kuru İlişkisi: Bir Eş Bütünleşme Analizi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(2):325–340
- Ito, T. ve Sato, K. (2006). "Exchange Rate Changes and Inflation in Post-Crisis Asian Economies: Var Analysis of the Exchange Rate Pass-Through". *National Bureau Of Economic Research. Working Paper*, 12395
- İnce, Ö. (2006). *Yeni Büyüme Teorileri; Türkiye İçin Uygulama*, Yüksek lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- İnci, A. G. (2009). *İçsel Büyüme Modeli Çerçevesinde Türkiye’de Beşeri Sermayenin Ekonomik büyümeyle ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Javed, H. Z. ve Farooq, M. (2009). "Economic Growth and Exchange Volatility in Case of Pakistan". *Pakistan Journal of Life and Social Sciences*, 7(2):112–118
- Kader, Ö. (2013). *Dışa Açıklık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Kaplan, F. (2009). *Türkiye’de Reel Döviz Kurlarındaki Oynaklığın İşsizlik ve Büyüme Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta
- Kar, M. ve Sami T. (2006). "Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Analizi, 1969–2001". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006/1
- Karaca, O. (2003). "Türkiye’de Enflasyon-Büyüme İlişkisi: Zaman Serisi Analizi". *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2):247–255
- Karaçor, Z. (1999). *Enflasyonist Bekleyiş ve Enflasyonla Mücadele Toplumsal Uzlaşma*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Karaçor, Z., Özer, H. ve Saraç, T. B. (2011). "Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama(1988–2007)". *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2):29–44
- Kardaşlar, A. (2013). *Döviz Kuru ile Makroekonomik Büyüklükler Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Kaya, A. A. ve Altın, O. (2009). "Türkiye’de Ar-Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Analizi". *Ege Akademik Bakış*, 9(1):251–259

- Kılıç, F. (2015). Bireysel Kredilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Çanakkale
- Kılıçarslan, E. (2016). Döviz Kuru ve Makroekonomik Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum
- Kızılkaya, O. (2012). Reel Döviz Kuru, Yabancı Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Koçak, S.(2006). Döviz Kurundaki Değişikliklerin Ekonomik Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş
- Konya, S. (2012). İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejilerinin Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Korkulu, A. ve Yılmaz, B. (2017). “Türkiye’de Büyüme-Enflasyon İlişkisi: Granger Nedensellik Analizi(1939–2013)”. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(13):85–93
- Korkmaz, S. ve Bayır, M. (2015). ”Döviz Kuru Dalgalanmalarının Yurtiçi Fiyatlara Etkisi”. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4):69–85
- Köksal, M. (2016). Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Kumar, A. (2014). ”Exchange Rate Pass Through in India”. *International Journal of Business and Management Invention*, 3(21): 29–43
- Kurnaz, Ö. (2009). Türkiye’de Enflasyon ve Büyüme İlişkisi 1987—2006 Dönemi. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın
- Kutlu, M. Ö. (2013). Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Lucas, R. E. (1973). “Some International Evidence on Output-Inflation Tradeoff”. *The American Economic Review*, 63(3):326–334
- Meçik, O. ve Karabacak, M. (2011). ”Arıma Modelleri İle Enflasyon Tahminlemesi: Türkiye örneği”. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(22)
- Meral, P. S. (2005). “Enflasyonun Okuma Alışkanlığı Üzerindeki Etkisi”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19).309–324

- Mubarik, Y. A. (2005). "Inflation and Growth: An Estimate of the Threshold Level of Inflation in Pakistan". State Bank of Pakistan Research Bulletin, 1(1)
- Muratoğlu, Y. (2011). Ekonomik Büyüme ve İşsizlik Arasındaki Asimetrik İlişki ve Türkiye'de Okun Yasasının Sınanması. Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum
- Musyoki, D., Ganesh, P. P. ve Pundo M. (2012). "The Impact of Real Exchange Rate Volatility on Economic Growth: Kenyan Evidence". Business and Economic Horizons, 7(1):59–75
- Mhsrlr zdemir, L. (2005). İşletmelerde Döviz Kuru Riskinden Koruma (Hedging) Yöntemleri: İMKB'de İşlem Gören İmalat İşletmeleri zerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar
- Ok, S. (2008). Ekonomik Büyüme İle İstihdam Arasındaki İlişkinin Zayıflama Nedenleri ve Bu İlişkinin Güçlendirilmesinde İşkur'un Rolü. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara
- Olgun, N. (2012). 1980 Sonrası Türkiye'nin Enflasyon ve Büyüme İlişkisi: Ampirik Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Ordu, C.F. (2013). Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye rneği. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın
- zcan, B. (2014). "Gelişmekte Olan Ekonomilerde Enflasyonun Belirleyicileri: Dinamik Panel Veri Analizi". C.. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(1)
- zçelik . ve Uslu, N. (2017). "Ekonomik Büyüme, İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin Var Modeli İle Analizi: Türkiye rneği (2007–2014)". Ekev Akademi Dergisi, 21(69)
- zdurak, T. S. (2015). Hysteresis Makro İktisat. İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul
- Özel, H. A. (2012). "Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri". Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1):63–72
- Özer, S. (2014). Türkiye'de Dış Borç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi:1980–2010 Dönemi zerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun
- Peker O. ve Görmüş, ř. (2008). "Türkiye'de Döviz Kurunun Enflasyonist Etkileri". Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(2):187–202
- Pekmezci, A. ve Bozkurt, K. (2016). "Döviz Kuru ve Ekonomik Büyüme: Türk Turizm Sektörü İçin Bir Analiz". Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (24)

- Pollin, R. ve Zhu, A. (2005). "Inflation and Economic Growth: A Cross- Country Non-Linear Analysis". Political Economy Research Institute University of Massachusetts Amherst. Working Paper Series, No.109
- Raza, H. S., Javed, M. R. ve Naqvi, S. M. A. (2013). " Economic Growth and Inflation: A Time Series Analysis of Pakistan". International Journal of Innivative Research& Development, 2(6)
- Romer, C. D. (1996). "Inflation and The Growth Rate of Output". National Bureau of Economic Research. Working Paper, No:5575
- Saraç, T. B. (2009). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama(1988–2007). Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Sever, E. ve Mızrak, Z. (2007). "Döviz Kuru, Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki İlişkiler: Türkiye Uygulaması". Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi
- Sevüktekin, M. ve Çınar, M. (2014). Ekonometrik Zaman Serisi Analizi Eviews Uygulamalı. Dora Yayınevi, Bursa
- Seyidoğlu, H. (2003). Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama. Güzem Can Yayınları, İstanbul
- Sheefeni, J. ve Ocran, M. (2014). " Rate Pass-Through to Domestic Prices in Namibia: SVAR Evidence". Journal of Economic and Financial Sciences, 7(1):89–102
- Sweidan, O. D. (2004). "Does Inflation Harm Economic Growth in Jordan? An Econometric Analysis for the Period 1970–2000". International Journal of Applied Econometrics and Quantitative Studies, 1(2)
- Şentürk, M. ve Dücan, E. (2017). "Enflasyon Dinamikleri ve Döviz Kuru Geçişkenliği: Bir Makro İktisadi Sarmal". V. Anadolu International Conference in Economics, 11(13)
- Şiriner, İ. ve Doğru, Y. (2005). "Türkiye Ekonomisi'nin Büyüme Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme". Yönetim Bilimleri Dergisi, 3(2)
- Taban, S., Günsoy, B., Günsoy, G., Erdiñç, Z. ve Aktaş, M.T. (2013). İktisadi Büyüme. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Taban, S. ve Şengür, M. (2014). "Türkiye'de Ar-Ge ve Ekonomik Büyüme" AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(1): 355–376
- Tarawalie, A. B. (2010). "Real Exchange Rate Behaviour and Economic Growth: Evidence from Sierra Leone." South African Journal of Economic Management Sciences, 13(1)

- Taşar, İ. (2015). İçsel Büyüme Modelleri Çerçevesinde Türkiye’de Ekonomik Büyümenin Yapısal Dönüşümü. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya
- TCMB (2017). Para ve Kur Politikası. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara
- Terzi, H. (2004). “Türkiye’de Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi(1924–2002)”. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(3):59–75
- Tunaboğlu, A.N. (2008). Döviz Kuru Riski ve Firma Değeri İle İlişkisi: İMKB Şirketler Üzerine Bir Uygulama. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Tung, L. T. ve Thanh, P. T. (2015), “Threshold in the Relationship Between Inflation and Economic Growth: Empirical Evidence in Vietnam”. Asian Social Science, 11(10)
- Turhan, S. E. (2007). Enflasyon ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş
- Tümtürk, O. (2017). “Türkiye’de Döviz Kurlarının Yurtiçi Fiyatlara Geçiş Etkisi ve Enflasyon Hedeflemesi”. Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF. Yönetim ve Ekonomi, 24(3)
- Türkekul, B. (2007). “Türkiye’de Enflasyon-Büyüme İlişkisi: Tarım Sektörü İtibariyle Ekonometrik Bir Analiz”. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 44(1):163–175
- Uğurlu, E. (2006). Reel Döviz Kuru ve Ekonomik Büyüme: Türkiye. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ulaş, S. (2010). Enflasyon ve Döviz Kurunun Hisse Senedi Piyasası’na Etkileri, İMKB’de Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Üçler, G. (2011). Kamu Harcama Çeşitleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi İçin Ekonometrik Bir Analiz(1970–2009). Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Ünlü, H. (2015). “Döviz Kuru Oynaklığı ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği”. Sosyoekonomi, 24(27):11–24
- Ünsal, E. (2011). Makro İktisat. İmaj Yayıncılık, Ankara
- Yalçın, E. (2005). İktisadi Büyüme ve Dış krediler. Uzmanlık Tezi. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara

- Yanpar, A. (2007). Gelişmekte Olan Ülkelerde Büyüme Yönelimli Vergi Politikası. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Yapraklı, S. (2007). "Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Eş bütünleşme ve Nedensellik Analizi". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(2):287–300
- Yardımcı, P. (2006). İçsel Büyüme ve Türkiye’de İçsel Büyümeye Etkileyen Faktörlerin Ampirik Analizi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Yediparmak, G. (2014). Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi(2003–2012). Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Yıldırım Bayraktar, K. (2009). İçsel Büyüme Teorisi Açısından İnsan Sermayesinin Büyüme Üzerine Etkisinin Analizi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yıldırım, K., Karaman, D. ve Taşdemir, M. (2007). Makro Ekonomi. Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Yılmaz, M. (2008). Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yılmaz, M. (2016). Enflasyon ve Döviz Kuru Arasındaki İlişki. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın
- Yiğit, N. (2006). Enflasyon Hedeflenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Yolcu Karadam, D. (2015). "Real Exchange Rates and Economic Growth: A Cross-Country Empirical Analysis". Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies, 2(1):20–38
- Yülek, A. M. (1997). "İçsel Büyüme Teorileri, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Kamu Politikaları Üzerine". Hazine Dergisi, (6)

İnternet Kaynakları

- Eğilmez, M., "Enflasyon hızları ve ülke kategorileri". <http://www.mahfiegilmez.com/2017/10/enflasyon-hzlar-ve-ulke-kaegorileri.html>. (erişim tarihi: 05.09.2017)

Eğilmez, M., “Türkiye’deki enflasyonun analizi”.
<http://www.mahfiegilmez.com/2017/05/turkiyedeki-enflasyonun-analizi.html>. (erişim tarihi:05.09.2017)

www.tuik.gov.tr. (erişim tarihi:27.09.2017)

Eğilmez, M.” Kur Rejimleri ve Türkiye Uygulaması”.
<http://www.mahfiegilmez.com/2012/10/kur-rejimleri-ve-turkiye-uygulaması.html>.
(erişim tarihi:26.11.2017).

EK 1- ÇALIŞMADA KULLANILAN VERİLER

Tarih	REDK	TÜFE	GSYH Zincirlenmiş Hacim Endeks Değerleri
2003Q1	92	96	75,9
2003Q2	103	100	76,1
2003Q3	110	100	78,3
2003Q4	101	103	79,9
2004Q1	111	106	83,1
2004Q2	99	107	84,9
2004Q3	99	109	85,2
2004Q4	102	113	86,1
2005Q1	110	115	90,9
2005Q2	113	116	91,3
2005Q3	114	117	92,2
2005Q4	120	122	95,3
2006Q1	120	124	97,3
2006Q2	99	128	100
2006Q3	108	130	98,2
2006Q4	110	134	101,2
2007Q1	113	137	104,7
2007Q2	120	140	103,2
2007Q3	121	139	101,7
2007Q4	128	145	106,9
2008Q1	118	149	111,2
2008Q2	119	154	105,6
2008Q3	125	155	102,3
2008Q4	111	160	101,4
2009Q1	105	161	97,3
2009Q2	110	163	99,2
2009Q3	112	164	100,7
2009Q4	113	170	102,9

2010Q1	119	176	104,6
2010Q2	121	178	107,3
2010Q3	123	177	109,8
2010Q4	120	182	113,7
2011Q1	111	184	116,7
2011Q2	109	188	119,2
2011Q3	100	189	122,4
2011Q4	104	199	123,7
2012Q1	108	203	123,2
2012Q2	110	206	125,3
2012Q3	110	206	127,3
2012Q4	111	212	129
2013Q1	113	218	133,6
2013Q2	108	221	137,1
2013Q3	103	223	139
2013Q4	101	228	140
2014Q1	97	235	143,7
2014Q2	104	241	141,5
2014Q3	103	243	144,8
2014Q4	105	248	147
2015Q1	104	253	149,8
2015Q2	98	260	152
2015Q3	91	261	154
2015Q4	98	269	155,4
2016Q1	101	274	156,4
2016Q2	101	278	158,4
2016Q3	100	282	154,4
2016Q4	92	289	161,7
2017Q1	90	302	164,6
2017Q2	92	310	168,5
2017Q3	90	312	170,6

EK 2- ÇALIŞMADA KULLANILAN DEĞİŞKENLER

REDK	TÜFE bazlı Reel Efektif Döviz Kuru(2003=100)(EVDS) Üç Aylık, Düzey, Orijinal gözlem
TÜFE	Fiyat Endeksi(Tüketici)(2003=100)(TUIK)Üç Aylık, Düzey, Orijinal Gözlem
GSYH	GSYH-Harcama Yöntemiyle-Zincirlenmiş Hacim Endeksi(TUIK)(Bin TL)Üç aylık, Düzey, Orijinal Gözlem

EK 3- GRANGER NEDENSELLİK TESTİ İÇİN GECİKME DEĞERİNİN BELİRLENMESİ

Var Lag Order Selection Criteria						
Endogenous variables: LNREDK LNTÜFE LNGSYH						
Exogenous variables: C DUMMY						
Date:04/28/18 Time:11:33						
Sample:2003Q1 2017Q3						
Included observations: 53						
Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	317.4595	NA	1.58e-09	-11.75319	-11.53014	-11.66741
1	344.5255	49.02512	8.00e-10	-12.43492-	-11.87729	-12.22049
2	364.2315	33.46304	5.37e-10	-12.83892	-11.94672	-12.49582
3	401.4139	58.93066*	1.87e-10*	-13.90241*	-12.67563*	-13.43065*
4	405.9951	6.742068	2.26e-10	-13.73566	-12.17430	-13.13524
* indicates lag oreder selected by the criterion						
LR: sequential modified LR test statistic(each test at %5 level)						
FPE: Final prediction error						
AIC: Akaike information criterion						
SC: Schwarz criterion						
HQ: Hannan-Quinn information criterion						

EK 4- GRANGER NEDENSELLİK TESTİ SONUÇLARI

Var Granger Casuality /Blok Exogeneity Walt Test			
Date:04/28/18 Time:11:35			
Sample: 2003Q1 2017Q3			
İncluded observations:53			
Dependent variables: LNREDK			
Excluded	Chi-sq	df	Prob*
LNTÜFE	0.732537	3	0.8655
LNGSYH	0.695790	3	0.8742
All	1.338985	6	0.9695
Dependent variables: LNTÜFE			
Excluded	Chi-sq	df	Prob*
LNREDK	11.62700	3	0.0088
LNGSYH	0.305441	3	0.9590
All	12.24712	6	0.0567
Dependent variables: LNGSYH			
Excluded	Chi-sq	df	Prob*
LNREDK	7.333445	3	0.0620
LNTÜFE	7.573697	3	0.0055
All	13.24061	6	0.0394

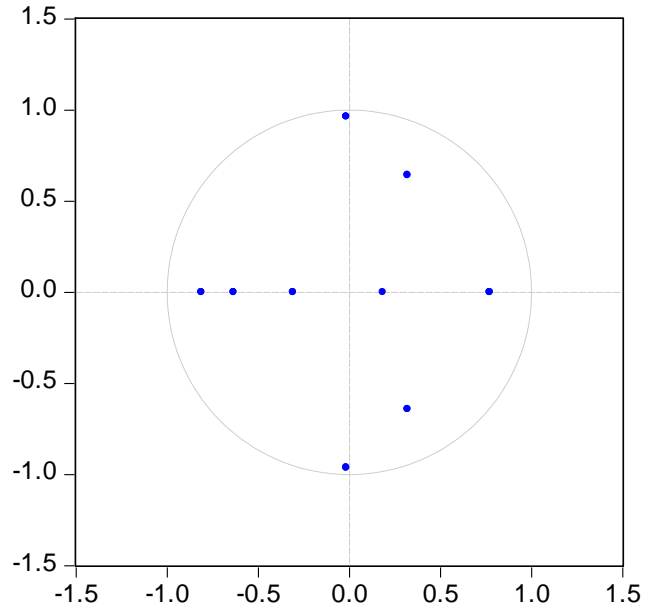
EK 5- VAR MODELİ

Vektör Autoregression Estimates			
Date: 04/28/18 Time:11:35			
Sample(adjustud): 2004Q2 2017Q3			
Included observations: 54 after adjustments			
Standart errors in() & t-statistic in []			
	LNREDK	LNTÜFE	LNGSYH
LNREDK(-1)	0.785809 (0.15295) [5.13774]	-0.068905 (0.02061) [-3.34355]	0.144169 (0.06585) [2.18931]
LNREDK(-2)	0.029620 (0.19687) [0.15046]	0.052667 (0.02653) [1.98549]	-0.203363 (0.08476) [-2.39928]
LNREDK(-3)	-0.020305 (0.16441) [-0.12350]	-0.010016 (0.02215) [-0.45212]	0.038865 (0.07079) [0.54904]
LNTÜFE(-1)	0.204927 (1.05378) [0.19447]	-0.099558 (0.14199) [-0.70118]	-0.834504 (0.45370) [-1.83933]
LNTÜFE(-2)	0.023951 (1.00485) [0.02384]	-0.104187 (0.13539) [-0.76951]	-0.446023 (0.43263) [-1.03096]
LNTÜFE(-3)	0.850401 (1.01781) [0.83552]	-0.319125 (0.13714) [-2.32700]	-0.895626 (0.43821) [-2.04382]
LNGSYH(-1)	-0.081384 (0.17981) [-0.45260]	0.006332 (0.02423) [0.26134]	-0.870864 (0.07742) [-11.2488]
LNGSYH(-2)	-0.053577 (0.15337) [-0.34933]	0.000802 (0.02067) [0.03881]	-0.931553 (0.06603) [-14.1071]
LNGSYH(-3)	0.034697	0.012432	-0.785131

	(0.18039) [0.19384]	(0.02431) [0.51149]	(0.07767) [-10.1090]
C	0.944640 (0.57683) [1.63764]	0.157454 (0.07772) [2.02584]	0.133482 (0.24835) [0.53547]
SER01	-0.016576 (0.01895) [-0.87453]	-0.006056 (0.00255) [2.37134]	0.008323 (0.00816) [1.01992]
R-squared	0.662911	0.312343	0.856711
Adj.R- squared	0.584518	0.152422	0.823388
Sum sq. Resids	0.141080	0.002561	0.026152
S.E.equation	0.057279	0.007718	0.024661
F-statistic	8.456266	1.953115	25.70922
Log likelihood	83.95746	192.1952	129.4635
Akaike AIC	-2.702128	-6.710933	-4.387538
Schwarz SC	-2.296965	-6.305770	-3.982374
Mean Dependent	4.677246	0.020255	-0.001977
S.D. Dependent	0.088863	0.008383	0.058682
Determinant resid covariance (dof. adj.)		1.18E-10	
Determinant resid covariance		5.94E-11	
Log likelihood		405.8934	
Akaike information criterion		-13.81087	
Schwarz criterion		-12.59538	

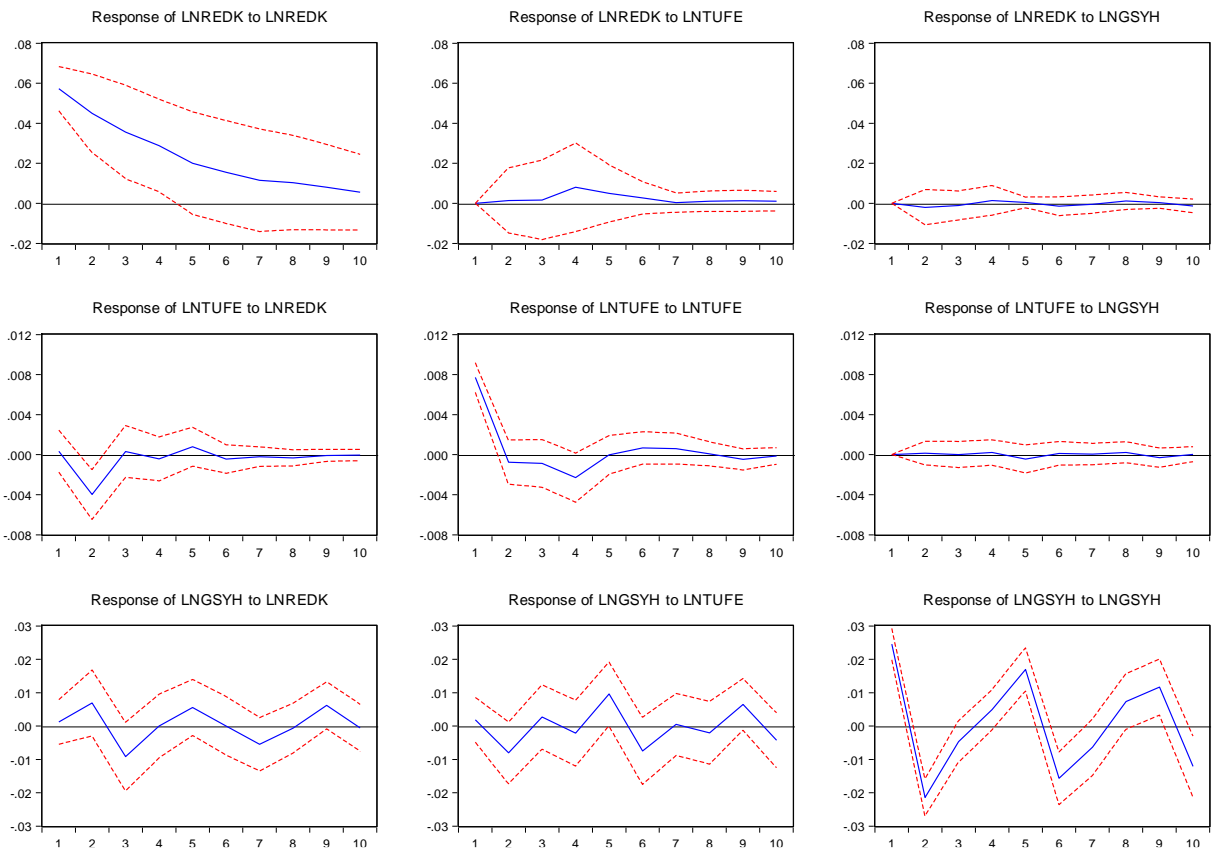
EK 6- AR KARAKTERİSTİK POLİNOMUNUN TERS KÖKLERİ

Inverse Roots of AR Characteristic Polynomial

EK 7- ETKİ-TEPKİ FONKSİYONLARI

Response to Cholesky One S.D. Innovations ± 2 S.E.

EK 8- VARYANS AYRIŞTIRMA SONUÇLARI

Variance Decomposition of LNREDK:				
Period	S.E	LNREDK	LNTÜFE	LNGSYH
1	0.057279	100.0000	0.000000	0.000000
2	0.072872	99.88643	0.038339	0.075230
3	0.081134	99.84525	0.075207	0.079541
4	0.086490	98.97491	0.926787	0.098304
5	0.088927	98.71915	1.185497	0.095354
6	0.090331	98.64187	1.238928	0.119204
7	0.091063	98.66005	1.220258	0.119693
8	0.091663	98.64839	1.217076	0.134532
9	0.092027	98.63934	1.226154	0.134503
10	0.092210	98.61244	1.233644	0.153916
Variance Decomposition of LNTÜFE:				
Period	S.E.	LNREDK	LNTÜFE	LNGSYH
1	0.007718	0.199497	99.80050	0.000000
2	0.008715	20.94478	79.02338	0.031839
3	0.008765	20.84201	79.12646	0.031534
4	0.009075	19.66053	80.25483	0.084638
5	0.009120	20.22071	79.45290	0.326383
6	0.009157	20.28734	79.36827	0.344393
7	0.009179	20.23998	79.41417	0.345848
8	0.009188	20.32757	79.26409	0.408340
9	0.009206	20.25617	79.22167	0.522166
10	0.009207	20.25335	79.22297	0.523686
Variance Decomposition of LNGSYH:				
Period	S.E.	LNREDK	LNTÜFE	LNGSYH
1	0.024661	0.241576	0.582236	99.17619
2	0.034331	4.181315	5.830016	89.98867
3	0.035935	10.30268	5.875193	83.82213
4	0.036330	10.08017	6.104453	83.81538

5	0.041584	9.470006	9.976998	80.55300
6	0.045043	8.071175	11.23850	80.69033
7	0.045821	9.241024	10.87043	79.88855
8	0.046456	9.009983	10.77625	80.21376
9	0.048728	9.802731	11.57045	78.62682
10	0.050394	9.177851	11.53418	79.28797
Cholesky sıralama: LNREDK LNTÜFE LNGSYH				

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Ayşe SAĞDIÇ
Doğum Yeri -Tarihi	Yeşilova/13.01.1991
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Yeşilova Çok Programlı Lise
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / İktisat Bölümü
Yabancı Dil	İngilizce
BİLİMSEL FALİYETLER	
-	
STAJ DENEYİMİ	
Stajlar	-
Projeler	-
Çalıştığı Kurum	-
E-Posta	sadcayse25@gmail.com